

รายงานวิจัย

“พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์”

BUDDHISM INTERGRATED WITH SOCIAL WORK PRACTIC

ณัฐหทัย นีรัตคัย

สุรางค์รัตน์ วศินารมณ

พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ

ณัฐชยา กำแพงแก้ว

ธนวินท์ จะแจ้จ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2566

ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานวิจัย

“พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์”

BUDDHISM INTERGRATED WITH SOCIAL WORK PRACTIC

ณัฐหทัย นีรัตศัย

สุรางค์รัตน์ วศินารมณ

พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ

ณัฐชยา กำแพงแก้ว

ธนวินท์ จะแจ้จ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2566

ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์” เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์ 2. เพื่อศึกษาวิธีบูรณาการหลักพุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์ 3. เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 การฝึกภาคปฏิบัติ 2 และการฝึกภาคปฏิบัติ 3 จำนวน 65 รูป/คน อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิตจำนวน 6 รูป/คน และอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามจำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 77 รูป/คน โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 3 ชุดข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติทั้ง 3 รายวิชาเป็นคำถามแบบ check list ประกอบด้วย คำถามแบบปลายปิดและปลายเปิด ส่วนแบบสัมภาษณ์เป็นคำถามกึ่งโครงสร้าง

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 70.8 และเป็นเพศชายร้อยละ 29.2 ประชากรร้อยละ 69.2 มีสถานภาพเป็นคฤหัสถ์หญิง รองลงมาร้อยละ 16.9 เป็นคฤหัสถ์ชาย เป็นบรรพชิตเพียงร้อยละ 13.9 ในด้านอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 96.9 มีอายุ 20-24 ปี ร้อยละ 38.5 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 รองลงมาร้อยละ 35.4 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.8 เป็นนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิตส่วนกลาง และร้อยละ 46.2 เป็นนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร วิทยาเขตอีสาน ด้านการใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ นักศึกษาใช้หลักพุทธธรรมในการฝึกภาคปฏิบัติ ในระดับมากที่สุด ด้านกัลยาณุตตา (ผู้รู้จักกาล) ค่าเฉลี่ย 4.58 ด้านมัตตัญญุตตา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญุตตา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านอัตตัญญุตตา (ผู้รู้จักตน) ด้านบุคลัญญุตตา (ผู้รู้จักบุคคล) ด้านอตถัญญุตตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) และ ด้านปริสัญญุตตา (ผู้รู้จักชุมชน) ตามลำดับ ส่วนการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ นักศึกษามีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ในระดับมากที่สุด ในเรื่องการบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ด้านเทคนิค ด้านทัศนคติ ด้านทักษะ และด้านหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ และด้านความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรม

สำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ด้านอาจารย์ มากที่สุด รองลงมาด้านนักศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรผลักดัน ส่งเสริม สนับสนุน ให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาบรรจุรายวิชาเกี่ยวกับหลักการทางศาสนาเข้าไปในทุกหลักสูตร ควรจัดหลักสูตรอบรมระยะสั้นให้แก่ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ควรมีการพัฒนาหลักสูตรร่วมกัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ควรมีการกำหนดนโยบายการจัดทำเอกสารประกอบการสอนในทุกรายวิชาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ อาจารย์ผู้สอนควรสอดแทรกหลักธรรมในการเรียนการสอน ในแต่ละรายวิชา ร่วมกับการเรียนการสอนในศาสตร์ปัจจุบัน ควรจัดทำคู่มือเกี่ยวกับหลักธรรมพื้นฐาน สำหรับการเรียนการสอน สำหรับผู้ปฏิบัติงานและผู้สนใจ วิทยาเขตที่เปิดการเรียนการสอนเหมือนกัน ควรมีการประชุมและวางแผนการสอนร่วมกัน เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป ควรศึกษาหลักธรรมอื่น ๆ ในการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ ควรศึกษาการเปรียบเทียบผลการประยุกต์ใช้หลักธรรมก่อนและหลังการประยุกต์ใช้หลักธรรมและควรศึกษาเรื่องกรณีศึกษาโดยใช้หลักธรรมร่วมกับหลักการสังคมสงเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

คำสำคัญ พุทธบูรณาการ การฝึกภาคปฏิบัติ สังคมสงเคราะห์

ABSTRACT

The “Buddhism Integrated with Social Work Practic” research employs a mixed-methods approach with the objectives to 1. Study Buddhist principles applied in social work practicum, 2. Investigate methods of integrating Buddhist principles with social work, and 3. Propose guidelines for integrating practicum in the Bachelor of Social Work program at Mahamakut Buddhist University. The population of this study included 65 students from the Social Work program at Mahamakut Buddhist University (Main campus and Isan campus) enrolled in Practicum 1, Practicum 2, and Practicum of 3 courses, 6 program instructors, and 6 field advisors, totaling 77 participants. Data collection instruments included questionnaires and interviews, with three sets of data: a checklist questionnaire for students enrolled in the practicum courses (containing both closed and open-ended questions) and semi-structured interview questions.

The research findings revealed that the majority of respondents were female (70.8%) and male (29.2%), with 69.2% being laywomen, followed by 16.9% laymen, and 13.9% monks. Most respondents (96.9%) were aged 20-24 years, with 38.5% being third-year students, followed by 35.4% second-year students. The majority (53.8%) were from the main campus, while 46.2% were from the Isan campus. Regarding the application of Buddhist principles (Sap Purisa Dhamma 7) in the practicum, students utilized these principles to a great extent, especially Kalanutthana (knowing the proper time) with an average score of 4.58, followed by Mattanutthana (knowing moderation), Dhammantthana (knowing the reasons), Attanutthana (knowing oneself), Puggalanutthana (knowing individuals), Atthanutthana (knowing the goal), and Parisanutthana (knowing the community), respectively. Students integrated Buddhist principles with social work to a great extent in terms of basic work knowledge, techniques, attitudes, skills, and social work service principles. Concerning the integration guidelines for Buddhist principles in social work practicum, students rated instructor integration highest, followed by student integration, curriculum, and practicum agency, respectively.

Policy Recommendations: Relevant agencies should promote, support, and encourage the inclusion of religious principles in all higher education curricula. Short-term training courses for social workers on applying Buddhist principles should be organized. Universities offering social work programs should collaborate on curriculum development. Mahamakut Buddhist University should implement policies for creating consistent teaching materials across all courses.

Recommendations for Practitioners: Instructors should incorporate Buddhist principles in each course alongside contemporary science teachings and create basic principle manuals for teaching and practice. Campuses offering similar courses should hold joint meetings and plan teaching collaboratively to ensure consistency.

Recommendations for Further Research: Future studies should explore other Buddhist principles applicable to social work practicum and compare the outcomes before and after applying these principles. Research on supervision integrating Buddhist principles with social work principles in a comparative manner is also recommended.

Keywords: Buddhist Integration, Practicum, Social Work

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัย เรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์” ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบคุณครอบครัว ครู อาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิประสาทวิชาให้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณ นักวิจัยร่วม และผู้ช่วยนักวิจัย ทุกรูป/คน ที่ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนในทุกขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยชิ้นนี้

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ พระมหาวิรุฑ วิโรจโน, ผศ.ดร. และศ.ดร. ชัยยุทธ ชินณะราศี ที่เสียสละเวลาให้คำแนะนำ ตรวจสอบ แก้ไขความถูกต้อง ของงานวิจัยชิ้นนี้

ขอขอบพระคุณที่ปรึกษาโครงการวิจัย รศ.สุรางค์รัตน์ วศินารมณ สำหรับคำแนะนำ และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ พระครูสังฆรักษ์ ทวี อภโย, ผศ.ดร., ผศ.กฤติกา ชนะกุล และ ผศ.ดร. เกษฎา ผาทอง ที่กรุณาตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในงานวิจัย

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ที่ปรึกษาภายใน อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม และนักศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ส่วนกลาง และวิทยาเขตอีสานทุกรูป/คน ที่ให้ความร่วมมือและเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามและให้สัมภาษณ์ จนงานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณและขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ผศ.ณัฐหทัย นีรัตติย

หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 ตัวแปร	4
1.5 นิยามศัพท์	4
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการ (Intergrative Theory)	6
2.2 หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้กับการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์	12
2.3 การฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	22
2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29
3 วิธีดำเนินการวิจัย	39
3.1 ระเบียบวิธีวิจัย	39
3.2 พื้นที่ทำวิจัย/ดำเนินโครงการวิจัย	44
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	45

4.1 ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	45
4.2 ส่วนที่ 2 การใช้หลักพุทธธรรม (สัปปริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ	47
4.3 ส่วนที่ 3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์	71
4.4 ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติ ทางสังคมสงเคราะห์	75
5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	104
5.1 สรุปผลการวิจัย	104
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	109
5.3 ข้อเสนอแนะ	117
สรุปงานวิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์	119
บรรณานุกรม	120
ภาคผนวก	128
ประวัตินักวิจัย	154

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 เพศ	45
ตารางที่ 4.2 สถานภาพทางศาสนา	45
ตารางที่ 4.3 อายุ	46
ตารางที่ 4.4 ระดับการศึกษา	46
ตารางที่ 4.5 สังกัด	46
ตารางที่ 4.6 รั้งมัณฺญุตตา (ผู้รั้งจักเหตุ)	47
ตารางที่ 4.7 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลัก รั้งมัณฺญุตตา (ผู้รั้งจักเหตุ) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	48
ตารางที่ 4.8 ตารางการเปรียบเทียบความคิดเห็นการใช้หลักความแตกต่างในการทำความเข้าใจ การฝึกภาคปฏิบัติ ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	48
ตารางที่ 4.9 ตารางการเปรียบเทียบความคิดเห็นเรื่องการยอมรับว่าแต่ละคน/กลุ่ม/ชุมชน แม้จะมี ปัญหาเหมือนกันแต่การแก้ปัญหาอาจต่างกัน ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและ วิทยาเขตอีสาน	49
ตารางที่ 4.10 ตารางการเปรียบเทียบด้านความคิดเห็นการใช้ทักษะพื้นฐานในการฝึกภาคปฏิบัติ เข้าใจบริบทการฝึกภาคปฏิบัติในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	50
ตารางที่ 4.11 ตารางการเปรียบเทียบด้านความคิดเห็นการใช้ศิลปะในการเข้าถึงผู้ใช้บริการเพื่อ สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	51
ตารางที่ 4.12 อดัตถัญญุตตา (ผู้รั้งจักผล/รู้จุดมุ่งหมาย)	52
ตารางที่ 4.13 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลัก อดัตถัญญุตตา (ผู้รั้งจักผล/รู้ จุดมุ่งหมาย) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	53
ตารางที่ 4.14 อดัตถัญญุตตา (ผู้รั้งจักตน)	53
ตารางที่ 4.15 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลัก อดัตถัญญุตตา (ผู้รั้งจักตน) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	54
ตารางที่ 4.16 มัตถัญญุตตา (ผู้รั้งจักประมาณ)	55

ตารางที่ 4.17 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลัก มัตตัญญูตา (ผู้รู้จัก ประมาณ) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	56
ตารางที่ 4.18 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรในการให้ความ ช่วยเหลือผู้ใช้บริการโดยเข้าใจข้อจำกัดของหน่วยงาน ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษา ส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	56
ตารางที่ 4.19 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้การปรึกษาหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาเมื่อพบว่า ปัญหาของผู้ใช้บริการเกินความสามารถของตนเอง ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลาง และวิทยาเขตอีสาน	57
ตารางที่ 4.20 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้หลักการส่งต่อเมื่อพบข้อจำกัดที่ไม่สามารถ ทำงานกับผู้ใช้บริการบางระดับได้ใน การฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	58
ตารางที่ 4.21 ตารางการเปรียบเทียบด้านไม่ใช้หลักตัดสินใจหรือใช้อคติในการทำงานทั้งกับเพื่อน ร่วมงานและผู้ใช้บริการ ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	59
ตารางที่ 4.22 กาลัญญูตา (ผู้รู้จักกาล)	60
ตารางที่ 4.23 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลัก กาลัญญูตา (ผู้รู้จักกาล) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	61
ตารางที่ 4.24 ปริสัญญูตา (ผู้รู้จักชุมชน)	61
ตารางที่ 4.25 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลัก ปริสัญญูตา (ผู้รู้จักชุมชน) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	62
ตารางที่ 4.26 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้ความรู้เกี่ยวกับการทำแผนที่เดินดินในการฝึก ภาคปฏิบัติ (การสำรวจชุมชน) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	63
ตารางที่ 4.27 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้หลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ปริสัญญูตา (ผู้รู้จักชุมชน) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	63
ตารางที่ 4.28 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ในการฝึก ภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	64
ตารางที่ 4.29 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้ทรัพยากรชุมชน (คน ทุน วัสดุอุปกรณ์) ในการ ทำงาน ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	64

ตารางที่ 4.30	บุคคลัญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล)	65
ตารางที่ 4.31	ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลัก บุคคลัญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	66
ตารางที่ 4.32	ตารางการเปรียบเทียบด้านการฟังมากกว่าการตั้งคำถามในระหว่างการสนทนาในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	66
ตารางที่ 4.33	ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้วิธีการสื่อสาร 2 ทางในการทำความรู้จักกับผู้ใช้บริการในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	67
ตารางที่ 4.34	ตารางการเปรียบเทียบด้านการเลือกใช้คำที่มีความหมายเชิงบวกเพื่อเสริมพลัง ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	68
ตารางที่ 4.35	ตารางการเปรียบเทียบด้านการเปิดโอกาสให้ผู้ใช้บริการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	68
ตารางที่ 4.36	สรุปภาพรวมการใช้หลักพุทธธรรม (สัปปริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ	69
ตารางที่ 4.37	สรุปภาพรวมการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลักพุทธธรรมในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน	70
ตารางที่ 4.38	ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน	71
ตารางที่ 4.39	ทัศนคติ	72
ตารางที่ 4.40	ทักษะ	72
ตารางที่ 4.41	เทคนิค	73
ตารางที่ 4.42	หลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์	74
ตารางที่ 4.43	สรุปภาพรวมการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์	74
ตารางที่ 4.44	ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อบทบาทในการบูรณาการหลักพุทธธรรม	75
ตารางที่ 4.45	ความคิดเห็นต่อแนวทางที่อาจารย์ควรบูรณาการหลักพุทธธรรม	76
ตารางที่ 4.46	ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อหลักสูตรที่ควรทำให้เกิดการบูรณาการหลักพุทธธรรม	77
ตารางที่ 4.47	ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ	78
ตารางที่ 4.48	สรุปภาพรวมความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรม สำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์	78

ตารางที่ 4.49 เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นการเรียนรู้หลักพุทธธรรม	80
ตารางที่ 4.50 เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นการยกตัวอย่างหลักพุทธธรรมในการเรียนการสอน	83
ตารางที่ 4.51 เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นการยกตัวอย่างระหว่างการศึกษาภาคปฏิบัติที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงหรือการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ของอาจารย์ผู้สอน	85
ตารางที่ 4.52 เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นการยกตัวอย่างระหว่างการศึกษาภาคปฏิบัติที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงหรือการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ของอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม	87
ตารางที่ 4.53 เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นการมีวิชาเฉพาะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในรายวิชาต่าง ๆ	89

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางสถานการณ์สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าของมวลมนุษยชาติในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม เป็นต้น การพัฒนาไม่ได้นำมาซึ่งความเจริญเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่การพัฒนา ยังนำมาซึ่งปัญหาในหลาย ๆ ด้านเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการว่างงาน เป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ มีคนจำนวนไม่น้อยที่ต้องการความช่วยเหลือเพื่อให้ตนเองและครอบครัวก้าวพ้นจากสภาพปัญหาและมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ งานสังคมสงเคราะห์จึงเข้ามามีบทบาทในการช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวให้กับประชาชนดังปรัชญาของงานสังคมสงเคราะห์ที่ว่า “ช่วยเขาเพื่อให้เขาช่วยเหลือตนเองได้”

ปัจจุบันนี้ งานสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยได้รับการยอมรับและมีบทบาทมากขึ้นในการช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหา นักเรียน นักศึกษา ได้ให้ความสนใจต่อการเข้าเรียนสังคมสงเคราะห์ ทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ดังจะเห็นได้จากมีจำนวนมหาวิทยาลัยมากขึ้นที่เปิดทำการเรียนการสอน ซึ่งปัจจุบันในประเทศไทยมีจำนวนทั้งสิ้น 6 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จากการที่มหาวิทยาลัยเปิดการเรียนการสอนทั้ง 6 แห่ง แต่มีมหาวิทยาลัยเพียง 2 แห่งเท่านั้นที่เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการเรียนการสอน ซึ่งทำให้หลักสูตรมีความแตกต่างไปจากมหาวิทยาลัยอีก 4 แห่ง แต่ทั้งนี้ยังคงเนื้อหาศาสตร์ที่เป็นสากลดังเช่นมหาวิทยาลัยอื่น หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เริ่มเปิดการเรียนการสอนครั้งแรกในปี พ.ศ.2554 โดยเปิดทำการเรียนการสอน 2 แห่ง คือ ส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน หลักสูตรได้ผ่านการรับรองจากสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์และสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา มีวัตถุประสงค์ในการผลิตบัณฑิต คือ 1. เพื่อ

ผลิตบัณฑิตที่มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม จิตสาธารณะ จรรยาบรรณทางวิชาชีพและชี้นำสังคมไปในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม 2. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ทักษะคิด และทักษะทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ มีวิธีวิทยาในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์และทักษะทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์สามารถประยุกต์และพัฒนาเครื่องมือการทำงานในระดับจุลภาคและมหภาค และ 3. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในการบูรณาการความรู้ ทักษะทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เทคโนโลยี และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรให้ความสำคัญและมุ่งส่งเสริมให้นักศึกษามีความสามารถในการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ (หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต, 2563, น. 10) ซึ่งเป็นไปตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” การผลิตบัณฑิตทางด้านสังคมสงเคราะห์จึงมีความแตกต่างจากสาขาวิชาอื่นในมหาวิทยาลัย คือ บัณฑิตสังคมสงเคราะห์จะต้องผ่านการฝึกภาคปฏิบัติ 3 รายวิชา ก่อนจบการศึกษา ซึ่งจะมากกว่าสาขาวิชาอื่นที่มีการฝึกภาคปฏิบัติเพียง 1 รายวิชาเท่านั้น โดยนักศึกษาจะเริ่มทำการฝึกภาคปฏิบัติครั้งแรกในขณะที่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 3 (ฝึกรายบุคคล) ครั้งที่ 2 ขณะศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 3 (ฝึกกลุ่ม) และฝึกครั้งที่ 3 ขณะศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 4 ภาคการศึกษาที่ 2 (ฝึกชุมชน) ซึ่งการฝึกภาคปฏิบัติในหน่วยงาน จะช่วยให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์โดยตรงจากการทำงานจริงกับผู้ใช้บริการ ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น และยังเป็นการฝึกระเบียบวินัยให้แก่ตัวนักศึกษา การฝึกภาคปฏิบัตินับเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้นักศึกษาสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ที่มีความพร้อมก่อนที่จะออกไปปฏิบัติงานจริง เนื่องจากการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานกับมนุษย์ที่มีชีวิตและจิตใจ ดังนั้น ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยต่อยอดในการทำงานในอนาคต และในปีงบประมาณ 2566 ได้มีประกาศจากกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กำหนดให้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันอุดมศึกษาในกลุ่มที่ 4 คือ กลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา โดยประกาศ ณ วันที่ 20 มกราคม 2566 (ประกาศจากกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2566) ดังนั้น การผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้ที่พร้อมด้วยความรู้และคุณธรรม จึงเป็นพันธกิจสำคัญของมหาวิทยาลัย

คณะผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงเล็งเห็นและให้ความสำคัญกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมในหลักสูตรการเรียนการสอน และจากการดำเนินการเรียนการสอนในวิชารายฝึกภาคปฏิบัติทั้ง 3 รายวิชาที่ผ่านมา หลักสูตรยังไม่ได้ทำการศึกษา ติดตาม และประเมินผล เรื่องการบูรณาการในการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้

อย่างเป็นทางการ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ โดยหลักธรรมที่คณะนักวิจัยจะใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ หลักสัปปริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมของสัตตบุรุษ ธรรมของคนดี ซึ่งประกอบไปด้วยหลักธรรม 7 ประการ ดังนี้ 1) ธัมมัญญาตา หมายถึง ผู้รู้จักเหตุ 2) อตถัญญาตา หมายถึง ผู้รู้จักผล 3) อตตัญญาตา หมายถึง ผู้รู้จักตน 4) มัตตัญญาตา หมายถึง ผู้รู้จักประมาณ 5) กาลัญญาตา หมายถึง ผู้รู้จักกาล 6) ปริสัจญญาตา หมายถึง ผู้รู้จักชุมชน และ 7) ปุคคัญญาตา หมายถึง ผู้รู้จักบุคคล (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561, น. 474) เหตุผลที่คณะผู้วิจัยเลือกหลักธรรมนี้ เนื่องจากหลักธรรมทั้ง 7 ประการดังกล่าวเหมาะสมกับการผลิตบัณฑิตที่พร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อออกไปเป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่มีคุณภาพในอนาคต และเพื่อมุ่งเป้าสู่การพัฒนาหลักสูตรให้ได้มาตรฐานสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างให้นักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณทางวิชาชีพ เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญทางการทำงานด้านงานสังคมสงเคราะห์ของประเทศต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์
- 1.2.2 เพื่อศึกษาวิธีบูรณาการหลักพุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์
- 1.2.3 เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methods Research) ประกอบด้วยวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขอบเขต ดังนี้

1.3.1 ด้านเนื้อหา

ศึกษาเฉพาะหลักสัปปริสธรรม 7 ซึ่งประกอบด้วย ธัมมัญญาตา อตถัญญาตา อตตัญญาตา มัตตัญญาตา กาลัญญาตา ปริสัจญญาตา และปุคคัญญาตา ที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติ 1 2 และ 3 โดยเน้นที่หลักการ วิธีการ และกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ศึกษา ครั้งนี้คือ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

1) นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา SO1236 การฝึกภาคปฏิบัติ 1 จำนวน 23 รูป/คน แบ่งเป็น นักศึกษาส่วนกลาง 8 คน วิทยาเขตอีสาน 15 คน

2) นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา SO1237 การฝึกภาคปฏิบัติ 2 จำนวน 25 รูป/คน แบ่งเป็น นักศึกษาส่วนกลาง 18 คน วิทยาเขตอีสาน 7 คน

3) นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา SO1238 การฝึกภาคปฏิบัติ 3 จำนวน 17 รูป/คน แบ่งเป็น นักศึกษาส่วนกลาง 9 คน วิทยาเขตอีสาน 8 คน

และจากอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์จำนวน 6 รูป/คน โดยแบ่งเป็น อาจารย์ประจำหลักสูตรส่วนกลาง 3 รูป/คน และอาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาเขตอีสาน 3 รูป/คน กับอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามจำนวน 6 รูป/คน โดยแบ่งเป็นอาจารย์ภาคสนามส่วนกลาง 3 คน และอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามวิทยาเขตอีสาน 3 คน

1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ หน่วยงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ทั้งภาครัฐและเอกชนที่นักศึกษาลงฝึกภาคปฏิบัติในเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานคร นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สุพรรณบุรี และขอนแก่น

1.4 ตัวแปร

1.4.1 ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพทางศาสนา ชั้นปีที่ศึกษาและรายวิชาที่ฝึกภาคปฏิบัติ วิทยาเขต

1.4.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) การนำหลักสัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย ธรรมัญญา อุตัญญา อุตัญญา มัตตัญญา กาลัญญา ปริสัญญา และปุคคัลัญญา กับการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์

1.5 นิยามศัพท์

การบูรณาการ หมายถึง การผสมผสานหลักพุทธธรรมโดยนำความรู้เกี่ยวกับหลักการ วิธีการ และกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ มาใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติในแต่ละรายวิชา

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักสัปปริสธรรม 7 ที่ใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติรายวิชา SO1236 การฝึกภาคปฏิบัติ 1 รายวิชา SO1237 การฝึกภาคปฏิบัติ 2 และรายวิชา SO1238 และการฝึกภาคปฏิบัติ 3

การนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ หมายถึง การที่นักศึกษานำหลักสัปปริสธรรม 7 ไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติในภาพรวมได้ ทั้งในด้านแนวคิด ทฤษฎี หลักการ วิธีการ กระบวนการและทักษะ ภายใต้การให้คำปรึกษาแนะนำและการนิเทศงานจากอาจารย์ภาคสนามและอาจารย์ในคณะ

การบูรณาการ หมายถึง การปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา ได้แก่ ความเข้าใจในสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ (หรือศาสตร์ทางสังคมสงเคราะห์) กับหลักสัปปริสธรรม 7 และการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ คือ ระเบียบ/ตระหนักในการนำหลัก 7 ประการมายืดหยุ่นและใช้ตามโอกาสที่สามารถทำได้

หลักสัปปริสธรรม 7 หมายถึง หลักธรรม 7 ข้อ ประกอบด้วย 1) ธัมมัญญูตา หมายถึง รู้หน้าที่ของตนเองในฐานะนักศึกษาที่ออกฝึกภาคปฏิบัติ 2) อัตถัญญูตา หมายถึง รู้เป้าหมายของการฝึกภาคปฏิบัติ 3) อัตตัญญูตา หมายถึง รู้ว่าตนเองคือใคร มีสถานภาพอะไร ควรประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร ในฐานะนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 4) มัตตัญญูตา หมายถึง รู้กำลังความสามารถของตนเอง ในฐานะนักศึกษาฝึกงานตนเองมีความสามารถทำได้แค่ไหน 5) กาลัญญูตา หมายถึง เป็นผู้ตรงต่อเวลา 6) ปริสัญญูตา หมายถึง รู้จักหน่วยงานหรือชุมชนที่นักศึกษาเข้าไปทำงานด้วย และ 7) ปุคสัญญูตา หมายถึง รู้จักความแตกต่างของบุคคล

นักศึกษา หมายถึง นักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 SO1236 รายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 2 SO1237 และรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 3 SO1238

อาจารย์ประจำหลักสูตร หมายถึง อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม หมายถึง นักสังคมสงเคราะห์ นักพัฒนาสังคม หรือผู้ที่ควบคุมดูแลนักศึกษาในระหว่างการฝึกภาคปฏิบัติที่ได้รับการมอบหมายจากหน่วยงาน

แนวทางการบูรณาการ หมายถึง ข้อเสนอ/ความคิดเห็น ของนักศึกษา อาจารย์ภาคสนาม อาจารย์ในคณะในเรื่องความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ทศนคติ ทักษะ เทคนิค และหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีสาระสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการ
2. หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้กับการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์
 - 2.1 หลักพุทธธรรม (หลักสัพพริสนธรรม 7)
 - 2.2 งานสังคมสงเคราะห์
3. การฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการ (Intergrative Theory)

ความหมาย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2549, น. 2) ได้กล่าวว่า การบูรณาการมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า integration มีรากศัพท์จากภาษาลาติน Integrat หมายถึง การทำให้รวมกันได้ทั้งหมด ไม่มีส่วนใดขาดหายไป การบูรณาการเป็นการเชื่อมโยงสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งเข้าเป็นส่วนประกอบของอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้สิ่งนั้นเกิดความสมบูรณ์ขึ้น มักเป็นการรวมกันของส่วนประกอบย่อยที่มีความแตกต่างกันตั้งแต่ 2 องค์ประกอบขึ้นไปให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของแกนหลัก หรือส่วนทั้งหมดที่ใหญ่กว่า

ชนาธิป พรกุล (2561, น. 105) ได้นิยามความหมายคำว่า การบูรณาการ หมายถึง การเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

ประเด่น แบนปิง (2561, น. 26) ให้ความหมาย การบูรณาการ หมายถึง การเชื่อมผสมประสาน ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเป็นกระบวนการที่ต้องใช้การเชื่อมต่อประสานสิ่งหนึ่ง หรือหลายสิ่งที่มีอยู่ให้เข้ามารวมกัน พร้อมกับการมีประสบการณ์ในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนภาพ ความรู้ เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหา โดยจะต้องมีการประสานสัมพันธ์ให้เป็นไป

ในรูปแบบของคร่อมลักษณะของหนึ่งเดียว มีความครบถ้วนและสมบูรณ์ เป็นเอกภาพในตัวแบบไม่แยกส่วน จนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของมันและกัน

พระธรรมโกศาจารย์ (2552, น. 16) ได้ให้ความหมาย การบูรณาการ หมายถึง การนำสิ่งที่แยกมารวมกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (The Whole) ถ้าศรัทธาในพระพุทธศาสนา กับปัญญาทางวิทยาศาสตร์เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ องค์รวม คือ บูรณาการ

พงศ์พัฒน์ จิตตานุกรักษ์ (2558, น. 12) ให้ความหมาย การบูรณาการ เป็นการนำเอาหลักความสำคัญมาผสมผสานเพิ่มเติมหรือเติมเต็ม เพื่อต้องการลดปัญหาข้อผิดพลาดจากที่มีอยู่หรือการเชื่อมโยงองค์ความรู้ให้มีความสัมพันธ์กันสอดคล้องกับความต้องการ ตรงกับสภาพความเป็นจริงและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, น. 634) ได้ให้ความหมายคำว่า บูรณาการ คือ เป็นการนำสิ่งที่แยกกันไว้มารวมกัน

วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒนาผล (2562, น. 3) การบูรณาการ หมายถึง การผสมผสานองค์ความรู้ตั้งแต่ 2 องค์ความรู้ขึ้นไปเข้ากันอย่างลงตัวและเป็นระบบ ช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (Concept) ในลักษณะที่เชื่อมโยงกันอย่างบูรณาการ ตอบสนองธรรมชาติ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

สรุปการบูรณาการ หมายถึง กระบวนการในการเชื่อมประสานองค์ความรู้ให้เข้ากันอย่างลงตัวและเป็นระบบ ให้เกิดความครบถ้วนและสมบูรณ์ เป็นเอกภาพในตัวแบบไม่แยกส่วน จนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของมันและกัน

หลักการทั่วไปของการบูรณาการ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2543, น. 29) ได้อธิบายหลักสำคัญในการบูรณาการ 3 อย่าง ไว้ดังนี้

1) มีหน่วยย่อย องค์ประกอบ ชิ้นส่วน อวัยวะ หรือชั้นระดับ แ่ง ด้าน ที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน อันนี้เป็นสิ่งที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน คือ สิ่งย่อย ส่วนย่อย

2) หน่วยย่อยมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน อาจจะไปถึงลักษณะที่ยืดหยุ่นปรับตัวได้ มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา

3) เมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้วจะเกิดความครบถ้วนเต็มบริบูรณ์ โดยมีความประสานกลมกลืน เกิดภาวะได้ที่พอดีหรือสมดุล พอได้ที่หรือพอดีสมดุลแล้ว องค์รวมนั้นก็จะมีชีวิตชีวา ดำรงอยู่และดำเนินไปด้วยดี อันเป็นภาวะของบูรณาการ

ถ้าครบ 3 อย่างนี้ก็เป็นการบูรณาการ สามอย่างนี้เป็นตัวยืนที่จำเป็นตามสภาวะ ส่วนในทางปฏิบัติจะมีหลักและกระบวนการวิธีอย่างไรก็พิจารณากันอีกส่วนหนึ่ง แต่สิ่งที่จะต้องเน้นก็คือ ความพอดี หรือได้ที่ หรือสมดุล ซึ่งเป็นภาวะที่ต้องการของการบูรณาการแสดงลักษณะออกมาให้เห็นเป็นข้อสำคัญได้ 2 อย่าง คือ

ข้อที่ 1 เมื่อเป็นองค์รวมแล้ว องค์รวมนั้นมีชีวิตชีวาหรือดำเนินไปด้วยดี

ข้อที่ 2 องค์รวมนั้นเกิดมีภาวะและคุณสมบัติของมันเองที่ต่างหากจากภาวะและคุณสมบัติขององค์ประกอบทั้งหลาย

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการบูรณาการ คือ การนำส่วนย่อยด้านต่าง ๆ เข้ามารวมกัน เพื่อให้เกิดการเติมเต็มและความสมบูรณ์ หากแยกเป็นส่วน ๆ อาจทำให้สิ่งนั้นไม่สมบูรณ์ ไม่พอดี แต่หากนำมารวมกันจะทำให้สิ่งนั้นมีความกลมกล่อมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ส่วนหลักการหรือวิธีการที่จะนำมาบูรณาการขึ้นอยู่กับบริบทของสิ่งที่จะนำมาบูรณาการเข้าด้วยกัน

นอกจากนี้ วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒนา (2562, น. 5-6) ได้อธิบายถึงหลักการบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ ไว้ดังนี้

1. ควรนำ Concept ที่สามารถนำมาบูรณาการกันได้อย่างมีความหมาย Concept บางอย่างอาจนำมาบูรณาการกันได้ลำบาก ซึ่ง Concept ที่บูรณาการกันลงตัวจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและคงทน

2. ควรตอบสนองธรรมชาติ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน การบูรณาการที่ลงตัวจะช่วยสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่มีความกระตือรือร้น (Active Learning) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การวิเคราะห์ธรรมชาติของ Concept ที่จะนำมาบูรณาการ ผู้สอนเลือก Concept มาบูรณาการอย่างเหมาะสม เพราะ Concept มีหลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทมีธรรมชาติไม่เหมือนกัน โดยทั่วไป Concept ที่เป็นประเภทเดียวกัน หรือมีธรรมชาติเหมือนกันจะบูรณาการกันได้ง่าย

4. ควรคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์จริง ในบางครั้งผู้สอนอาจออกแบบการบูรณาการ Concept ไว้เป็นอย่างดี แต่สิ่งที้ออกแบบไว้มีความซับซ้อนเกินไป ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้ Concept ได้อย่างถูกต้องชัดเจน

5. ควรมีความกระชับ ไม่พรมั่ว มีจุดเน้นของสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิด Deep Learning

สรุป การบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ ควรเลือกสิ่งที่เข้ากันได้มาบูรณาการเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์และเข้าใจง่าย การบูรณาการที่มีความเหมาะสมและลงตัวจะช่วยให้เกิดความแปลกใหม่ ช่วยกระตุ้นและดึงดูดความสนใจ ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการที่จะเรียนรู้ ทั้งนี้ การบูรณาการที่ดีควรมีความกระชับ เข้าใจง่าย และไม่ซับซ้อน เพราะหากมีความยุ่งยากจนเกินไปจะทำให้ไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหานั้น ๆ ได้และจะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายจนกลายเป็นสิ่งที่ไม่น่าสนใจได้

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สาเหตุที่ต้องมีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์, 2549, น. 244, กุติสร่า จิตรชญาวณิช, 2562, น. 85) มีเหตุผล ดังนี้

1. ศาสตร์ทุกศาสตร์ไม่อาจแยกกันได้โดยเด็ดขาด การจัดให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะและเรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ อย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จะทำให้การเรียนรู้มีความหมายสอดคล้องกับชีวิตจริง
2. ไม่มีหลักสูตรหรือวิชาใดเพียงวิชาเดียวที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้
3. ความรู้ในปัจจุบันขยายตัวอย่างรวดเร็วจึงจำเป็นต้องเลือกสาระสำคัญและจำเป็นให้ผู้เรียน
4. ช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถและทักษะด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะ กระบวนการและเนื้อหาสาระไปพร้อม ๆ กัน
5. ช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ลดเวลาการเรียนรู้ของผู้เรียนและช่วยแบ่งเบาภาระของผู้สอน
6. ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความคิดรวบยอดในศาสตร์ต่าง ๆ เนื้อหา และกระบวนการการเรียนรู้ในวิชาหนึ่งอาจช่วยให้เกิดความเข้าใจวิชาอื่นได้ดียิ่งขึ้น
7. ช่วยตอบสนองความสามารถของผู้เรียนซึ่งมีหลายด้าน

จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะช่วยลดความซ้ำซ้อนและระยะเวลาในการเรียนรู้ได้ เพราะศาสตร์แต่ละศาสตร์จะมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน การเรียนรู้แบบบูรณาการจะช่วยให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และประสบการณ์ใหม่ ๆ เพราะในชีวิตจริงการแก้ปัญหาบางครั้งอาจจำเป็นต้องอาศัยความรู้จากศาสตร์สาขาต่าง ๆ มาเชื่อมโยงกัน ปัจจุบันการเรียนรู้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว การบูรณาการในการเรียนจะช่วยให้ผู้เรียนได้ศึกษาในหลาย ๆ ด้าน ทำให้เกิดความคิดรวบยอดและช่วยให้เข้าใจในศาสตร์สาขาวิชาอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กันได้

ลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สิริพัทธ์ เกษภาวีโรจน์ (2546, น. 25-30) ได้สรุปลักษณะการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ ดังนี้

1. การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ เป็นการผสมผสานเชื่อมโยงเนื้อหาสาระหรือองค์ความรู้ของหลายศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกัน โดยตั้งเป็นหน่วย (Unit) หรือหัวข้อเรื่อง (Theme) เนื้อหาสาระที่นำมาหลอมรวมกันจะมีลักษณะคล้ายกัน สัมพันธ์กัน หรือต่อเนื่องกัน และเชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกัน

2. การบูรณาการเชิงวิธีการ เป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้และฝึกปฏิบัติอย่างสัมพันธ์กันให้มากที่สุด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ สามารถใช้วิธีการและเทคนิคได้หลายวิธี เช่น การสนทนา การอภิปราย การใช้คำถาม การบรรยาย การค้นคว้า การทำงานกลุ่ม การศึกษานอกห้องเรียน เป็นต้น

3. การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ โดยออกแบบการเรียนรู้ให้มีการให้ความรู้และกระบวนการต่าง ๆ ไปพร้อมกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาวิธีการแสวงหาความรู้และการได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่ต้องการด้วยตัวเอง ซึ่งวิธีการนี้จะเป็นสิ่งที่ติดตัวผู้เรียนไปตลอด

4. การบูรณาการ ความรู้ ความคิด กับคุณธรรม โดยเน้นทั้งพุทธิพิสัยและจิตพิสัยเป็นการเรียนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อม ๆ กัน เพื่อหวังให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม

5. การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ เป็นการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริงควบคู่ไปกับการเรียนการสอนทางวิชาการ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

6. การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริง พยายามให้ผู้เรียนสามารถนำเนื้อหาที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าและความหมายในสิ่งที่ตนเองเรียนและเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความต้องการเรียนรู้ในสิ่งอื่นมากขึ้น

สรุป ลักษณะการบูรณาการมีหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการบูรณาการเชิงสาระ เป็นการเชื่อมโยงเนื้อหาของหลายศาสตร์วิชาที่เกี่ยวข้องกันเข้าด้วยกัน การบูรณาการเชิงวิธีการ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติในการเรียนการสอนที่หลากหลายวิธีการ การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ เป็นการให้ความรู้และกระบวนการไปพร้อม ๆ กัน การบูรณาการความรู้ ความคิดกับคุณธรรมเป็นการสอดแทรกเรื่องของคุณธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ส่วนการบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ เป็นการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริงควบคู่กันไป และการบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริง จะเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตจริงไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน จะเห็นได้ว่าการบูรณาการมีหลายวิธีการขึ้นอยู่กับที่ตั้งเป้าหมายว่าต้องการจะทำอะไรและเป้าหมายที่ต้องการคืออะไร ดังนั้นเมื่อเราทราบเป้าหมายที่เราต้องการที่แน่ชัดแล้วจะทำให้เราสามารถเลือกลักษณะการบูรณาการที่เหมาะสมได้

การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่

พระธรรมโกศาจารย์ ได้กล่าวว่า การศึกษาแบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ไม่ใช่การศึกษาเปรียบเทียบ เพราะการศึกษาเปรียบเทียบเป็นเพียงวางสิ่งที่เราศึกษาไว้คู่ขนานโดยที่ไม่มีวันบรรจบกัน แต่การศึกษาแบบบูรณาการเป็นการนำสิ่งที่เราศึกษามาปรับแต่งผสมผสานกันจนก่อเป็นองค์รวมที่สมบูรณ์วิธี (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552, น. 17) และท่านยังได้อธิบายการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ที่สามารถทำได้ 2 วิธี (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552, น. 22-23) ดังนี้

1. การปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา (Buddhist Studies) เรียกอีกอย่างว่า พุทธวิทยา หรือ พุทธโทย (Buddhology) คือ ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์ทั้งหลายมาช่วยอธิบายขยายความพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยให้พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับของคนรุ่นใหม่ได้ง่ายมากขึ้น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552, น. 18)

2. การปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ คือ เป็นการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์สมัยใหม่ คือ ใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้งแล้วนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นส่วนเสริมเพื่อช่วยให้เกิดความสมบูรณ์ด้วยมิติทางศีลธรรมของศาสนา วิธีการนี้ใช้กับการศึกษาแบบธรรมประยุกต์หรือเรียกว่า ธรรมวิทยา หรือธรรมโทย (Dhammology) หมายถึง การปรับธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยศาสตร์สมัยใหม่เป็นสะพาน

นอกจากนี้ท่านยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่าธรรมเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมของชีวิต ธรรมจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัวแต่อย่างใด ผู้ที่นำธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันสม่ำเสมอเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา และจะรักษาพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่สังคมไทยตลอดไป (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552, น. 26)

จะเห็นได้ว่าลักษณะการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่มี 2 วิธีการ ได้แก่ การปรับศาสตร์สมัยใหม่เข้าหาพระพุทธศาสนา คือ การใช้องค์ความรู้ของศาสตร์สาขาต่าง ๆ มาอธิบายขยายความพระพุทธศาสนา วิธีการนี้จะเป็นที่ยอมรับของคนรุ่นใหม่ได้ง่ายเพราะคนรุ่นใหม่มีความเข้าใจในศาสตร์ที่ตนเองศึกษาอยู่แล้ว เมื่อนำความรู้ที่ตนเองเข้าใจอยู่แล้วมาอธิบายขยายความหลักธรรมของพระพุทธศาสนาจะทำให้เรื่องนั้น ๆ เป็นที่น่าสนใจและน่าเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ส่วนอีกวิธีการ คือ การปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์สมัยใหม่ คือ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอธิบายขยายความเสริมกับองค์ความรู้สมัยใหม่ โดยการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ ซึ่งวิธีการนี้เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่สามารถทำให้ธรรมะเป็นเรื่องที่น่าสนใจและไม่น่าเบื่อ

ซึ่งสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์นั้น ๆ ได้ ซึ่งการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถเป็นหลักยึดทางจิตใจให้แก่มนุษย์ได้

2.2 หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้กับการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์

2.2.1 หลักพุทธธรรม

ความหมาย

ประมวล วรรสี (2541, น. 9) ได้ให้ความหมายพุทธธรรมว่า มีความครอบคลุมเพราะพุทธธรรมสอนเรื่องความทุกข์ทั้งมวลของสาธารณชน พุทธธรรมเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องว่าเป็นการแก้ตรงสาเหตุและเป็นการป้องกันมิให้เกิดปัญหาซึ่งตรงกับหลักการที่ว่า “กันไว้ดีกว่าแก้” พุทธธรรมจึงเป็นการสาธารณสุขที่แท้จริง และคำว่าธรรม หมายถึง ธรรมชาติหรือสภาวะของธรรมชาติหรือกฎของธรรมชาติ พุทธธรรมแม้จะมีมากถึง 84,000 พระธรรมชั้น แบ่งได้ 2 ประเภท คือ 1. หลักธรรมที่ว่าด้วยสภาวะหรือความจริงของธรรมชาติ 2. หลักธรรมที่ว่าด้วยการปฏิบัติหรือการเกี่ยวข้องกับธรรมชาติอันได้แก่มรรคมีองค์ 8

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, น. 601) ให้คำจำกัดความว่า พุทธธรรม หมายถึง ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบานแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสรู้โดยค้นพบความรู้เรื่องความจริงอันเป็นสัจธรรมแห่งชีวิตมาเปิดเผยไว้เป็นหลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2551, น. 270-271) ได้ให้ความหมาย พุทธธรรมว่า พุทธธรรมเป็นธรรมของพระพุทธเจ้า ได้แก่ พุทธการกธรรม คือ บารมี 10 ประการ หรือธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ สามารถสรุปได้ 2 ประการ ดังนี้ 1. แสดงหลักความจริงสายกลาง เรียกว่า มัชฌิมนธรรมเทศนา ว่าด้วยความจริงตามแนวเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาติ นำมาแสดงเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้น 2. แสดงข้อปฏิบัติทางสายกลาง เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย มุ่งผลสำเร็จ คือ ความสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระ ที่สามารถมองเห็นได้ในชีวิต

พระพิบูลสิน ญาณวฑฒโน (เฉลิมรัตน์) (2561, น. 28-29) ได้กล่าวถึงคำว่า พุทธธรรม หมายถึง การประมวลคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงประกาศและบัญญัติไว้ เป็นที่ทราบภายหลังปรินิพพานแล้วได้มีการรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเป็นระบบอยู่ในรูปแบบที่เรียกว่า พระไตรปิฎก

พระราชนรินทร์ วิสารโร, ดร และพระมหานรากร วรเมธี (2556, น. 37) ได้กล่าวว่า หลักพุทธธรรม หมายถึง การประมวลคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงประกาศและบัญญัติไว้

สรุป พุทธธรรม คือ ธรรมะหรือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงประกาศและบัญญัติไว้ในพระไตรปิฎก

ลักษณะและความสำคัญของหลักพุทธธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2542) กล่าวถึงลักษณะและความสำคัญของหลักพุทธธรรมโดยสรุปไว้ ดังนี้

1. คำสอนเป็นกลาง ปฏิบัติสายกลางหรือลักษณะที่เป็นสายกลาง ไม่สุดโต่งในทางความคิด หรือสุดโต่งในทางปฏิบัติตน เห็นความสำคัญทางด้านจิตใจและทางด้านร่างกายซึ่งสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้ จึงวางข้อปฏิบัติที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลางหรือข้อปฏิบัติที่เป็นสายกลาง (มรรคมีองค์ 8) คือ ความพอดีและทักษะเกี่ยวกับสังขารก็เป็นกลาง ความจริงที่เป็นกลาง ตามเหตุปัจจัยไม่ขึ้นกับใคร (เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท)

2. พุทธธรรมมีหลักการเป็นสากลหรือสอนหลักความจริงที่เป็นสากล ความจริงเป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ คือ ธรรมดาของสิ่งทั้งหลายเป็นเช่นนั้นเอง เรียกว่า เป็นกฎธรรมชาติ ในทางปฏิบัติสอนให้คนมีเมตตากรุณาอย่างเป็นสากล ชาวพุทธต้องมีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั่วทั้งหมด ไม่เลือกพวกเขาพวกใคร

3. พุทธธรรมให้ความสำคัญของสภาวะ (ธรรม) และรูปแบบ (วินัย) ธรรมวินัยจึงเป็นชื่อหนึ่งของพุทธศาสนา ต้องมีทั้งสองอย่าง ธรรมเป็นหลักความจริง ซึ่งมีอยู่แล้วตามธรรมดาของมันและเป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาปฏิบัติสามารถเข้าถึงได้ ส่วนวินัยเป็นกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ กติกา หรือข้อบัญญัติที่กำหนดขึ้น เพื่อให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติเพื่อความเจริญและความสงบสุข วินัยเปรียบได้กับศีล

4. พุทธธรรมสอนหลักกรรม พระพุทธศาสนายึดการกระทำหรือความประพฤติเป็นเครื่องจำแนกคน ไม่แบ่งแยกด้วยชาติกำเนิด ผิวพรรณ เน้นการรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ไม่ซัดทอดสิ่งภายนอก มีการสำรวจตนเองเป็นเบื้องต้นก่อน นอกจากนี้สอนหลักกรรมให้รู้จักฟังตนเอง ไม่ฝากไว้กับโชคชะตา กรรมสอนคู่กับความเพียร ความสำเร็จเกิดขึ้นได้จากความเพียรและการกระทำตามทางของเหตุและผล

5. สอนให้มองความจริงโดยแยกแยะจำแนกครบทุกด้านทุกมุม ตัวอย่างเช่น มีผู้ถามเรื่อง การพูดว่าสิ่งใดควรพูด สิ่งใดไม่ควรพูด พระพุทธองค์ตรัสแยกแยะให้ฟังว่า “วาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัส วาจาใดเป็นคำจริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง

พระองค์ไม่ตรัส วาจาใดเป็นคำจริง เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์เลือกกาลที่จะตรัส วาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัส วาจาใดเป็นคำจริง ไม่เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัส และวาจาใดเป็นคำจริง เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์เลือกกาลที่จะตรัส”

ลักษณะของการสนองตอบหรือปฏิกิริยาต่อสิ่งทั้งหลายแบบชาวพุทธต้องมองอย่างวิเคราะห์แยกแยะ จำแนก แจกแจงครบทุกด้าน

6. หลักการสำคัญของพุทธศาสนา คือ มุ่งอิสรภาพ ดังพุทธพจน์ว่า “มหาสมุทรแม้จะกว้างใหญ่เพียงใดก็ตาม แต่น้ำในมหาสมุทรที่มากมายนั้น มีรสเดียว คือ รสเค็มฉ่ำใด ธรรมวินัยของพระองค์ที่สอนไว้มากมาย ทั้งหมดก็มีรสเดียว คือ วิมุติรส ได้แก่ ความหลุดพ้นจากทุกข์และปวงกิเลส ฉะนั้น”

7. เป็นศาสนาแห่งปัญญา ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีปัญญาเป็นยอดยิ่ง” หลักปัญญาสำคัญ เพราะปัญญาเป็นตัวตัดสินในการเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญแก่ ศรัทธา ศีล สมาธิ ว่าเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้เพื่อเข้าถึงจุดหมาย โดยมีปัญญาเป็นตัวตัดสินสูงสุด นั่นคือ ศรัทธาขาดปัญญาไม่ได้ ศีลเพื่อประคับประคองจนเกิดปัญญา สมาธิต้องนำไปสู่ปัญญา มิฉะนั้น จะหลงผิด หลงทาง ปัญญาจึงเป็นคุณธรรมสำคัญ เป็นเอกปัญญาในขั้นสูงสุด คือ ปัญญาในขั้นที่รู้เท่าทันสังขาร เรียกว่า วิปัสสนาปัญญา

8. สอนหลักอนัตตา พระพุทธศาสนาประกาศหลักสำคัญเกี่ยวกับความจริงของสิ่งทั้งหลาย หรือของสภาวะธรรมต่าง ๆ คือ หลักอนัตตา เป็นหลักใหม่ที่โลกไม่เคยค้นพบมาก่อน ความยึดติดในอัตตาหรือตัวตนเป็นสิ่งฝังลึกแน่นในจิตใจมนุษย์ แต่แท้จริงผู้มีปัญญาเห็นว่าสิ่งทั้งหลายที่ดำรงอยู่เป็นไปตามธรรมดาของมันไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามใจปรารถนาได้เลย

9. การมีทัศนคติที่มองสิ่งทั้งหลายตามความสัมพันธ์แห่งเหตุและปัจจัยเชื่อมโยงกัน อิงอาศัยกันเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยนั่นเอง

10. ยืนยันในศักยภาพสูงสุดของมนุษย์เชื่อว่า มนุษย์ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนา เมื่อพัฒนาแล้วก็เป็นผู้ประเสริฐสุด ดังพุทธพจน์ว่า ผู้ที่ฝึกแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ (ทนต์เสฏฐมฺหุสเสสุ) และเมื่อฝึกดีแล้วมนุษย์ก็จะประเสริฐกว่าเทพทั้งหลาย พระพุทธองค์ฝึกพระองค์ดีแล้ว แม้เทพทั้งหลายก็น้อมนมัสการ

11. เป็นศาสนาแห่งการศึกษานำเอาการศึกษาเข้ามาเป็นสาระสำคัญ เป็นเนื้อแท้ของการดำเนินชีวิต หลักปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา เรียกว่า มรรค หมายถึง ทางดำเนินชีวิต ดังนั้น

วิถีชีวิตของชาวพุทธ คือ การดำเนินชีวิตตามมรรคมีองค์ 8 เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา หรือ ไตรสิกขา ในที่สุดจะบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตที่ติงาม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

12. ให้ความสำคัญทั้งแก่ปัจจัยภายในและภายนอก ปัจจัยภายใน ได้แก่ โยนิโสมนสิการ คือ การคิดใคร่ครวญในธรรมโดยแยกกาย ลึกซึ่งอย่างผู้มีปัญญา คือ รู้จักคิด คิดเป็น ปัจจัยภายนอก ได้แก่ กัลยาณมิตรที่ดี มีครูอาจารย์ที่ดี มีพ่อแม่ที่ดี ให้ความรู้ที่ถูกต้อง เป็นตัวอย่างที่ดี มีแหล่งความรู้ มีสื่อมวลชนที่ให้สติปัญญา

13. สอนให้ตื่นตัวด้วยความไม่ประมาทโดยตรัสเป็นปัจฉิมวาจา คือ พระดำรัสสุดท้าย ก่อนจะปรินิพพานว่า “สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”

14. สอนให้เห็นทุกข์ แต่เป็นสุข นั่นคือ พระพุทธศาสนาสอนให้มองเห็นความทุกข์ แต่ให้ปฏิบัติด้วยความสุข (ทุกข์สอนไว้ในหลักไตรสิกขา คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และทุกข์ในหลักอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เมื่อความทุกข์มีอยู่จริง พระพุทธศาสนาก็สอนให้เผชิญหน้าความทุกข์นั้นไม่เลื่องหนี แต่ให้มองดูทุกข์นั้นด้วยความรู้เท่าทัน จึงทำให้มีจิตใจปลอดโปร่ง เป็นอิสระ มีปัญญา ไม่ถูกทุกข์บีบคั้น

15. มุ่งประโยชน์สุขเพื่อมวลชน พระพุทธเจ้าทรงตรัสหลักนี้เสมอ เมื่อเริ่มประกาศ พระศาสนา ทรงตรัสแก่ภิกษุว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนทั้งหลาย เพื่อความสุขแก่ชนทั้งหลาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก” ดังนั้น การดำเนินชีวิตของชาวพุทธทั้งหลาย จึงควรดำเนินตามพระดำรัสนี้ คือ การทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่สังคม เมื่อทำความเข้าใจหลักพุทธธรรมที่สำคัญดังกล่าวแล้ว จะทำให้สามารถเข้าใจแนวทางการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีพุทธได้กระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่าหลักพุทธธรรม เป็นหลักธรรมคำสอนที่มุ่งเน้นความเป็นจริงไม่เอนเอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง เน้นการปฏิบัติที่เป็นกลางโดยให้ความสำคัญกับกฎ กติกา ข้อบังคับ หรือข้อบัญญัติที่กำหนดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติเพื่อความเจริญก้าวหน้าและความสงบสุขในชีวิต นอกจากนี้ยังสอนให้มนุษย์พึ่งพาตนเองไม่ฝากชีวิตไว้กับโชคชะตา ให้มองทุกอย่างรอบด้านไม่มองเพียงด้านใดด้านหนึ่ง โดยมนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้โดยไม่ต้องหมั่นฝึกฝนและพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ในการกระทำใด ๆ ก็แล้วแต่จะต้องใช้ปัญญา เพราะปัญญาจะนำไปสู่หนทางแห่งความสำเร็จโดยไม่ต้องหมั่นฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาและไม่ประมาทในการดำรงชีวิต

นอกจากนี้ (พระราชนิพนธ์ วิจารณ์, ดร และพระมหานรกร วรเมธี (2556, น. 38) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของหลักพุทธธรรม ไว้ดังนี้

1. เป็นที่รวบรวมหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างบริสุทธิ์
2. นำเสนอหลักการและสาระสำคัญของพระพุทธศาสนาอย่างครบถ้วนรอบด้าน ครอบคลุมและเป็นระบบอย่างชัดเจน
3. เป็นมาตรฐานและเกณฑ์ของความเชื่อและการปฏิบัติของชาวพุทธทั่วไปทั้งในระดับ ชาวบ้านและพระภิกษุ

หลักสัปปุริสธรรม 7

ความหมาย

ทวิศักดิ์ สุขกมล (2560, น. 20) ได้อธิบายความหมายของคำว่า สัปปุริสธรรม หมายถึง หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลโดยทั่วไปในการดำเนินชีวิตที่เป็นเหตุเป็นผลให้บรรลุเป้าหมายหน้าที่ การงาน

ณัฐนันท์ พล โปรเกียรติ (2561, น.120) ได้สรุปความหมายของสัปปุริสธรรม 7 หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักหลักการหลักเกณฑ์และระเบียบบริหารจัดการ ความเป็นผู้รู้จักผล รู้ความหมาย รู้หน้าที่รู้ประโยชน์ ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้ว่าตนทำหน้าที่อะไร ความเป็นผู้รู้ประมาณ รู้พอเพียงใช้จ่ายทรัพย์ เป็นผู้รู้จักกาลเวลา เวลาไหนควรทำ เวลาไหนไม่ควรทำและระยะเวลาในการ ทำงาน ความเป็นผู้รู้จักชุมชน เข้าหาชุมชนหรือกลุ่มคนในสังคมด้านความเป็นผู้รู้จักบุคคล รู้ความ แตกต่างของบุคคล มีคุณธรรม มีอัธยาศัย ทำงานเพื่อส่วนรวม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2559, น. 210) ได้อธิบายคำว่า สัปปุริสธรรม 7 ไว้ว่า สัปปุริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี และธรรม ของผู้ดี

พระเปลี่ยน ปญญาปทีโป (2552, น. 11) ให้ความหมาย สัปปุริสธรรม หมายถึง ธรรมอัน ประเสริฐเป็นทรัพย์สินสมบัติของสัตบุรุษ คำว่า สัตบุรุษ ก็คือ นักปราชญ์ผู้มีความเฉลียวฉลาด มีสติปัญญาว่าองไว้รู้เท่าทันเหตุการณ์ทั้งในปัจจุบันเกิดขึ้น เมื่ออะไรเกิดขึ้นก็จะเข้าใจ และเมื่ออะไร เปลี่ยนแปลง ก็มีวิธีแก้ไขด้วยสติปัญญาความเฉลียวฉลาดนั่นเอง พระพุทธองค์ตรัสสอนไว้ว่า สัปปุริส ธรรมอันเป็นสมบัติของสัตบุรุษผู้เป็นนักปราชญ์ ผู้มีสติปัญญาดี

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) (2561, น. 474) ได้ให้ความหมาย สัปปุริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตตบุรุษ ธรรมของคนดี ธรรมที่ทำให้เป็นสัตตบุรุษมี 7 ข้อ คือ 1. ธัมมัญญตา รู้หลัก หรือรู้จักเหตุ 2. อตถัญญตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล 3. อัตตัญญตา รู้จักตน 4. มัตตัญญตา รู้จักประมาณ 5. กาลัญญตา รู้จักกาล 6. ปริสัญญตา รู้จักชุมชน 7. ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล

สุวรรณ มีเดช (2556, น. 36) ให้ความหมาย หลักสัปปริสธรรม ว่าหมายถึง คุณธรรม สำหรับสัปปริสชน หรือคนดี และเป็นคุณธรรมสำคัญของผู้นำ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนงานทุกอย่างจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยคุณธรรมทั้ง 7 ประการ ได้แก่ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้เวลา รู้ประมาณ รู้ชุมชน และรู้จักบุคคล ย่อมนำบุคคลนั้นไปสู่ความสำเร็จ ความมีคุณค่าควรแก่การยกย่อง และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่นต่อไป

สรุป หลักสัปปริสธรรม 7 หมายถึง คุณธรรมของคนดี ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 7 ประการ คือ การรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักเวลา รู้จักประมาณ รู้จักชุมชนและรู้จักบุคคล หากบุคคลใดมีคุณสมบัติครบทั้ง 7 ข้อนี้ นับได้ว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติของคนดี

องค์ประกอบของหลักสัปปริสธรรม 7

องค์ประกอบของหลักสัปปริสธรรม 7 มีองค์ประกอบ ตามที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2559, น. 210-211) ระบุไว้ดังนี้

1. ธัมมัญญตา ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่า หลักธรรมข้อนั้น ๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการหรือบรรลุจุดหมายอันนั้น ๆ เป็นต้น

2. อัตถัญญตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงคฺ์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิตข้อนั้น ๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้น ๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงคฺ์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง ดังนี้ เป็นต้น

3. อัตตัญญตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

4. มัตตัญญตา ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น

5. กาลัญญตา ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติกรต่าง ๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น

6. **ปรีศัญญาตา** ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจวิญญูที่ที่จะประพฤติ ต่อชุมชนนั้น ๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจวิญญูอย่างไร จะต้องพูดอย่างไร ชุมชนนี้ควร สงเคราะห์อย่างไร เป็นต้น

7. **บุคคลัญญาตา** หรือ **บุคคลปโรปรีศัญญาตา** ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่ง บุคคลว่า โดยอธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะ ปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

การนำหลักสัปรีศธรรม 7 ไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ ดังนี้

- อัมมัญญาตา (รู้เหตุ) รู้ว่าหน้าที่ของตนเอง คืออะไร ในฐานะนักศึกษาที่ออกฝึกภาคปฏิบัติใน หน่วยงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ทั้งภาครัฐและเอกชน จะต้องรู้ว่หน้าที่ของตนเองในฐานะ นักศึกษาฝึกงานมีหน้าที่ความรับผิดชอบอะไร ทั้งความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่ออาจารย์ที่ ปรีศษาภาคสนาม ความรับผิดชอบต่ออาจารย์ที่ปรีศษาในคณะ ความรับผิดชอบต่อหน่วยงาน ความ รับผิดชอบต่อผู้ให้บริการ และความรับผิดชอบต่อวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

- อธัญญาตา (รู้จุดมุ่งหมาย) รู้ว่าเป้าหมายของการฝึกงานคืออะไรซึ่งวัตถุประสงค์ของการฝึก ประสพการณ์วิชาชีพแต่ละรายวิชาจะมีเป้าหมายต่างกัน ดังนั้น เมื่อนักศึกษาออกฝึกประสพการณ์วิชาชีพ จะต้องรู้ว่เป้าหมายของการฝึกประสพการณ์วิชาชีพในครั้งนี้คืออะไร อะไรที่ควรทำและอะไรที่ไม่ควรทำ ไม่ควรทำอะไรที่เกินขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง หรือเกินขีดความสามารถของตนเอง นอกจากนี้ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ที่ปรีศษาภาคสนาม

- อธัญญาตา (รู้จักตน) รู้ว่าตนเองคือใคร มีสถานภาพอะไร ควรประพฤติปฏิบัติตนเช่นไร ใน ในฐานะนักศึกษาฝึกประสพการณ์วิชาชีพจะต้องรู้ตนเองว่าตนเองคือนักศึกษา ควรจะประพฤติตนเช่นไร ทั้งต่อผู้ให้บริการ ต่ออาจารย์ที่ปรีศษาภาคสนาม ต่ออาจารย์ที่ปรีศษาในคณะ ต่อหน่วยงาน และต่อเพื่อน ร่วมงาน ควรประพฤติตนให้เหมาะสมในบทบาทหน้าที่ของตนและพร้อมปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ

- มธัญญาตา (รู้จักประมาณ) รู้จักความพอดี ในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็น รู้กำลังความสามารถ ของตนว่าในฐานะนักศึกษาฝึกงานตนเองมีความสามารถทำได้แค่ไหน ไม่ทำอะอะไรที่เกินความสามารถของ ตนเองเพราะอาจก่อให้เกิดความเสียหายได้ และนอกจากนี้ในฐานะนักศึกษาควรดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อทำตนให้เหมาะสมกับฐานะ เช่น ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย

- กาลัญญาตา (รู้จักเวลา) เป็นผู้ตรงต่อเวลา ในฐานะนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติการตรงต่อเวลา เป็นสิ่งสำคัญมากเพราะแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นการเข้างานตรงเวลา ส่งงานตรงเวลา สามารถรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบได้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้

- ปริสัญญูตา (รู้จักชุมชน) รู้จักหน่วยงานหรือชุมชนที่นักศึกษาเข้าไปทำงานด้วย เช่น ก่อนเข้าไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพ นักศึกษาควรเรียนรู้และทำความเข้าใจกับหน่วยงาน หรือชุมชนที่ตนเองจะลงไปฝึกภาคปฏิบัติว่า หน่วยงาน องค์กร หรือชุมชนที่จะลงฝึกภาคปฏิบัติมีขอบข่ายหน้าที่การปฏิบัติงานอย่างไร มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับอย่างไร เพราะการศึกษาหาความรู้ก่อนลงฝึกภาคปฏิบัติจริงจะทำให้ นักศึกษาเข้าใจหน่วยงาน ชุมชน ในเบื้องต้นและเมื่อลงฝึกปฏิบัติจริงจะทำให้ นักศึกษาสามารถปรับตัวเข้ากับหน่วยงานหรือชุมชนได้ง่าย

- บุคคลัญญูตา (รู้จักบุคคล) รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน การทำงานสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานกับมนุษย์ซึ่งมีชีวิต มีจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด ดังนั้น ผู้ปฏิบัติงานจึงจำเป็นต้องเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า บุคคลแต่ละคนมีความคิด ความรู้สึก บุคลิกภาพ ที่แตกต่างกัน นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติก็เช่นเดียวกันที่ต้องทำความเข้าใจในเรื่องนี้เพราะการ ออกฝึกภาคปฏิบัติ นักศึกษาต้องทำงานร่วมกับบุคคลที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น อาจารย์ที่ปรึกษาภายนอก เพื่อนร่วมงาน เพื่อนต่างสถาบัน และผู้ใช้บริการหรือบุคคลที่ต้องติดต่อประสานงาน

2.2.2 งานสังคมสงเคราะห์

หลักการทั่วไปของสังคมสงเคราะห์

การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ นักสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องมีหลักการงานที่ยึดถือปฏิบัติเพื่อให้การทำงานบรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการทั่วไปของสังคมสงเคราะห์ที่สำคัญ (ระพีพรรณ คำหอม, 2556: 46-49 อ้างถึงในณัฐหทัย นิรัตติย, 2563, น. 45-47) มีดังนี้

1. หลักการความแตกต่างของบุคคล (Individualization)

บุคคลแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อม ประสบการณ์ โอกาสต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งความแตกต่างนี้ แม้กระทั่งบุคคลที่เกิดมาในครอบครัวเดียวกัน การเลี้ยงดูเหมือนกันแต่นิสัยก็แตกต่างกัน ดังนั้น ในการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการในแต่ละบุคคล ย่อมมีความแตกต่างกันตามบริบทของผู้ใช้บริการในแต่ละคน โดยการทำงานสังคมสงเคราะห์จะให้ความสำคัญกับคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อให้ผู้ใช้บริการมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นภายใต้หลักการตัดสินใจด้วยตนเอง

2. หลักการรักษาความลับ (Confidentiality)

การรักษาความลับเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดที่นักสังคมสงเคราะห์ต้องยึดถือเป็นสำคัญ โดยนักสังคมสงเคราะห์ต้องไม่นำข้อมูลของผู้ใช้บริการไปเปิดเผยต่อผู้อื่น เพราะเป็นการสร้างความเสียหายต่อตัวผู้ใช้บริการและครอบครัว การรักษาความลับจะทำให้ผู้ใช้บริการเกิดความไว้วางใจในตัว

นักสังคมสงเคราะห์ แม้ว่าการรักษาความลับของผู้ใช้บริการเป็นสิ่งที่สำคัญแต่สิ่งที่คุณควรคำนึงถึงมากกว่า คือ ประโยชน์สูงสุดของผู้ใช้บริการ ซึ่งในบางครั้งนักสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องทำงานร่วมกับทีมสหวิชาชีพ เพื่อให้การช่วยเหลือสมบูรณ์ที่สุดอาจจำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้บริการ

3. หลักการยอมรับ (Acceptance)

หลักการยอมรับเป็นหลักการสำคัญของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ นักสังคมสงเคราะห์ต้องปฏิบัติต่อผู้บริการด้วยความเคารพนับถือ โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่แสดงออกโดยใช้ท่าทีกิริยา วาจา ที่ไม่เหมาะสมและไม่เลือกปฏิบัติกับผู้บริการไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็น เชื้อชาติ ศาสนา เพศ สีผิว ภาษา ไตก็ตาม ต้องไม่ดูถูก หรือตัดสินผู้บริการว่าเป็นคนดีหรือคนไม่ดี รวมถึงการยอมรับในความคิดเห็น ความรู้สึก ทัศนคติ พฤติกรรมของผู้บริการที่แสดงออกมา โดยนักสังคมสงเคราะห์ต้องตระหนักและนำหลักการข้อนี้ไปใช้ในการปฏิบัติงาน

4. หลักการตัดสินใจด้วยตนเอง (Self-determination)

หลักการนี้เชื่อว่าผู้บริการมีสิทธิ์ในการตัดสินใจในปัญหาของตนเอง นักสังคมสงเคราะห์ไม่ควรชี้นำผู้บริการว่า ควรทำอะไร และ ไม่ควรทำอะไร หน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์คือ ช่วยสนับสนุน ส่งเสริม ติงความสามารถของผู้บริการที่มีอยู่ออกมา เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาของตนเอง สิ่งสำคัญ คือ นักสังคมสงเคราะห์ต้องทำให้ผู้บริการทราบว่าปัญหาเป็นของผู้บริการ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาจึงเป็นความรับผิดชอบของผู้บริการเช่นกัน นักสังคมสงเคราะห์ต้องให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์แก่ผู้บริการและให้ผู้บริการเลือกทางเลือกที่เหมาะสมกับตนเอง การทำให้ผู้บริการเลือก คือ หลักการตัดสินใจด้วยตนเอง

5. หลักการมีส่วนร่วม (Participation)

นักสังคมสงเคราะห์ต้องเปิดโอกาสให้ผู้บริการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน ตั้งแต่กระบวนการแรกจนกระทั่งถึงกระบวนการสุดท้ายการให้บริการ ทั้งการประเมินวิเคราะห์ วางแผนการ การดำเนินงาน และประเมินผลการทำงาน งานสังคมสงเคราะห์เริ่มต้นเมื่อผู้บริการพร้อมทำงานด้วยกัน (Start where they are)

สรุป จะเห็นได้ว่าทุกหลักการให้ความช่วยเหลือล้วนแต่มีความสำคัญไม่มีหลักการใดที่ดีที่สุดทุกหลักการล้วนแล้วแต่มีความสำคัญ และเป็นสิ่งที่นักสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องยึดถือในการปฏิบัติงาน โดยเป้าหมายของการให้ความช่วยเหลือ คือ เพื่อให้ผู้บริการสามารถกลับมาช่วยเหลือตนเองได้และกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติดังเดิม ดังนั้น เพื่อให้การทำงานบรรลุเป้าหมายและ ผู้บริการได้รับประโยชน์สูงสุดนักสังคมสงเคราะห์จึงควรยึดหลักการทำงานเป็นที่ตั้งเพื่อไม่ให้หลงทางในการทำงาน

วิธีปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ แบ่งเป็น 5 วิธีการ (ณัฐหทัย นิรัตติชัย, 2563, น. 51-53)
ดังนี้

1. การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Social Case Work)

เป็นวิธีที่เก่าแก่ที่สุดที่ใช้ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือบุคคลที่ประสบปัญหาที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เป็นรายบุคคล ต่อมาการทำงานได้ขยายขอบเขตครอบคลุมไปถึงครอบครัวของผู้ใช้บริการด้วย วิธีการทำงานนักสังคมสงเคราะห์ต้องใช้ทั้งวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ร่วมกับการใช้ ศิลปะ ทักษะ เทคนิค วิธีการต่าง ๆ รวมถึงทรัพยากรที่ผู้บริกรมีอยู่ในตนเอง เช่น ความสามารถ ความคิด วิจารณ์ญาณ และทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคม (Social Resources) ไม่ว่าจะเป็น วัสดุสิ่งของ เงิน บริการทางสังคมต่าง ๆ (Social Services) ตลอดจนการนำทรัพยากรต่าง ๆ (Resources) และการทำงานร่วมกันของสหวิชาชีพ

2. การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน (Social Group Work)

ตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ต้องการอยู่รวมกับผู้อื่นในสังคม การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน เป็นวิธีการให้บริการบุคคลโดยใช้หลักความสัมพันธ์ของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม แล้วนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้ดีขึ้น (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2555: 40)

3. การจัดระเบียบชุมชน (Community Organization) หรือการสังคมสงเคราะห์ชุมชน

การทำงานสังคมสงเคราะห์ชุมชนยึดหลักการดำเนินงานที่มุ่งให้คนในชุมชนสามารถปรับตัวได้เป็นอย่างดี ระหว่างบริการสวัสดิการสังคมและความต้องการของชุมชน (วันทนี วาสิกะสิน และคณะ, 2553, น. 50) งานหลักอีกอย่างของนักสังคมสงเคราะห์ชุมชน คือ การแก้ไขปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความไม่ยุติธรรมในสังคม ปัญหาความยากจน ปัญหาการแบ่งเชื้อชาติและศาสนา เป็นต้น

4. การบริหารงานสังคมสงเคราะห์ (Social Work Administration) และนโยบายและการวางแผนทางสังคม (Social Policy and Social Planning)

การบริหารงานสังคมสงเคราะห์เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งในการถ่ายเททรัพยากรชุมชนไปสู่โปรแกรมการให้บริการต่าง ๆ ภายใต้เป้าหมายและนโยบายที่มุ่งให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถเข้าสู่กระบวนการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกขั้นตอน การบริหารงานสังคมสงเคราะห์เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในรูปแบบคณะกรรมการ การบริหารอาสาสมัครที่มีความหลากหลาย หลักการที่สำคัญ คือ จัดให้มีบริการที่มีประโยชน์สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนและสังคม (วันทนี วาสิกะสิน และคณะ, 2553, น. 52)

5. การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ (Social Work Research)

การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์จัดว่าเป็นวิธีการหนึ่งของการสังคมสงเคราะห์ในการที่จะค้นหาปัญหา และความต้องการของบุคคล ครอบครัว กลุ่ม และชุมชน เพื่อดูว่าปัญหาและความต้องการคืออะไร จะได้นำมาวางแผนเพื่อเข้าไปแทรกแซงให้ความช่วยเหลือ หรือจัดบริการได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2555, น. 48)

2.3 การฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ความหมาย

การฝึกภาคปฏิบัติและฝึกประสบการณ์วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ หมายถึง ระบบการฝึกภาคปฏิบัติ และฝึกประสบการณ์วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ของนักศึกษาในหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติภายใต้การควบคุม กำกับ ดูแล ของอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามและอาจารย์นิเทศ ตามหลักสูตร

วิชาการฝึกภาคปฏิบัติ หมายถึง รายวิชาฝึกภาคปฏิบัติและฝึกประสบการณ์วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยนักศึกษาจะต้องฝึกภาคปฏิบัติอย่างเป็นระบบในหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 1,290 ชั่วโมง ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาศาสนาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์หรือที่สภาวิชาชีพกำหนด

การฝึกภาคปฏิบัติในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (หลักสูตรปรับปรุงปี 2563) กำหนดให้มีรายวิชาเสริมสร้างประสบการณ์จากการฝึกภาคปฏิบัติ จำนวนทั้งสิ้น 3 รายวิชา ประกอบด้วย 1. รายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 (SO1236) การฝึกเฉพาะรายบุคคล 2. รายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 2 (SO1237) การฝึกกลุ่ม และ 3. รายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 3 (SO1238) การฝึกชุมชน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 การจัดการเรียนการสอนการฝึกภาคปฏิบัติ 1 (SO1236)

การฝึกภาคปฏิบัติ 1 (Field Work Practicum 1) รหัสวิชา SO1236 จำนวน 5 หน่วยกิต เป็นวิชาที่เปิดสอนในชั้นปีที่ 2 ภาคฤดูร้อนของทุกปีการศึกษา มีรายละเอียด (คู่มือการฝึกภาคปฏิบัติ 1 SO1236, น. 1-2) ดังต่อไปนี้

เนื้อหาลักษณะวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 (SO1236)

ฝึกให้นักศึกษาเรียนรู้ ประยุกต์ใช้ความรู้ทางสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ โดยนำแนวคิด ทฤษฎี หลักการ วิธีการ กระบวนการ และทักษะการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายไปปฏิบัติในหน่วยงานหรือองค์กรที่ให้บริการ

จำนวนชั่วโมงการฝึกภาคปฏิบัติ 1 (SO1236)

นักศึกษาต้องฝึกภาคปฏิบัติสำหรับวิชานี้ไม่น้อยกว่า 250 ชั่วโมง ตลอดภาคการศึกษา

คุณสมบัติของนักศึกษา

เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่ผ่านการศึกษาในรายวิชา ดังต่อไปนี้

1. สังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น (SO1201)
2. จริยธรรมวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ (SO1202)
3. การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (SO1210)

หากนักศึกษาไม่ผ่านในรายวิชาดังกล่าวทั้งหมด จะไม่ได้รับอนุมัติให้จดทะเบียนวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 (SO1236) ตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2563)

2.3.2 การจัดการเรียนการสอนการฝึกภาคปฏิบัติ 2 (SO1237)

การฝึกภาคปฏิบัติ 2 (Field Work Practicum 2) รหัสวิชา SO1237 จำนวน 5 หน่วยกิต เป็นวิชาที่เปิดสอนในชั้นปีที่ 3 ภาคฤดูร้อนของทุกปีการศึกษา มีรายละเอียด (คู่มือการฝึกภาคปฏิบัติ 2 SO1237, น. 1-2) ดังต่อไปนี้

เนื้อหาหลักของวิชา การฝึกภาคปฏิบัติ 2 (SO1237)

ฝึกให้นักศึกษาได้นำวิธีการสังคมสงเคราะห์กลุ่ม ไปใช้ในการปฏิบัติงานของหน่วยงาน หรือองค์กรที่ให้บริการ โดยนำแนวคิด ทฤษฎี หลักการ ทักษะทางวิชาชีพโดยเฉพาะการนำวิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสานไปประยุกต์ใช้ในหน่วยงานที่ให้บริการ โดยเน้นที่การวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสาน เพื่อปรับปรุงวิธีการให้บริการและการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

จำนวนชั่วโมงการฝึกภาคปฏิบัติ

นักศึกษาต้องฝึกภาคปฏิบัติสำหรับวิชานี้ไม่น้อยกว่า 250 ชั่วโมง ตลอดภาคการศึกษา

คุณสมบัติของนักศึกษา

เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่ผ่านการศึกษาในรายวิชา ดังต่อไปนี้

1. การสังคมสงเคราะห์กลุ่ม (SO1211)
2. นโยบายและการบริหารงานสวัสดิการสังคม (SO1213)
3. การฝึกภาคปฏิบัติ 1 (SO1236)

หากนักศึกษาไม่ผ่านในรายวิชาดังกล่าวทั้งหมด จะไม่ได้รับอนุมัติให้จดทะเบียนวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 2 (SO1237) ตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2563)

2.3.3 การจัดการเรียนการสอนการฝึกภาคปฏิบัติ 3 (SO1238)

การฝึกภาคปฏิบัติ 3 (Field Work Practicum 3) รหัสวิชา SO1238 จำนวน 9 หน่วยกิต เป็นวิชาที่เปิดสอนในชั้นปีที่ 4 ภาคการศึกษาที่ 2 ของทุกปีการศึกษามีรายละเอียด (คู่มือการฝึกภาคปฏิบัติ 3 SO1238, น. 1-2) ดังต่อไปนี้

เนื้อหาหลักของวิชา การฝึกภาคปฏิบัติ 3 (SO1238)

ฝึกให้นักศึกษาได้นำการประยุกต์ใช้ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสาน ในการทำงานกับชุมชนเมืองหรือชนบท ครอบคลุมการศึกษาและการวิเคราะห์ชุมชน การวางแผน การปฏิบัติการตามแผนงาน การประเมินผล การพัฒนากลยุทธ์ในการทำงานกับชุมชน และการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการปฏิบัติงาน

จำนวนชั่วโมงการฝึกภาคปฏิบัติ

นักศึกษาต้องฝึกภาคปฏิบัติสำหรับวิชานี้ไม่น้อยกว่า 450 ชั่วโมง

คุณสมบัติของนักศึกษา

เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ที่ผ่านการศึกษาในรายวิชา ดังต่อไปนี้

1. ฝึกภาคปฏิบัติ 2 (SO1238)
2. การสังคมสงเคราะห์ชุมชน (SO1212)

หากนักศึกษาไม่ผ่านในรายวิชาดังกล่าวทั้งหมด จะไม่ได้รับอนุมัติให้จดทะเบียนวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 3 (SO1238)

และนอกจากคุณสมบัติเบื้องต้นที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละรายวิชาแล้ว การออกฝึกภาคปฏิบัติ นักศึกษาทั้ง 3 รายวิชายังต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์กำหนดไว้ (คู่มือการฝึกภาคปฏิบัติ 1 SO1236, คู่มือการฝึกภาคปฏิบัติ 2 SO1237, คู่มือการฝึกภาคปฏิบัติ 3 SO1238 น. 2-6) ดังนี้

ความรับผิดชอบตนเอง

1. แต่งกายให้ถูกต้องตามระเบียบของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและ/หรือตามระเบียบของหน่วยงานที่ฝึกปฏิบัติงาน
2. ปฏิบัติตนตามระเบียบการฝึกภาคปฏิบัติทั้งของคณะฯ และขององค์กรที่เข้าไปฝึกภาคปฏิบัติ
3. เข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการของการฝึกภาคปฏิบัติประกอบด้วยการประชุมนิเทศ มัชฌิมนิเทศ และปัจฉิมนิเทศ
4. รับฟังและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างอย่างสร้างสรรค์ กรณีมีปัญหาใด ๆ ให้ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาในคณะและ/หรือในองค์กร/หน่วยงาน

5. นักศึกษาต้องส่งรายงานการฝึกภาคปฏิบัติภายหลังจากสิ้นสุดการฝึกภาคปฏิบัติงาน 2 สัปดาห์

ความรับผิดชอบต่ออาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม

นักศึกษาควรแสดงพฤติกรรมต่ออาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม ดังนี้

1. รับฟังคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม
2. แสดงออกทั้งกิริยา ท่าทางและคำพูด ที่สุภาพเรียบร้อย

ความรับผิดชอบต่ออาจารย์ที่ปรึกษาในคณะ

1. เข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษาในวันและเวลาที่กำหนด
2. เคารพ รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาในคณะ
3. หากนักศึกษามีปัญหาในระหว่างการฝึกภาคปฏิบัติให้ติดต่ออาจารย์ที่ปรึกษาทันที

ความรับผิดชอบต่อผู้ใช้บริการ

1. รักษาความลับของผู้ใช้บริการ
2. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยแสดงออกทั้งกิริยา ท่าทาง คำพูดและทัศนคติ
3. ให้บริการด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม

ความรับผิดชอบต่อหน่วยงาน

1. มีความรับผิดชอบและซื่อสัตย์ต่อภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
2. ขออนุญาตอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามทุกครั้งที่จะออกนอกสถานที่ฝึกงาน
3. ให้ความช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงาน/องค์กร
4. กรณีมีความจำเป็นไม่สามารถมาฝึกปฏิบัติงานได้ตามกำหนดการ ต้องได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม
5. ไม่นำข้อมูลของหน่วยงานไปใช้ในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย

ความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ

นักศึกษาต้องรักษาระยาบรรณของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพอย่างเคร่งครัด

จรรยาบรรณและค่านิยมของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

(ที่มา: มาตรฐานที่ 1 คุณสมบัตินักสังคมสงเคราะห์ในองค์ประกอบตัวชี้วัดและมาตรฐานนักสังคมสงเคราะห์ (เฉพาะนักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงานที่ให้บริการทางตรง (Direct Service) ต่อผู้ใช้บริการ (บุคคล กลุ่ม ชุมชน)

1. เป็นผู้ที่มีการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ละเว้นความประพฤติที่จะก่อให้เกิดผลเสียต่อวิชาชีพ
2. เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อผู้ใช้บริการและปฏิบัติหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลัง

3. เป็นผู้พัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะและทักษะการปฏิบัติงานจนมีความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ

4. เป็นผู้ที่มีจิตสำนึก ยึดมั่นหลักการที่ยอมรับในคุณค่า สิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

5. เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่โดยยึดผลประโยชน์ของผู้ใช้บริการเป็นฐาน

6. เป็นผู้ยึดหลักการทำงานอย่างมีส่วนร่วม ปฏิบัติงานโดยตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของปัจเจกบุคคลและไม่ตัดสิน ประณาม หรือติเตียนผู้ใช้บริการด้วยอคติทั้งปวง

7. เป็นผู้รักษาความลับของผู้ใช้บริการและไม่นำข้อมูลไปสื่อสารหรือขยายต่อสาธารณะในทางที่จะก่อผลกระทบทางหนึ่งทางใดต่อผู้ใช้บริการ

บทบาทของหน่วยงานฝึกภาคและอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม

1. สนับสนุนให้นักศึกษาได้เรียนรู้ ฝึกทักษะเพื่อให้มีประสบการณ์การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน

2. ชี้แจงและให้คำแนะนำเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ วัฒนธรรมหน่วยงาน/องค์กร ตลอดจนวิธีการปฏิบัติและวางตนอย่างเหมาะสมในชุมชนแก่นักศึกษา

3. ในกรณีที่นักศึกษามีพฤติกรรมและการแต่งกายที่ไม่เหมาะสม อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามสามารถ ว่ากล่าว ตักเตือน ได้

4. ในกรณีที่เกิดข้อขัดแย้งหรือปัญหาเกี่ยวกับการฝึกภาคปฏิบัติ อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม สามารถตัดสินใจได้ตามความเหมาะสม โดยอาจหารือและทำข้อตกลงร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาในคณะ แล้วแจ้งต่อคณะกรรมการฝึกภาคปฏิบัติ

5. ประสานงาน ร่วมวางแผนกับอาจารย์ที่ปรึกษาในคณะเพื่อพัฒนานักศึกษาในการฝึกภาคปฏิบัติ

6. เข้าร่วม/จัดการสัมมนาเพื่อสังเคราะห์ความรู้จากการฝึกภาคปฏิบัติให้กับนักศึกษา

7. ประเมินผลการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาเมื่อสิ้นสุดการฝึกภาคปฏิบัติ

8. กรณีที่นักศึกษามีข้อสงสัยเกี่ยวกับการฝึกภาคปฏิบัติให้อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามให้คำปรึกษาตามความเหมาะสม

9. ให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นแก่คณะกรรมการฝึกภาคปฏิบัติ และ/หรือผ่านทางอาจารย์ที่ปรึกษาในคณะ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการฝึกภาคปฏิบัติต่อไป

คุณสมบัติของอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม

1. เป็นนักสังคมสงเคราะห์รับอนุญาตในหน่วยงาน /องค์กรด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

2. สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีทางสังคมสงเคราะห์และมีประสบการณ์การทำงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี ภายใต้การนิเทศงานของหน่วยงานหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่ได้รับรองมาตรฐาน หรือ

3. สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีและมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี ภายใต้การนิเทศงานของหน่วยงานหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานและผ่านการฝึกอบรมด้านสังคมสงเคราะห์ตามมาตรฐานที่คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมกำหนด หรือ

4. ต้องเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมที่มีคุณสมบัติตามที่คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมกำหนดตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ภายใต้การนิเทศงานของนักสังคมสงเคราะห์ที่ได้รับรองมาตรฐาน (ที่มา: ข้อ 2-4 จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. คู่มือการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการจัดสวัสดิการของนักสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. 2550)

บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาในคณะ

1. อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมกับคณะกรรมการประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต กำหนดระเบียบ ข้อปฏิบัติ สำหรับการฝึกภาคปฏิบัติ
- 2.ชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางในการฝึกภาคปฏิบัติแก่นักศึกษา
3. ประสานงานกับหน่วยงาน/องค์กร และอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม
4. จัดให้มีชั่วโมงการทบทวนความรู้ภาคทฤษฎีทางสังคมสงเคราะห์แก่นักศึกษาก่อนฝึกภาคปฏิบัติ
5. อธิบายแนวทาง วิธีการ พร้อมทั้งแจกคู่มือการฝึกภาคปฏิบัติแก่นักศึกษาก่อนเข้ารับการฝึกภาคปฏิบัติ
6. ให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในระหว่างการฝึกภาคปฏิบัติ
7. เข้าร่วมปฐมนิเทศ มัชฌิมนิเทศ และปัจฉิมนิเทศ นักศึกษาตามวันเวลาที่กำหนด

กระบวนการฝึกภาคปฏิบัติ

ระยะเวลา การปฏิบัติงาน	ช่วงระยะเวลา	ลักษณะงาน
ระยะต้น	สัปดาห์ที่ 1	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างนักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา ทั้งภายในคณะและภายในหน่วยงาน/องค์กร - ศึกษาข้อมูลหน่วยงานและวัฒนธรรมองค์กร/ หน่วยงาน - ศึกษากระบวนการทำงาน วิธีการทำงานและบริการ ต่าง ๆ ของหน่วยงาน - อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ที่ปรึกษา ภาคสนาม
ระยะกลาง	สัปดาห์ที่ 2-5	<ul style="list-style-type: none"> - นำหลักการและวิธีการทางสังคมสงเคราะห์ไป ประยุกต์ใช้ในการให้บริการผู้ใช้บริการ - การประสานงาน การส่งต่อเพื่อใช้ทรัพยากรทาง สังคมในการตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ - อื่น ๆ ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามมอบหมาย - แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม เกี่ยวกับเทคนิคและทักษะรวมทั้งทัศนคติที่เกิดขึ้นจากการ ฝึกภาคปฏิบัติ รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้อง - รายงานความคืบหน้าการฝึกภาคปฏิบัติต่ออาจารย์ที่ ปรึกษาภายในคณะ (เข้าร่วมกิจกรรมการนิเทศงาน)
ระยะสิ้นสุด	สัปดาห์ที่ 6-8	<ul style="list-style-type: none"> - ประมวลความรู้ นำเสนอผลการฝึกภาคปฏิบัติและ ข้อเสนอแนะ - ออกจากหน่วยงานเมื่อสิ้นสุดการฝึกภาคปฏิบัติ - ส่งสร้างรายงานฉบับสมบูรณ์

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบูรณาการ

นำพล พรหมการ์ตัน (2563, น. 33) ศึกษาเรื่อง รูปแบบพุทธบูรณาการเสริมสร้างจริยธรรมข้าราชการตำรวจในสังกัดตำรวจภูธร จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า จริยธรรมในการครองตน ครองคน และครองงาน เป็นหลักการดำเนินชีวิตสำหรับให้บุคคลยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของตนและส่วนรวม หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการการเสริมสร้างจริยธรรมของข้าราชการตำรวจ ประกอบด้วย ไตรสิกขา ฆราวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 สาราณียธรรม 6 สัปปริสธรรม 7 และทศพิธราชธรรม 10 ส่วนรูปแบบพุทธบูรณาการการเสริมสร้างจริยธรรมข้าราชการตำรวจ ประกอบด้วย 3 มิติ ดังนี้ 1. การครองตน เกิดจากปัญหาความประพฤติที่ไม่เหมาะสม การนำหลักพุทธธรรมในเรื่องไตรสิกขาและฆราวาสธรรม 4 มาใช้บูรณาการทำให้การปฏิบัติหน้าที่ที่มีความสุจริตและความซื่อสัตย์สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. ด้านการครองคน เกิดจากปัญหาการบริหารจัดการองค์กร โดยไม่ใช้ระบบคุณธรรมการนำหลักพุทธธรรม สังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 และสาราณียธรรม 6 มาใช้บูรณาการทำให้เกิดระบบคุณธรรมภายในองค์กร มีความรับผิดชอบต่อสังคม 3. ด้านการครองงาน เกิดจากปัญหาการขาดความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน การนำหลักพุทธธรรม สัปปริสธรรม 7 และทศพิธราชธรรม 10 มาใช้บูรณาการทำให้เกิดความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ มีคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่

บุญทัน ดอกไธสงและคณะ (2560, น. 69) ศึกษาเรื่อง การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารงานภาครัฐอย่างลุ่มลึก ในการศึกษาในระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน ผลการวิจัย พบว่า หลักพุทธธรรม 9 ประการเพื่อการบริหารงานภาครัฐ ได้แก่ 1. พุทธบริหารที่มีเป้าหมายเป็นอุดมการณ์ 2. พุทธองค์การ ได้แก่ หลักการทำงานร่วมกัน 3. การวางแผนเชิงพุทธโดยยึดหลักอริยสัจ 4. ความเชี่ยวชาญเชิงพุทธ มอบอำนาจให้กับผู้ที่มีความสามารถ 5. การบริหารความขัดแย้งเชิงพุทธ 6. พุทธบริการ โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 7. พุทธจริยธรรมภิบาล 8. พุทธสัปายะ อยู่ในปฏิรูปเทศ 9. สัมฤทธิผลเชิงพุทธ ความสงบสันติสุข ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการ ได้แก่ การประเมินความต้องการในการศึกษาระดับสูงตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ใหม่ การบูรณาการหลักพุทธธรรมและหลักการบริหารภาครัฐ การนำเสนอหลักการและกระบวนการบริหารภาครัฐ การออกแบบหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ และหลักพุทธธรรมที่นำไปประยุกต์ใช้ที่นำไปประยุกต์ใช้ในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ และหลักการบริหารภาครัฐแบบบูรณาการ ประกอบด้วย หลักปฏิบัติธรรม หลักศาสตร์การบริหารทุนมนุษย์ หลักการ

พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หลักการจัดการความรู้ หลักนโยบายศาสตร์ หลักการจัดการนวัตกรรม หลักการจัดการภาวะแวดล้อม หลักการป้องกันสร้างสมดุลทางจิต และหลักธรรมาภิบาลโลก

พระครูโกศลพัฒนาภรณ์ (รัชพล ปภสฺสโร) (2560, น. 152-153) ศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนประถมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ สามารถบูรณาการได้ดังนี้

1. ด้านหลักสูตร สามารถบูรณาการด้วยการพิจารณาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง ประชุมพิจารณาแผนการบริหารหลักสูตร นำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน
2. ด้านการเรียนการสอน สามารถบูรณาการด้วยการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง พิจารณาการประเมินผลการจัดกิจกรรมและสอดแทรกคุณธรรมในการเรียนการสอนให้มากขึ้น
3. ด้านสื่อการเรียนการสอน สามารถบูรณาการด้วยการประยุกต์สื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัยจากเทคโนโลยีมากขึ้น ร่วมมือกันผลิตสื่อการเรียนการสอนสม่ำเสมอ กระตุ้นผู้ที่เกี่ยวข้องสอดแทรกสื่อท้องถิ่นมากขึ้น
4. ด้านการวัดและประเมินผล สามารถบูรณาการด้วยการพิจารณาเกณฑ์การวัดและประเมินผลให้ชัดเจนมากขึ้น สร้างแรงจูงใจในการวัดประเมินผลให้หลากหลาย พยายามให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลมากขึ้น จัดประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลและนำผลการวัดและประเมินผลมาปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

เรวดี ศิริภาพ (2563, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการของพนักงานบริษัท ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการของพนักงานบริษัท คือ “MW Life Balance” หมายถึง ดุลยภาพแห่งชีวิตด้วยสติและปัญญา M = Mindfulness คือ การสติ ซึ่งหมายถึง สุขภาวะทางด้านร่างกาย และสุขภาวะทางด้านจิตใจ ที่ต้องมีสติในการพิจารณาการบริโภคอาหารด้วยหลักโภชนาการที่ถูกต้อง และสติในการดำเนินชีวิตได้อย่างประเสริฐด้วยหลักพรหมวิหาร 4 W = Wisdom คือ การมีปัญญาซึ่ง หมายถึง สุขภาวะทางด้านสังคมและสุขภาวะทางด้านปัญญา ที่ต้องมีปัญญาในการดำรงชีวิตในการดำรงชีวิตในสังคมด้วยหลักนาถนธรรม 10 ธรรมอันเป็นการสร้างที่พึงคุณธรรมอันทำตนเป็นที่พึ่งของตน และมีปัญญาการทำงานด้วยหลักพลัง 5 คือ พลังของความเข้มแข็ง มั่นคง ปราศจากความเกียจคร้านและความไม่ประมาทในการทำกิจการงาน รวมทั้งต้องมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติในการทำงานด้วยศาสตร์สมัยใหม่ NLP (Neuro Linguistic Programming)

วิชัย ธรรมชอบ (2560, น. 117) ศึกษาเรื่อง พุทธบูรณาการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ จังหวัดนครสวรรค์ : วิเคราะห์ในเชิงกระบวนการและผลสัมฤทธิ์ ผลการวิจัย พบว่า ได้ข้อค้นพบที่เป็น

รูปแบบของการเชิงพุทธบูรณาการ ที่จะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ ได้แก่ 1. มีการส่งเสริมเพิ่มเติมกำลังใจ 2. มีขั้นตอนวิธีการที่ชัดเจนรัดกุม 3. ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย 4. บริหารจัดการอย่างคุ้มค่า 5. มีการบริหารจัดการทันเวลา 6. มุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน 7. สนับสนุนคนเก่งคนดีให้ทำงาน และเพื่อให้การบริหารจัดการคณะสงฆ์เกิดผลเชิงกระบวนการและผลสัมฤทธิ์ควรจะต้อง 1. มีการติดตามตรวจสอบอย่างเป็นธรรม 2. มีความสำรวมระวังทางกาย วาจา 3. หมั่นพัฒนาตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา 4. บริหารจัดการอย่างคุ้มค่า 5. ดำเนินตามแนวทางพอเพียง 6. เคารพและตรงต่อเวลา 7. หมั่นพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

พงศ์พัฒน์ จิตตานุกรักษ์ (2559, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาตัวแบบจริยธรรมของข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย ผลการศึกษา พบว่า หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาตัวแบบจริยธรรมของข้าราชการ สังกัดกระทรวงมหาดไทย โดยการบูรณาการหลักพุทธธรรม 2 หลักธรรม คือ บุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ หมวด ทาน ศีล ภาวนา และโลกบาลธรรม ได้แก่ หิริและโอตตปละ ในระดับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ หมวดหิริ หมวดทาน หมวดโอตตปละ หมวดศีลและหมวดภาวนา

สมใจ ต้นดิวัฒน์ (2560, น. 170) ศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการให้การปรึกษาแก่นักเรียนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนแบบใหม่นี้ มีองค์ประกอบที่สำคัญในการให้การปรึกษา 4 ส่วน คือ 1. ผู้รับการปรึกษา (นักเรียน) ควรมีหลักอิทธิบาท 4 และโยนิโสมนสิการ 2. ผู้ให้การปรึกษา (ครู) ควรมีคุณธรรมสำหรับ คือ พรหมวิหาร 4 และกัลยาณมิตร รวมทั้งมีความสามารถในการใช้เทคนิคกระบวนการปรึกษา 9 ชั้นแก่นักเรียน 3. เทคนิคกระบวนการปรึกษาจากการบูรณาการเทคนิคการให้การปรึกษาของคาร์ล แรนซัม โรเจอร์ส 7 ชั้น ร่วมกับพุทธลีลาการสอน 4 และหลักไตรสิกขาได้เป็นเทคนิคกระบวนการให้การปรึกษาแก่นักเรียน 9 ชั้น คือ สะกิดใจ ให้ความคุ้นเคย ละเลยจุดบกพร่อง ลองเอาทุกข์เขามาใส่ใจเรา บอกเล่าให้ความรู้สึก ผูกจิตให้แก้กลัวกลัว แสวงหาแนวทาง ปฏิบัติอย่างเลื่อมใส และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน และ 4. การประเมินผลให้การปรึกษาด้วยหลักภาวนา 4 ได้แก่ สังเกตด้านพฤติกรรม วินัย (ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) และด้านปัญญา มีความสามารถในการคิดสู่การพัฒนาการเรียนรอบด้าน คือ เข้าใจตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อมตามความเป็นจริงและสามารถแก้ไขปัญหได้ด้วยตนเอง ปรับตัวอยู่ร่วมกับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข

พระครูโกศลพัฒนาภรณ์ (รัชพล ปภสฺสโร) (2560, น. 152-153) ศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนประถมศึกษา ผลการศึกษา พบว่า

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ สามารถบูรณาการได้ดังนี้ 1. ด้านหลักสูตร สามารถบูรณาการด้วยการพิจารณาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง ประชุมพิจารณาแผนการบริหารหลักสูตร นำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน 2. ด้านการเรียนการสอน สามารถบูรณาการด้วยการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง พิจารณาการประเมินผลการจัดกิจกรรมและสอดแทรกคุณธรรมในการเรียนการสอนให้มากขึ้น 3. ด้านสื่อการเรียนการสอน สามารถบูรณาการด้วยการประยุกต์สื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัยจากเทคโนโลยีมากขึ้น ร่วมมือกันผลิตสื่อการเรียนการสอนสม่ำเสมอ กระตุ้นผู้ที่เกี่ยวข้องสอดแทรกสื่อท้องถิ่นมากขึ้น 4. ด้านการวัดและประเมินผล สามารถบูรณาการด้วยการ พิจารณาเกณฑ์การวัดและประเมินผลให้ชัดเจนมากขึ้น สร้างแรงจูงใจในการวัดประเมินผลให้หลากหลาย พยายามให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลมากขึ้น จัดประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลและนำผลการวัดและประเมินผลมาปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

หลักสัปปริสธรรม 7

ณัฐนันท์พล โปรเกียรติ์ (2561, น.214-216) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักสัปปริสธรรม 7 โรงเรียนสอนดนตรีกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักสัปปริสธรรม 7 ธัมมัญญาตา เป็นหลักธรรมที่มีแนวทางให้รู้จักเหตุ รู้จักปัญหา ที่มาวิธีการและกิจกรรมที่ทำ อุตัญญาตา ช่วยให้บรรลุเป้าหมาย รู้จักผล มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองผลประโยชน์ที่ได้รับอย่างถูกต้อง แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง อุตัญญาตา รู้จักตนเข้าใจรูปแบบการจัดการแสดงผลงานดนตรี รู้จักหน้าที่ ค้นพบความสำเร็จ มัตตัญญาตา รู้จักประมาณ ความพอดี กาลัญญาตา รู้จุดมุ่งหมายเกิดประสิทธิภาพ รู้จักวางตนได้เหมาะสมกับความรู้และฐานะของตนให้มีคุณค่าและมีความหมาย มีความรู้สึกภาคภูมิใจในงาน มีความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จ ปริสัญญาตา รู้ชุมชนรู้ว่าอยู่ในสถานการณ์ แก้ไขความบกพร่องไม่สมบูรณ์ได้ทันที่ มีภาวะการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้แก่ชุมชน บุคสัญญาตา รู้จักความแตกต่างลักษณะของบุคคล พัฒนาความสามารถและสร้างทักษะสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนา ทั้งที่เป็นความต้องการของตนเองและที่โรงเรียนกำหนด ส่วนการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการตามหลักสัปปริสธรรม 7 การบริหารจัดการ มีดังนี้ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล งานทั่วไป มีความถูกต้องเหมาะสมเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับหลักอัฐัญญาตา

มัตตัญญูตา กาลัญญูตา ปริสัจญญูตาและปุคคัลญญูตา ก็มีความถูกต้องเหมาะสมเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก

ธีระศักดิ์ บึงมูมและพรพิพัฒน์ เพิ่มผล (2560, น. 55-58) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบุคลากรตามหลักสัปปริสธรรม 7 ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ผลการศึกษาสามารถอธิบายได้ ดังนี้ 1. หลักธัมมัญญูตา (ด้านการฝึกอบรม) โดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณารายข้อมากที่สุด คือ ผู้บริการมีการประชาสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับบุคลากรทราบก่อนการดำเนินการทุกครั้ง 2. หลักอตถัญญูตา (ด้านการศึกษาครู) พิจารณารายข้อมากที่สุด คือ ผู้บริหารได้จัดให้มีการดูงานอย่างต่อเนื่อง 3. หลักอตตัญญูตา (ด้านการสัมมนาทางวิชาการ) พิจารณารายข้อมากที่สุด คือ ผู้บริหารมีการสำรวจความต้องการในการจัดสัมมนาทางวิชาการของบุคลากร 4. หลักมัตตัญญูตา (ด้านการศึกษาต่อ) พิจารณารายข้อมากที่สุด คือ ผู้บริหารให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางในการศึกษาต่อของบุคลากรเป็นอย่างดี 5. หลักกาลัญญูตา (ด้านการแสวงหาความรู้) เมื่อพิจารณารายข้อที่มากที่สุด คือ ผู้บริหารจัดการหาสื่ออุปกรณ์ในการสื่อหาความรู้ให้กับบุคลากร เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต 6. หลักปริสัจญูตา (ด้านการสับเปลี่ยนหมุนเวียน) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมากที่สุด คือ ผู้บริหารมีการสร้างวิสัยทัศน์และประสบการณ์ใหม่ ๆ ของการทำงานให้กับบุคลากร 7. หลักปุคคัลโปปริญญูตา (ด้านการนิเทศงานภายใน) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าผู้บริหารให้คำปรึกษาแก่บุคลากรในการนิเทศงานภายในด้วยความเต็มใจและไม่เลือกปฏิบัติมากที่สุด

พระศตวรรษ กิตติปาโลและจักรวาล สุขไมตรี (2562, น. 313-314) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรมในการส่งเสริมการปกครองของพระสังฆาธิการในเขตจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัย พบว่า พระสังฆาธิการในเขตจังหวัดนนทบุรี มีการประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรมในการส่งเสริมการปกครองโดยรวมทั้ง 7 ด้าน มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากไปหาหน่อย ดังนี้ ด้านหลักปุคคัลโปปริญญูตา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านหลักธัมมัญญูตาและด้านหลักอตถัญญูตามีค่าเฉลี่ยรองลงมา ด้านหลักอตตัญญูตามีค่าเฉลี่ยต่ำสุดตามลำดับ ส่วนผลการเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรมในการส่งเสริมการปกครองของพระสังฆาธิการที่มีอายุ พรรษา ระดับการศึกษาทางโลก ระดับการศึกษาทางธรรม มีการประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรมในการส่งเสริมการปกครองโดยรวมทั้ง 7 ด้านไม่แตกต่างกัน แต่พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกันมีการประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรมในการส่งเสริมการปกครอง ด้านหลักธัมมัญญูตา ด้านหลักอตถัญญูตา ด้านหลักอตตัญญูตา ด้านหลักมัตตัญญูตา และด้านหลักปุคคัลโปปริญญูตา แตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญที่ 0.05

พระสมุห์เจษฎา แต่งบำรุงและเสน่ห์ บุญกำเนิด (2564, น. 72-73) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปากน้ำ อำเภอมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ผลการศึกษา พบว่า หลักธรรมที่นำไปปฏิบัติเป็นคนดีและใช้ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องด้วยความปรารถนาดี ภาพรวมอยู่ในระดับมากมี 7 ประการ ได้แก่ 1. หลักรู้จักเหตุ 2. หลักรู้จักผล 3. หลักรู้จักตน 4. หลักรู้จักประมาณ 5. หลักรู้จักเวลา 6. หลักรู้จักชุมชน 7. หลักรู้จักบุคคล และแนวทางที่เหมาะสมในการประยุกต์ใช้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นคือ 2.1 การรู้จักเหตุ การศึกษาปัญหาเพื่อการวางแผน ตัดสินใจแก้ปัญหาและติดตามประเมินผล 2.2 การรู้จักผล การวิเคราะห์คน งานประเมินผลลัพธ์เพื่อนำไปแก้ปัญหา 2.3 การรู้จักตน มีหลักการคิด รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ 2.4 การรู้จักประมาณ การบริการองค์กรและการประเมินความคุ้มค่า 2.5 การรู้จักเวลา การบริหารเวลา และประเมินผลการปฏิบัติงาน 2.6 การรู้จักชุมชน การตระหนักว่ามีคุณธรรมประจำใจในการบริหาร 2.7 การรู้จักบุคคล ขยันพบปะพูดคุย และการใช้หลักใจแลกใจ

พิเชษฐ์ โปตาพลและปรมัตต์ โปตาพล (2563, น. 83-84) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีการประยุกต์ใช้สูงสุด คือ กาลัญญุตตา (รู้จักกาล) รองลงมาคือ ด้านธัมมัญญุตตา (รู้หลักหรือรู้จักเหตุ) และด้านอัตถัญญุตตา (รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล) ตามลำดับ ด้านที่มีการประยุกต์ใช้ต่ำสุด คือ ด้านมัตตัญญุตตา (รู้จักประมาณ) การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ผู้บริหารมีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมสูงกว่าพนักงาน ส่วนการจำแนกตามประสบการณ์ทำงาน พบว่า บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงาน 10 ปีขึ้นไป มีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมสูงกว่าบุคลากรที่มีประสบการณ์ทำงาน 5-10 ปี และ 1-5 ปี ตามลำดับ

อภิรักษ์ เขียวประเสริฐ (2557, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการตำรวจในกองกำกับการอารักขา1 ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านธัมมัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ ด้านอัตถัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักผล ด้านอัตตัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักตน และด้านมัตตัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านกาลัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม ด้านปริสัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชนและสังคม และด้านบุคคลปริปัญญา ความเป็นผู้รู้จักบุคคลหรือรู้จักใช้บุคคลที่เหมาะสมกับงานอยู่ในระดับน้อย ส่วนผลการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปได้ว่า ตำรวจต้องทำงานรับใช้ประชาชนอย่างเต็มที่ โดยมีการวางแผนการ

ทำงานให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาโดยคำนึงถึงหลักเหตุผล กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล รู้จักหลักการทำให้เกิดผล รู้ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน รู้จักการบริหารที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ บรรลุถึงประโยชน์จะต้องมีความรับผิดชอบตน รู้จักวางตนให้เหมาะสม รู้จักประพடுத்தินให้เหมาะสม รู้จักประพடுத்தินให้เป็นเยี่ยงอย่างต่อประชาชน

การฝึกภาคปฏิบัติ

ธัญญาสิริ ฉันทสวัสดิ์และคณะ (2565, น. 9-10) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล ผลการศึกษา พบว่า การรับรู้สมรรถนะของตนเอง เจตคติต่อวิชาชีพ ความพึงพอใจและความพร้อมในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับมาก โดยทางมหาวิทยาลัยได้เตรียมความพร้อมนักศึกษาก่อนฝึกปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยโดยมีการวางแผนและเตรียมการสอนจากสถานการณ์เสมือนจริง มีการกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลภาคปฏิบัติที่ชัดเจน ด้านเจตคติต่อวิชาชีพในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล อยู่ในระดับมาก เป็นผลมาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับจากอาจารย์ผู้สอนภาคปฏิบัติที่ได้มีการสอดแทรกด้านจริยธรรมคุณธรรมให้กับนักศึกษา ซึ่งช่วยส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดความรู้สึที่ดีและส่งผลให้เกิดเจตคติต่อวิชาชีพที่ดี ความเครียดในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล พบว่า อยู่ในระดับน้อย นักศึกษาได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือทางการเงิน ไม่มีความขัดแย้งกันในเรื่องเงินในบ้านหรือปัญหาในครอบครัว ไม่มีการแข่งขันในการเรียนหรือมีการเปรียบเทียบกันในห้องเรียน ได้รับการช่วยเหลือร่วมกันระหว่างเพื่อนร่วมชั้นเรียนและสามารถขอคำปรึกษาการเรียนกับอาจารย์ประจำชั้นเรียนและอาจารย์ที่ปรึกษาได้ตลอด ความพึงพอใจในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล พบว่า อยู่ในระดับมาก อาจารย์ผู้สอนการฝึกทักษะปฏิบัติการพยาบาลเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความรู้หลากหลายและมีความชำนาญในแต่ละทักษะ อาจารย์ผู้สอนเอาใจใส่ในการช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้กับนักศึกษา ส่วนความพร้อมในการฝึกภาคปฏิบัติ พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลโดยใช้สถานการณ์จำลองเสมือนจริง ทำให้การรับรู้ความสามารถตนเองสูงขึ้น

ปิตินัช ราชภักดี (2560, น.119) ศึกษาเรื่อง ความต้องการของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ขณะฝึกปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยวิกฤติ ผลการศึกษา พบว่า นักศึกษามีความต้องการด้านการฝึกทักษะปฏิบัติการพยาบาลสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการดูแล และด้านสิ่งแวดล้อม และผลการศึกษารายข้อ พบว่า ความต้องการ 5 อันดับแรก คือ การดูแลและการใช้เครื่องมือ ความยิ้มแย้มแจ่มใส การอ่านและการแปลผลคลื่นไฟฟ้าหัวใจเบื้องต้น การช่วยฟื้นคืนชีพขั้นสูงและความ

ยุติธรรม ตามลำดับ และความต้องการรายชื่อน้อยสุด 5 อันดับแรก คือ บรรยาภาศเอื้ออำนวยต่อการฝึกปฏิบัติการพยาบาล ความเป็นส่วนตัวในการ Conference ระยะเวลาในการ Pre-Post Conference เหมาะสม การมอบหมายงานในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลและเครื่องมืออุปกรณ์การแพทย์มีความทันสมัย ตามลำดับ

พัชรราวดี อักษรพิมพ์และคณะ (2562, น. 366-368) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของสถานประกอบการต่อนักศึกษาฝึกงานก่อนฝึกประสบการณ์วิชาชีพจริง สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ผลการศึกษา พบว่า ความพึงพอใจของสถานประกอบการต่อนักศึกษาฝึกงานก่อนฝึกประสบการณ์วิชาชีพจริง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่ผู้ประกอบการพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านคุณธรรม จริยธรรมและเจตคติต่อการทำงาน เมื่อพิจารณารายด้าน ผู้ประกอบการมีความพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ ความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติงาน และการเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น รองลงมาคือด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ โดยผู้ประกอบการพึงพอใจมากที่สุดในด้านความประพฤติอ่อนน้อมและกิริยามารยาทสุภาพ มีมนุษยสัมพันธ์ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นนอกเหนือจากหน้าที่และพึงความคิดเห็นของผู้อื่น ส่วนความรู้ด้านวิชาการและทักษะในการปฏิบัติงาน ผู้ประกอบการมีความพึงพอใจในด้านความใฝ่รู้ในการแสวงหาและเปิดรับความรู้จากสถานประกอบการ ความสามารถในการพัฒนาตนเองในการทำงานและความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารตามลำดับ

ศุภรัตน์ แจ่มแจ่มและคณะ (2561, น. 147) ศึกษาเรื่อง ผลของการเตรียมความพร้อมในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยอย่างมีแบบแผนสำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี ผลการศึกษา พบว่า นักศึกษาพยาบาลมีคะแนนเฉลี่ยความวิตกกังวลในการฝึกภาคปฏิบัติบนหอผู้ป่วยหลังเตรียมความพร้อมต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยความวิตกกังวลในการฝึกภาคปฏิบัติบนหอผู้ป่วยก่อนการเตรียมความพร้อม นักศึกษาพยาบาลมีความพึงพอใจต่อการเตรียมความพร้อมในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลอยู่ในระดับมาก และความพร้อมในการฝึกในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยอยู่ในระดับปานกลาง โดยการเตรียมความพร้อมในการฝึกภาคปฏิบัติ อาจารย์ผู้สอนควรจัดกิจกรรมให้นักศึกษาได้มีเวลาในการทบทวนและฝึกทักษะปฏิบัติการพยาบาล เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติการพยาบาลเพิ่มขึ้น

ศิริพร เจริญศรีวิริยะกุล (2559, น. 68) ศึกษาเรื่อง การตัดสินใจเลือกสถานประกอบการในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ผลการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ตัดสินใจเลือกสถานประกอบการในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพโดยรวมอยู่ในระดับมากในทุกด้าน ได้แก่ ด้านการรับรู้

ส่วนการตัดสินใจเลือกสถานประกอบการที่มีความมั่นคงปลอดภัยในการทำงานมากที่สุด ด้านการจูงใจ ผู้ตอบแบบสอบถามจะตัดสินใจเลือกสถานประกอบการที่มีสวัสดิการ เช่น ที่พัก อาหาร บริการรถรับส่ง ประกันอุบัติเหตุ ฯลฯ ด้านเป้าหมาย ผู้ตอบแบบสอบถามจะเลือกสถานประกอบการที่ให้ตนเองเกิดมุมมองทางความคิดที่กว้างขึ้นหลากหลายขึ้น ส่วนด้านความเชื่อค่านิยม ผู้ตอบแบบสอบถามจะเลือกสถานประกอบการที่เห็นโอกาส หรือความก้าวหน้าที่จะได้งานทำหลังจบการศึกษา และด้านทัศนคติ ผู้ตอบแบบสอบถามจะเลือกสถานประกอบการเมื่อได้รับคำแนะนำจากประสบการณ์ของรุ่นพี่

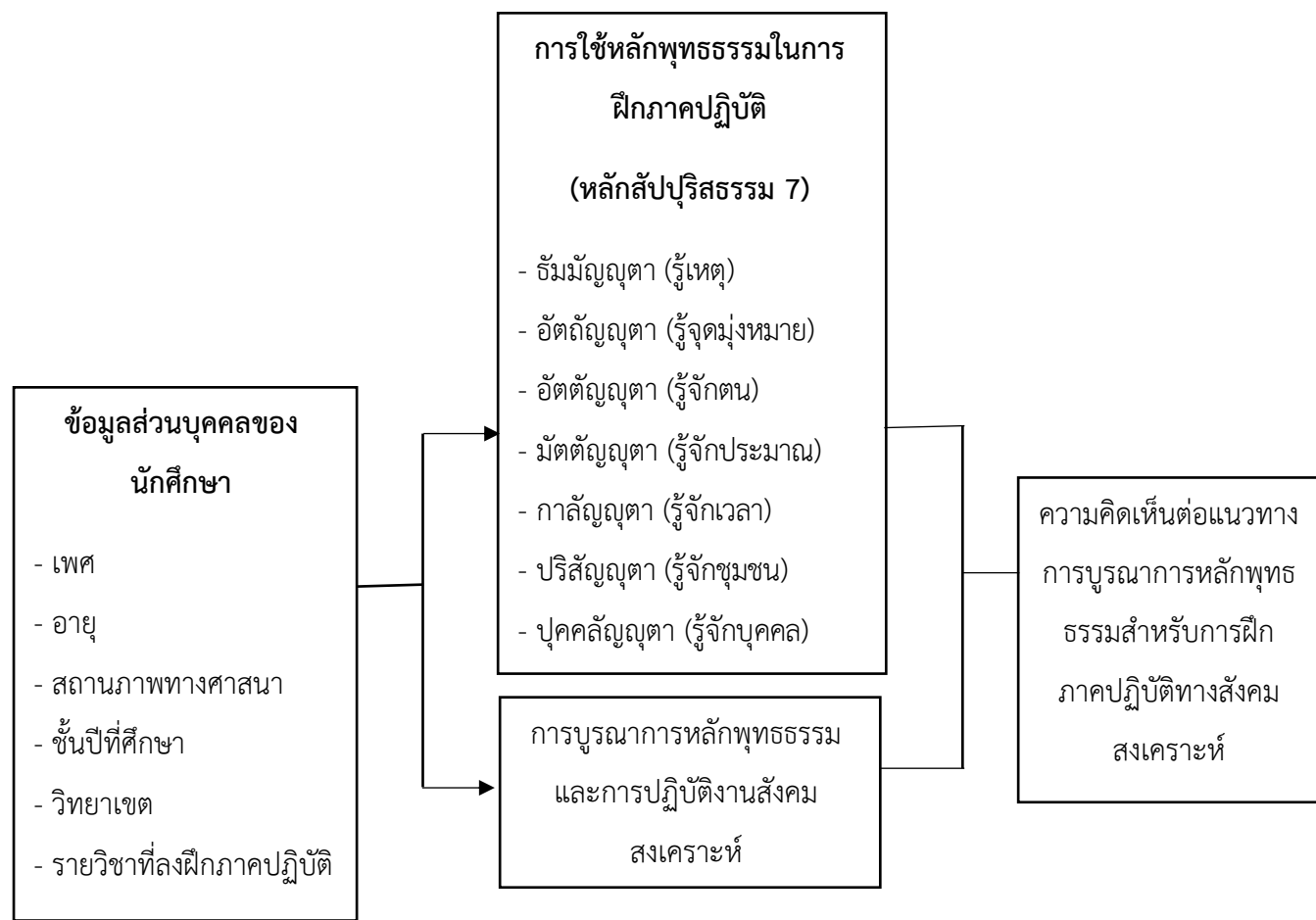
ศิริวรรณ มุรินทร์วงศ์ (2561, น. 206) ศึกษาเรื่อง ปัญหาการฝึกงานและทักษะในการทำงานของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลการศึกษา พบว่า ทักษะที่นักศึกษาต้องเรียนรู้ในขณะเป็นนักศึกษา 5 ลำดับแรกได้แก่ 1. ความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น 2. ความรู้ความสามารถด้านภาษาญี่ปุ่น 3. ความกระตือรือร้น 4. การทำงานเป็นทีม 5. ความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน ส่วนทักษะที่นักศึกษามีพัฒนาการน้อย สาขาวิชาควรกำกับติดตาม 4 ลำดับแรกได้แก่ 1) ความรู้ความสามารถด้านภาษาญี่ปุ่น 2) ความสามารถด้าน IT 3) ความรู้ทางธุรกิจ 4) ความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหา

ยุวนิดา อารามรัมย์และคณะ (2559, น. 129) ศึกษาเรื่องปฏิสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การฝึกภาคปฏิบัติ และประสบการณ์การจัดกิจกรรมสโมสรของนักศึกษาที่มีผลต่อความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สงขลา ผลการวิจัย พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การฝึกภาคปฏิบัติและประสบการณ์การจัดกิจกรรมสโมสรของนักศึกษาที่มีผลต่อความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สงขลา พบว่า ไม่มีปฏิสัมพันธ์ที่มีผลต่อความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ ดังนั้น การฝึกให้นักศึกษาพยาบาลมีความคิดวิเคราะห์นั้น ต้องฝึกอย่างสม่ำเสมอและชี้แจงทำความเข้าใจกับนักศึกษาตั้งแต่เริ่มต้น เปิดโอกาสให้นักศึกษาคิดเชิงวิเคราะห์อย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรต้น (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods) ประกอบด้วยวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

3.1.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Methods)

3.1.1.1 การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Document Study) โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ บทความในวารสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัย เอกสาร รายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต

3.1.1.2 ศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยเก็บข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 65 คน

2) ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

- อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต จำนวน 6 รูป/คน โดยแบ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรส่วนกลาง 3 รูป/คน อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาเขตอีสาน 3 รูป/คน

- อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม จำนวน 6 คน (รายวิชา SO1236 จำนวน 2 คน รายวิชา SO1237 จำนวน 2 คน รายวิชา SO1238 จำนวน 2 คน) โดยแบ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามส่วนกลาง 3 คน อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามวิทยาเขตอีสาน 3 คน

- นักศึกษาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติ จำนวน 6 คน (รายวิชา SO1236 จำนวน 2 รูป/คน รายวิชา SO1237 จำนวน 2 รูป/คน รายวิชา SO1238 จำนวน 2 รูป/คน)

3.1.2 พื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัย ได้แก่ จังหวัดกรุงเทพฯ จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดขอนแก่น

3.1.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา	จำนวน รูป/คน		รวม รูป/คน
	ส่วนกลาง	วิทยาเขตอีสาน	
รายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 (SO1236)	8	15	23
รายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 2 (SO1237)	18	7	25
รายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 3 (SO1238)	9	8	17
อาจารย์ที่ปรึกษาในคณะ (สัมภาษณ์)	3	3	6
อาจารย์ที่ปรึกษาภายนอก (สัมภาษณ์)	3	3	6
รวมทั้งสิ้น			77

3.1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาคั้งนี้มี 2 ประเภท คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

3.1.4.1 แบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามประกอบด้วย คำถามปลายปิด (Close-Ended Questions) และคำถามปลายเปิด (Open-Ended Questions) โดยแบ่งคำถามออกเป็น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ สถานะ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา รายวิชาที่ลงฝึกภาคปฏิบัติ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Checklist)

ส่วนที่ 2 การใช้หลักพุทธธรรม (สัปบุริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ ได้แก่ ธัมมัญญาตา (รู้เหตุ) อตถัญญาตา (รู้จุดมุ่งหมาย) อตตัญญาตา (รู้จักตน) มัตตัญญาตา (รู้จักประมาณ) กาลัญญาตา (รู้จักเวลา) ปริสัญญาตา (รู้จักชุมชน) และปุคคัลัญญาตา (รู้จักบุคคล) ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert Scale)

ส่วนที่ 3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ทศนคติ ทักษะ เทคนิค และหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert Scale)

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ นักศึกษา อาจารย์ หลักสูตร และหน่วยงานฝึก ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert Scale) ผู้วิจัยกำหนดน้ำหนักหรือคะแนนในการทำแบบสอบถามส่วนที่ 2 ส่วนที่ 3 และส่วนที่ 4 ดังนี้

ระดับมากที่สุด	5	คะแนน
ระดับมาก	4	คะแนน
ระดับปานกลาง	3	คะแนน
ระดับน้อย	2	คะแนน
ระดับน้อยที่สุด	1	คะแนน

3.1.4.2 แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาภายในคณะและอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม

แบบสัมภาษณ์ ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารข้อมูล และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาแล้วสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนการพัฒนาแนวทางการสร้างแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างโดยพัฒนาประเด็นจากการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ และจากการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามของนักศึกษา

การทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

1. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปขอคำแนะนำจากที่ปรึกษาทางวิจัยและนำมาปรับปรุงแก้ไข
2. นำเครื่องมือที่ได้ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) และปรับแก้ไขก่อนนำไปใช้ในงานวิจัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย

1) พระครูสังฆรักษ์ ทวี อภโย, ผศ, ดร	ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา
2) ผศ. กฤติกา ชนะกุล	ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมสงเคราะห์
3) ผศ. ดร. เกษฎา ผาทอง	ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์

3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาสาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 30 ชุด เพื่อทดสอบความชัดเจนและข้อบกพร่อง

ความเชื่อถือของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังต่อไปนี้

1. ความเที่ยงตรง (Validity) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาและตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ (Wording) จากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปให้นักศึกษาทำแบบสอบถาม

2. ความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาและปรับปรุงแก้ไขไปทำการทดสอบ (Try-Out) จำนวน 30 ชุดกับกลุ่มตัวอย่างที่เลือกไว้ ในที่นี้คือ นักศึกษาสาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทดสอบคุณภาพแบบสอบถาม

3.1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล/ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามหลังจากสิ้นสุดระยะเวลาการฝึกภาคปฏิบัติแก่นักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ 1 (SO1236) รายวิชาฝึกภาคปฏิบัติ 2 (SO1237) และรายวิชาฝึกภาคปฏิบัติ 3 (SO1238)

2) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยติดต่อประสานงานขอสัมภาษณ์ นักศึกษาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติรายวิชาละ 2 รูป/คน อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามรายวิชาละ 2 คน และอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต 6 รูป/คน โดยเนื้อหาการสัมภาษณ์จะเกี่ยวข้องกับการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติ และหลังจากถอดเทปเสร็จผู้วิจัยได้นำเอกสารไปให้นักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต แต่ละรูป/คนตรวจสอบความถูกต้อง

3.1.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลเพื่อสรุปผล โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถามที่ได้มาประมวลผลเพื่อสรุปผล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package to the Sciences หรือ SPSS) โดยใช้ค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อหาความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) การหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-Test แบบ Independent Samples) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (F-test แบบ One-way ANOVA) หากพบว่ามีความแตกต่างจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยทดสอบภายใต้ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักศึกษา การบูรณาการหลักสูตร (หลักสูตร 7) เกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร (หลักสูตร 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ การบูรณาการหลักสูตรกับสังคมสงเคราะห์ และความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักสูตรสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ 5 ระดับ ดังนี้

$$\text{พิสัย} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$\text{จำนวนชั้น} = \frac{5-1}{5} = 4 = 0.8$$

การแปลผลมีดังนี้

คะแนนระหว่าง 1.00 – 1.80 หมายถึง การบูรณาการระดับน้อยที่สุด

คะแนนระหว่าง 1.81 – 2.60 หมายถึง การบูรณาการในระดับน้อย

คะแนนระหว่าง 2.61 – 3.40 หมายถึง การบูรณาการในระดับปานกลาง

คะแนนระหว่าง 3.41 – 4.20 หมายถึง การบูรณาการในระดับมาก

คะแนนระหว่าง 4.21 - 5.00 หมายถึง การบูรณาการในระดับมากที่สุด

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ทำโดยนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ มาดำเนินการจัดระบบระเบียบและหมวดหมู่ เพื่อวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงและสรุปผล

3.2 พื้นที่ทำวิจัย/ดำเนินโครงการวิจัย

พื้นที่วิจัย ได้แก่ จังหวัดกรุงเทพ จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดขอนแก่น

พื้นที่ได้รับประโยชน์

1. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ 6 สถาบันประกอบด้วย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
3. หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน ที่นักศึกษาเข้าฝึกภาคปฏิบัติ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะเป็นต้นแบบที่ผลิตบัณฑิตซึ่งมีความโดดเด่นในการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติ
2. ผลิตนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความรู้ คู่คุณธรรม
3. ผลิตนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนา

ผู้ได้รับประโยชน์

1. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้งส่วนกลาง และวิทยาเขตอีสาน
3. นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต
4. หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน ที่นักศึกษาเข้าฝึกภาคปฏิบัติ
5. มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ 6 สถาบันประกอบด้วย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

1. ศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์
2. ศึกษาวิธีบูรณาการหลักพุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์ และ
3. เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ ผลการวิจัย มีดังนี้

4.1 ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ชุดที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากร

ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา สังกัด ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 4.1 เพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
หญิง	46	70.8
ชาย	19	29.2
รวม	65	100.0

จากตารางที่ 4.1 นักศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 70.8 เป็นเพศหญิง และร้อยละ 29.2 เป็นเพศชาย

ตารางที่ 4.2 สถานภาพทางศาสนา

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
บรรพชิต	9	13.9
คฤหัสถ์ชาย	11	16.9
คฤหัสถ์หญิง	45	69.2
รวม	65	100.0

จากตารางที่ 4.2 นักศึกษาร้อยละ 69.2 มีสถานภาพเป็นคฤหัสถ์หญิง รองลงมา ร้อยละ 16.9 เป็นคฤหัสถ์ชาย เป็นบรรพชิตเพียง ร้อยละ 13.9 หรือ 9 รูป

ตารางที่ 4.3 อายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
15-19 ปี	2	3.1
20-24 ปี	63	96.9
รวม	65	100.0

จากตารางที่ 4.3 นักศึกษาร้อยละ 96.9 มีอายุ 20-24 ปี มีเพียงร้อยละ 3.1 หรือ 2 คน ที่มีอายุ 15-19 ปี

ตารางที่ 4.4 ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ชั้นปีที่ 2	23	35.4
ชั้นปีที่ 3	25	38.5
ชั้นปีที่ 4	17	26.1
รวม	65	100.0

จากตารางที่ 4.4 ร้อยละ 38.5 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 รองมาร้อยละ 35.4 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 และร้อยละ 26.2 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4

ตารางที่ 4.5 สังกัด

สังกัด	จำนวน	ร้อยละ
ส่วนกลาง	35	53.8
วิทยาเขตอีสาน	30	46.2
รวม	65	100.0

จากตารางที่ 4.5 ร้อยละ 53.8 เป็นนักศึกษาสถาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ส่วนกลาง และร้อยละ 46.2 เป็นนักศึกษาสถาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วิทยาเขตอีสาน

4.2 ส่วนที่ 2 การใช้หลักพุทธธรรม (สัปปริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ

ประกอบด้วย หลักธัมมัญญาตา (ผู้รู้จักเหตุ) อัตถัญญาตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) อัตตัญญาตา (ผู้รู้จักตน) มัตตัญญาตา (ผู้รู้จักประมาณ) กาลัญญาตา (ผู้รู้จักกาล) ปริสัจญญาตา (ผู้รู้จักชุมชน) และ ปุคคัญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล) ผลปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 4.6 ธัมมัญญาตา (ผู้รู้จักเหตุ)

ธัมมัญญาตา (ผู้รู้จักเหตุ)	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
ยอมรับว่าแต่ละคน/กลุ่ม/ ชุมชน แม้จะมีปัญหา เหมือนกันแต่การแก้ปัญหา อาจต่างกัน	53.8 (35)	41.5 (27)	3.1 (2)	1.5 (1)	0 (0)	4.48	0.640	มากที่สุด
ใช้ทักษะพื้นฐานในการฝึก ภาคปฏิบัติ เข้าใจบริบทการ ฝึกภาคปฏิบัติ	50.8 (33)	38.5 (25)	10.8 (7)	0 (0)	0 (0)	4.40	0.680	มากที่สุด
ใช้ศิลปะในการเข้าถึง ผู้ใช้บริการเพื่อสร้าง สัมพันธภาพที่ดี	49.2 (29)	47.7 (27)	9.2 (6)	0 (0)	0 (0)	4.40	0.657	มากที่สุด
ใช้หลักความคิดแตกต่างใน การทำความเข้าใจการฝึก ภาคปฏิบัติ	52.3 (34)	33.8 (22)	13.8 (9)	0 (0)	0 (0)	4.38	0.722	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.41	0.538	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.6 นักศึกษามีการใช้หลักธัมมัญญาตา (ผู้รู้จักเหตุ) ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41) เมื่อศึกษาในรายละเอียด พบว่า นักศึกษามีการใช้หลักธัมมัญญาตาในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเฉพาะการยอมรับว่าแต่ละคน/กลุ่ม/ชุมชน ที่แม้จะมีปัญหาเหมือนกันแต่การแก้ปัญหาต่างกัน รองลงมาเป็นการใช้ทักษะพื้นฐานในการฝึกภาคปฏิบัติ ใช้ความเข้าใจบริบทการฝึก

ภาคปฏิบัติ ใช้ศิลปะในการเข้าถึงผู้ใช้บริการเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี และใช้หลักความคิดแตกต่างในการทำความเข้าใจการฝึกภาคปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.48, 4.40, 4.40, 4.38 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.7 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลัก ธรรม์ญญุตตา (ผู้รู้จักเหตุ) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

ลักษณะ	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
ธรรม์ญญุตตา (ผู้รู้จักเหตุ)	4.59	0.45	มาก ที่สุด	4.22	0.57	มาก ที่สุด	2.913	.005*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ภาพรวมความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีการใช้หลักธรรม์ญญุตตา (ผู้รู้จักเหตุ) ภาพรวมแตกต่างกัน

จากการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีการใช้หลักธรรม์ญญุตตา (ผู้รู้จักเหตุ) ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 วิทยาเขต แต่เมื่อเปรียบเทียบ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยการใช้หลักธรรม์ญญุตตามากกว่านักศึกษาวิทยาเขตอีสานโดยมีค่าเฉลี่ย 4.59 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.22

ตารางที่ 4.8 ตารางการเปรียบเทียบความคิดเห็นการใช้หลักความแตกต่างในการทำความเข้าใจการฝึกภาคปฏิบัติ ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การทำความเข้าใจ	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การใช้หลัก ความแตกต่าง ในการทำความเข้าใจการฝึก ภาคปฏิบัติ	4.69	0.471	มาก ที่สุด	4.03	0.809	มาก	4.042	.000*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.8 พบว่า การใช้หลักความแตกต่างในการทำความเข้าใจการฝึกภาคปฏิบัติ ภาพรวมแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่องการใช้หลักความแตกต่างในการทำความเข้าใจการฝึกภาคปฏิบัติ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยด้านนี้อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวิทยาเขตอีสานอยู่ในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในเรื่องนี้ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าวิทยาเขตอีสาน คือ 4.69 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.03

ตารางที่ 4.9 ตารางการเปรียบเทียบความคิดเห็นเรื่องการยอมรับว่าแต่ละคน/กลุ่ม/ชุมชน แม้จะมีปัญหาเหมือนกันแต่การแก้ปัญหาอาจต่างกัน ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การยอมรับ	ส่วนกลาง		การแปลผล	วิทยาเขตอีสาน		การแปลผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การยอมรับว่าแต่ละคน/กลุ่ม/ชุมชน แม้จะมีปัญหาเหมือนกันแต่การแก้ปัญหาอาจต่างกัน ด้านธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ)	4.60	0.604	มากที่สุด	4.33	0.661	มากที่สุด	1.699	.094*	ไม่แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.9 พบว่า ด้านการยอมรับว่าแต่ละคน/กลุ่ม/ชุมชน แม้จะมีปัญหาเหมือนกันแต่การแก้ปัญหาอาจต่างกัน ด้านธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ) ภาพรวมไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่องการยอมรับว่าแต่ละคน/กลุ่ม/ชุมชน แม้จะมีปัญหาเหมือนกันแต่การแก้ปัญหาอาจต่างกัน โดยพบว่า นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด แต่เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในเรื่องนี้ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยมากกว่าวิทยาเขตอีสาน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.60 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.33

ตารางที่ 4.10 ตารางการเปรียบเทียบด้านความคิดเห็นการใช้ทักษะพื้นฐานในการฝึกภาคปฏิบัติ
 เข้าใจบริบทการฝึกภาคปฏิบัติในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การใช้ทักษะ	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การใช้ทักษะ พื้นฐานในการ ฝึกภาคปฏิบัติ เข้าใจบริบท การฝึก ภาคปฏิบัติ	4.60	0.497	มาก ที่สุด	4.17	0.791	มาก	2.682	.009*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ด้านการใช้ทักษะพื้นฐานในการฝึกภาคปฏิบัติเข้าใจบริบทการฝึกภาคปฏิบัติ ด้านธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ) ภาพรวมแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยการใช้ทักษะพื้นฐานในการฝึกภาคปฏิบัติเข้าใจบริบทการฝึกภาคปฏิบัติ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยด้านนี้อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในเรื่องนี้พบว่านักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าวิทยาเขตอีสาน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.60 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.17

ตารางที่ 4.11 ตารางการเปรียบเทียบด้านความคิดเห็นการใช้ศิลปะในการเข้าถึงผู้ใช้บริการเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การใช้ศิลปะ	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การใช้ศิลปะในการเข้าถึงผู้ใช้บริการเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี	4.46	0.701	มากที่สุด	4.33	0.606	มากที่สุด	.755	.453*	ไม่แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.11 พบว่า รายด้านการใช้ศิลปะในการเข้าถึงผู้ใช้บริการเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี ภาพรวมไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยด้านการใช้ศิลปะในการเข้าถึงผู้ใช้บริการเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี พบว่า นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในด้านนี้ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าวิทยาเขตอีสาน คือ 4.46 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.33

ตารางที่ 4.12 อັถถัญญุตตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย)

อັถถัญญุตตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย)	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
ใช้หลักการมีส่วนร่วมเพื่อให้ ผู้ใช้บริการคิดเป็น ซึ่งนำไปสู่ เป้าหมายการช่วยตนเองได้	52.3 (34)	41.5 (27)	4.6 (3)	1.5 (1)	0 (0)	4.45	0.662	มากที่สุด
ฝึกงานตามกระบวนการสังคม สงเคราะห์เป็นขั้นตอน	49.2 (29)	47.7 (31)	6.2 (4)	0 (0)	1.5 (1)	4.40	0.725	มากที่สุด
ใช้ความรู้ทั้งทางสังคม สงเคราะห์และพุทธศาสนาใน การฝึกภาคปฏิบัติ	44.6 (29)	47.7 (31)	7.7 (5)	0 (0)	0 (0)	4.37	0.627	มากที่สุด
ใช้วิธีการทำงานที่ตรงกับ วัตถุประสงค์การฝึกงานในแต่ละ ครั้ง	44.6 (29)	47.7 (31)	6.2 (4)	1.5 (1)	0 (0)	4.35	0.672	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.39	0.517	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.8 นักศึกษามีการใช้หลักอັถถัญญุตตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า นักศึกษามีการใช้หลักอັถถัญญุตตาในระดับมากที่สุดทุกด้าน ทั้งด้านใช้หลักการมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้ใช้บริการคิดเป็น ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายการช่วยตนเองได้ ฝึกงานตามกระบวนการสังคมสงเคราะห์เป็นขั้นตอน ใช้ความรู้ทั้งทางสังคมสงเคราะห์และพุทธศาสนาในการฝึกภาคปฏิบัติ และใช้วิธีการทำงานที่ตรงกับวัตถุประสงค์การฝึกงานในแต่ละครั้ง (ค่าเฉลี่ย 4.45, 4.40, 4.37 และ 4.35 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.13 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลัก อัตถัญญตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย)ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

หลักธรรม	ส่วนกลาง		การแปลผล	วิทยาเขตอีสาน		การแปลผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
อัตถัญญตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย)	4.48	0.46	มากที่สุด	4.26	0.61	มากที่สุด	1.657	.103	ไม่แตกต่าง
	N=35			N=30					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.13 จากการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีการใช้หลักอัตถัญญตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 วิทยาเขตแต่เมื่อเปรียบเทียบกับนักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยการใช้หลักอัตถัญญตามากกว่านักศึกษาวิทยาเขตอีสาน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.48 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.26

ตารางที่ 4.14 อัตถัญญตา (ผู้รู้จักตน)

อัตถัญญตา (ผู้รู้จักตน)	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ใช้หลักการตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	61.5 (40)	35.4 (23)	3.1 (2)	0 (0)	0 (0)	4.58	0.556	มากที่สุด
ใช้วิธีการประเมินวิเคราะห์ตนเองตลอดเวลาการฝึกภาคปฏิบัติ	44.6 (29)	46.2 (30)	9.2 (6)	0 (0)	0 (0)	4.35	0.648	มากที่สุด
ใช้การสะท้อนคิด (Reflection) ทั้งกับตนเองและกับผู้ใช้บริการ	47.7 (31)	44.6 (29)	7.7 (5)	0 (0)	0 (0)	4.40	0.632	มากที่สุด
ใช้หลักการสังวรณในตนเองขณะทำงาน	43.1 (28)	43.1 (28)	10.8 (7)	3.1 (2)	0 (0)	4.29	0.723	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.41	0.501	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.14 นักศึกษามีการใช้หลักอัตตัญญาตา (ผู้รู้จักตน) ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า นักศึกษามีการใช้หลักอัตตัญญาตา ในระดับมากที่สุดในด้านใช้หลักการตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ใช้การสะท้อนคิด (Reflection) ทั้งกับตนเองและกับผู้ใช้บริการ ใช้วิธีการประเมินวิเคราะห์ตนเองตลอดเวลาการฝึกภาคปฏิบัติ และใช้หลักการสังวรณในตนเองขณะทำงาน (ค่าเฉลี่ย 4.58, 4.40, 4.35 และ 4.29 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.15 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลัก อัตตัญญาตา (ผู้รู้จักตน) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

หลักธรรม	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขต อีสาน		การแปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
อัตตัญญาตา (ผู้รู้จักตน)	4.49	0.47	มากที่สุด	4.31	0.52	มากที่สุด	1.494	.140	ไม่แตกต่าง
	N=35			N=30					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.15 จากการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีการใช้หลักอัตตัญญาตา (ผู้รู้จักตน) ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 วิทยาเขตแต่เมื่อเปรียบเทียบนักศึกษส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยการใช้หลักอัตตัญญาตา (ผู้รู้จักตน) มากกว่านักศึกษวิทยาเขตอีสานโดยมีค่าเฉลี่ย 4.49 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.31

ตารางที่ 4.16 มัตตัญญาตา (ผู้รู้จักประมาณ)

มัตตัญญาตา (ผู้รู้จักประมาณ)	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
ใช้ความรู้เกี่ยวกับแหล่ง ทรัพยากรในการให้ความ ช่วยเหลือผู้ใช้บริการโดย เข้าใจข้อจำกัดของหน่วยงาน	41.5 (27)	49.2 (32)	7.7 (5)	1.5 (1)	0 (0)	4.34	0.668	มากที่สุด
ใช้การปรึกษาหารือกับ อาจารย์ที่ปรึกษาเมื่อพบว่า ปัญหาของผู้ใช้บริการเกิน ความสามารถของตนเอง	50.8 (33)	44.6 (29)	4.6 (3)	0 (0)	0 (0)	4.46	0.588	มากที่สุด
ใช้หลักการส่งต่อเมื่อพบ ข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำงาน กับผู้ใช้บริการบางระดับได้	49.2 (32)	46.2 (30)	4.6 (3)	0 (0)	0 (0)	4.43	0.612	มากที่สุด
ไม่ใช้หลักตัดสินใจหรือใช้อคติใน การทำงานทั้งกับเพื่อน ร่วมงานและผู้ใช้บริการ	55.4 (36)	41.5 (27)	3.1 (2)	0 (0)	0 (0)	4.52	0.562	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.44	0.490	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.16 นักศึกษามีการใช้หลักมัตตัญญาตา (ผู้รู้จักประมาณ) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า นักศึกษามีการใช้หลักมัตตัญญาตาในระดับมากที่สุดทุกด้านไม่ใช้หลักตัดสินใจหรือใช้อคติในการทำงานทั้งกับเพื่อนร่วมงานและผู้ใช้บริการ ใช้การปรึกษาหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาเมื่อพบว่าปัญหาของผู้ใช้บริการเกินความสามารถของตนเอง ใช้หลักการส่งต่อเมื่อพบข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำงานกับผู้ใช้บริการบางระดับได้ และใช้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรในการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการโดยเข้าใจข้อจำกัดของหน่วยงาน (ค่าเฉลี่ย 4.52, 4.46, 4.43 และ 4.34 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.17 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลักมัดตัญญาตา (ผู้รู้จักประมาณ) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

ลักษณะ	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขต อีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
มัดตัญญาตา (ผู้รู้จักประมาณ)	4.56	0.44	มาก ที่สุด	4.29	0.51	มาก ที่สุด	2.310	.024*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.17 จากการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีการใช้หลักมัดตัญญาตา (ผู้รู้จักประมาณ) ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 วิทยาเขตแต่เมื่อเปรียบเทียบนักศึกษส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยการใช้หลักมัดตัญญาตา (ผู้รู้จักประมาณ) มากกว่านักศึกษาวิทยาเขตอีสานโดยมีค่าเฉลี่ย 4.56 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.29

ตารางที่ 4.18 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรในการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการโดยเข้าใจข้อจำกัดของหน่วยงาน ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การใช้ความรู้	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การใช้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรในการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการโดยเข้าใจข้อจำกัดของหน่วยงาน	4.46	0.457	มาก ที่สุด	4.20	0.664	มาก	1.565	.123	ไม่แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.18 พบว่า ด้านการใช้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรในการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการโดยเข้าใจข้อจำกัดของหน่วยงาน ภาพรวมไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่องการใช้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรในการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการโดยเข้าใจข้อจำกัดของหน่วยงาน พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวิทยาเขตอีสานอยู่ในระดับ มาก และเมื่อเปรียบเทียบข้อคิดเห็นในเรื่องนี้ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยมากกว่าวิทยาเขตอีสาน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.46 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.20

ตารางที่ 4.19 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้การปรึกษาหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาเมื่อพบว่าปัญหาของผู้ใช้บริการเกินความสามารถของตนเอง ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลาง และวิทยาเขตอีสาน

ลักษณะ	ส่วนกลาง		การแปลผล	วิทยาเขตอีสาน		การแปลผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การใช้การปรึกษาหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาเมื่อพบว่าปัญหาของผู้ใช้บริการเกินความสามารถของตนเอง	4.57	0.558	มากที่สุด	4.33	0.606	มากที่สุด	1.648	.104	ไม่แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.19 พบว่า ด้านการใช้การปรึกษาหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาเมื่อพบว่าปัญหาของผู้ใช้บริการเกินความสามารถของตนเองภาพรวมไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่องการใช้การปรึกษาหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาเมื่อพบว่าปัญหาของผู้ใช้บริการเกินความสามารถของตนเอง พบว่า นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต มีความคิดเห็นในเรื่องนี้อยู่ในระดับมากที่สุด แต่เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในเรื่องนี้ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากว่าวิทยาเขตอีสาน คือ 4.57 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.33

ตารางที่ 4.20 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้หลักการส่งต่อเมื่อพบข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำงานกับผู้ใช้บริการบางระดับได้ในการศึกษาภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การใช้หลักการ	ส่วนกลาง		การแปลผล	วิทยาเขตอีสาน		การแปลผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การใช้หลักการส่งต่อเมื่อพบข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำงานกับผู้ใช้บริการบางระดับได้	4.60	0.553	มากที่สุด	4.23	0.626	มากที่สุด	2.507	.015*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.20 พบว่า ด้านการใช้หลักการส่งต่อเมื่อพบข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำงานกับผู้ใช้บริการ ภาพรวมแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่องการใช้หลักการส่งต่อเมื่อพบข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำงานกับผู้ใช้บริการ พบว่า นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต มีค่าเฉลี่ยในด้านนี้อยู่ในระดับมากที่สุด แต่เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในเรื่องนี้ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยมากกว่ามากกว่าวิทยาเขตอีสาน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.60 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.23

ตารางที่ 4.21 ตารางการเปรียบเทียบด้านไม่ใช้หลักตัดสินหรือใช้อคติในการทำงานทั้งกับเพื่อนร่วมงานและผู้ให้บริการ ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การตัดสิน	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การไม่ใช้หลักตัดสินหรือใช้อคติในการทำงานทั้งกับเพื่อนร่วมงานและผู้ให้บริการ	4.63	0.490	มากที่สุด	4.40	0.621	มากที่สุด	1.657	.103	ไม่แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.21 พบว่า ด้านการไม่ใช้หลักตัดสินหรือใช้อคติในการทำงานทั้งกับเพื่อนร่วมงานและผู้ให้บริการ ภาพรวมไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่องการไม่ใช้หลักตัดสินหรือใช้อคติในการทำงานทั้งกับเพื่อนร่วมงานและผู้ให้บริการ พบว่า นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบข้อคิดเห็นในเรื่องนี้ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยมากกว่าวิทยาเขตอีสาน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.63 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.40

ตารางที่ 4.22 กาลัญญุตตา (ผู้รู้จักกาล)

กาลัญญุตตา (ผู้รู้จักกาล)	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
ใช้ทักษะการสังเกตในระหว่าง การเก็บข้อมูลจากผู้ให้บริการ	61.5 (40)	29.2 (19)	9.2 (6)	0 (0)	0 (0)	4.51	0.664	มากที่สุด
เคารพในการให้เกียรติ ผู้ร่วมงานด้วยการตรงต่อเวลา ทุกครั้งเมื่อมีการนัดหมาย	64.6 (42)	32.3 (21)	3.1 (2)	0 (0)	0 (0)	4.62	0.550	มากที่สุด
ใช้หลักการรักษาความลับ เสมอ	72.3 (47)	23.1 (15)	4.6 (3)	0 (0)	0 (0)	4.68	0.562	มากที่สุด
ใช้จรรยาบรรณทางสังคม สงเคราะห์เพื่อประโยชน์ทาง วิชาชีพอื่นอย่างเคร่งครัด	58.5 (38)	36.9 (24)	4.6 (3)	0 (0)	0 (0)	4.54	0.588	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.58	0.487	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.22 นักศึกษามีการใช้หลักกาลัญญุตตา (ผู้รู้จักกาล) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า นักศึกษามีการใช้หลักกาลัญญุตตาในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยใช้หลักการรักษาความลับเสมอ เคารพในการให้เกียรติผู้ร่วมงานด้วยการตรงต่อเวลาทุกครั้งเมื่อมีการนัดหมาย ใช้จรรยาบรรณทางสังคมสงเคราะห์เพื่อประโยชน์ทางวิชาชีพอื่นอย่างเคร่งครัด และใช้ทักษะการสังเกตในระหว่างการเก็บข้อมูลจากผู้ให้บริการ (ค่าเฉลี่ย 4.68, 4.62, 4.54 และ 4.51 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.23 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลักกัลยัญดา (ผู้รู้จักกาล) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

ลักษณะ	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขต อีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
กัลยัญดา (ผู้รู้จักกาล)	4.67	0.37	มากที่สุด	4.48	0.59	มากที่สุด	1.518	.136	ไม่ แตกต่าง
	N=35			N=30					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.23 จากการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีการใช้หลักกัลยัญดา (ผู้รู้จักกาล) ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 วิทยาเขตแต่เมื่อเปรียบเทียบนักศึกษส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยการใช้หลักกัลยัญดา (ผู้รู้จักกาล) มากกว่านักศึกษวิทยาเขตอีสานโดยมีค่าเฉลี่ย 4.67 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.48

ตารางที่ 4.24 ปริสัยัญดา (ผู้รู้จักชุมชน)

ปริสัยัญดา (ผู้รู้จักชุมชน)	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
ใช้ความรู้เกี่ยวกับการทำแผน ที่เดินดินในการฝึกภาคปฏิบัติ (การสำรวจชุมชน)	44.6 (29)	43.1 (28)	10.8 (7)	1.5 (1)	0 (0)	4.31	0.727	มากที่สุด
ใช้หลักการมีส่วนร่วมในทุก ขั้นตอน	55.4 (36)	38.5 (25)	4.6 (3)	1.5 (1)	0 (0)	4.48	0.664	มากที่สุด
ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้าน วัฒนธรรม	49.2 (32)	38.5 (25)	10.8 (7)	1.5 (1)	0 (0)	4.35	0.738	มากที่สุด
ใช้ทรัพยากรชุมชน (คน ทุน วัสดุอุปกรณ์) ในการทำงาน	52.3 (34)	35.4 (23)	12.3 (8)	0 (0)	0 (0)	4.40	0.703	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.38	0.600	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.24 นักศึกษามีการใช้หลักปรัชญา (ผู้รู้จักชุมชน) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า นักศึกษามีการใช้หลักปรัชญา ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ทั้งในการใช้หลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ใช้ทรัพยากรชุมชน (คน ทุน วัสดุ อุปกรณ์) ในการทำงาน ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม และใช้ความรู้เกี่ยวกับการทำแผนที่เดินดินในการฝึกภาคปฏิบัติ (การสำรวจชุมชน) (ค่าเฉลี่ย 4.48, 4.40, 4.35 และ 4.31 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.25 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลักปรัชญา (ผู้รู้จักชุมชน) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

หลักธรรม	ส่วนกลาง		การแปลผล	วิทยาเขตอีสาน		การแปลผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
ปรัชญา (ผู้รู้จักชุมชน)	4.53	0.55	มากที่สุด	4.22	0.62	มากที่สุด	2.149	.035*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.25 จากการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีการใช้หลักปรัชญา (ผู้รู้จักชุมชน) ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 วิทยาเขตแต่เมื่อเปรียบเทียบนักศึกษส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยการใช้หลักปรัชญา (ผู้รู้จักชุมชน) มากกว่านักศึกษาวิทยาเขตอีสานโดยมีค่าเฉลี่ย 4.53 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.22

ตารางที่ 4.26 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้ความรู้เกี่ยวกับการทำแผนที่เดินดินในการฝึกภาคปฏิบัติ (การสำรวจชุมชน) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การใช้ความรู้	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การใช้ความรู้ เกี่ยวกับการทำ แผนที่เดินดิน ในการฝึก ภาคปฏิบัติ (การสำรวจ ชุมชน)	4.43	0.739	มาก ที่สุด	4.17	0.669	มาก	1.460	.149	ไม่แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.26 พบว่า การใช้ความรู้เกี่ยวกับการทำแผนที่เดินดินในการฝึกภาคปฏิบัติ (การสำรวจชุมชน) ภาพรวมไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่อง การใช้ความรู้เกี่ยวกับการทำแผนที่เดินดินในการฝึกภาคปฏิบัติ (การสำรวจชุมชน) พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีความคิดเห็นในเรื่องนี้อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวิทยาเขตอีสานอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในเรื่องนี้ พบว่านักศึกษาก่อนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าวิทยาเขตอีสาน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.43 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.17

ตารางที่ 4.27 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้หลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน (ผู้รู้จักชุมชน) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การใช้ หลักการ	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การใช้หลักการ มีส่วนร่วมใน ทุกขั้นตอน	4.57	0.608	มาก ที่สุด	4.37	0.718	มาก ที่สุด	1.245	.218	ไม่แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.27 พบว่า การใช้หลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่อง การใช้หลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน พบว่า นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในเรื่องนี้ พบว่า นักศึกษา ส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าวิทยาเขตอีสาน คือ 4.57 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.37

ตารางที่ 4.28 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ในการฝึก ภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การใช้เทคนิค	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การใช้เทคนิค การเรียนรู้ด้าน วัฒนธรรม	4.57	0.655	มาก ที่สุด	4.10	0.759	มาก	2.689	.009*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.28 พบว่า ด้านการใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ภาพรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่องการใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม พบว่า นักศึกษา ส่วนกลางมีความคิดเห็นในเรื่องนี้อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวิทยาเขตอีสานอยู่ในระดับมาก และเมื่อ เปรียบเทียบพบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยมากกว่าวิทยาเขตอีสาน คือ 4.57 ส่วนวิทยาเขต อีสานมีค่าเฉลี่ย 4.10

ตารางที่ 4.29 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้ทรัพยากรชุมชน (คน ทู่น วัสดุอุปกรณ์) ในการ ทำงาน ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การใช้ ทรัพยากร	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
ใช้ทรัพยากร ชุมชน (คน ทู่น วัสดุอุปกรณ์) ในการทำงาน	4.54	0.701	มาก ที่สุด	4.23	0.679	มาก ที่สุด	1.801	.076	ไม่แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.29 พบว่า ใช้ทรัพยากรชุมชน (คน ทุน วัสดุอุปกรณ์) ในการทำงานภาพรวมไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่อง ใช้ทรัพยากรชุมชน (คน ทุน วัสดุอุปกรณ์) ในการทำงานพบว่า นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต มีความคิดเห็นในเรื่องนี้อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าวิทยาเขตอีสาน คือ 4.54 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.23

ตารางที่ 4.30 ปุคัลัญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล)

ปุคัลัญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล)	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ฟังมากกว่าการตั้งคำถามในระหว่างสนทนา	55.4 (36)	33.8 (22)	7.7 (5)	1.5 (1)	1.5 (1)	4.40	0.825	มากที่สุด
ใช้วิธีการสื่อสาร 2 ทางในการทำความรู้จักกับผู้ใช้บริการ	60.0 (39)	27.7 (18)	10.8 (7)	1.5 (1)	0 (0)	4.46	0.752	มากที่สุด
เลือกใช้คำที่มีความหมายเชิงบวกเพื่อเสริมพลัง	53.8 (35)	35.4 (23)	9.2 (6)	1.5 (1)	0 (0)	4.40	0.725	มากที่สุด
เปิดโอกาสให้ผู้ใช้บริการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก	50.8 (33)	33.8 (22)	15.4 (10)	0 (0)	0 (0)	4.32	0.752	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.40	0.672	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.30 นักศึกษามีการใช้หลักปุคัลัญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า นักศึกษามีการใช้หลักปุคัลัญญาตาในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยใช้วิธีการสื่อสาร 2 ทางในการทำความรู้จักกับผู้ใช้บริการ เลือกใช้คำที่มีความหมายเชิงบวกเพื่อเสริมพลัง ฟังมากกว่าการตั้งคำถามในระหว่างสนทนา และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้บริการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก (ค่าเฉลี่ย 4.46, 4.40, 4.40 และ 4.32 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.31 ตารางการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลักปุคัลญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล) ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

ลักษณะ	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขต อีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
ปุคัลญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล)	4.55	0.56	มาก ที่สุด	4.22	0.75	มาก ที่สุด	2.044	.045*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.31 จากการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีการใช้หลักปุคัลญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล) ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 วิทยาเขต แต่เมื่อเปรียบเทียบกับนักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยการใช้หลักปุคัลญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล) มากกว่านักศึกษาวิทยาเขตอีสานโดยมีค่าเฉลี่ย 4.55 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.22

ตารางที่ 4.32 ตารางการเปรียบเทียบด้านการฟังมากกว่าการตั้งคำถามในระหว่างการสนทนาในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การฟัง	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การฟัง มากกว่าการตั้ง คำถามใน ระหว่างการ สนทนา	4.60	0.736	มาก ที่สุด	4.17	0.874	มาก	2.170	.034*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.32 พบว่า ด้านการฟังมากกว่าการตั้งคำถามในระหว่างการสนทนาภาพรวมแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่องการฟังมากกว่าการตั้งคำถามในระหว่างการสนทนา พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีความคิดเห็นในเรื่องนี้อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวิทยาเขตอีสานอยู่ในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบพบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยมากกว่าวิทยาเขตอีสาน คือ 4.60 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.17

ตารางที่ 4.33 ตารางการเปรียบเทียบด้านการใช้วิธีการสื่อสาร 2 ทางในการทำความรู้จักกับผู้ใช้บริการในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การสื่อสาร	ส่วนกลาง		การแปลผล	วิทยาเขตอีสาน		การแปลผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การใช้วิธีการสื่อสาร 2 ทางในการทำความรู้จักกับผู้ใช้บริการ	4.66	0.497	มากที่สุด	4.23	0.791	มากที่สุด	2.345	.022*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.33 พบว่า ด้านการใช้วิธีการสื่อสาร 2 ทางในการทำความรู้จักกับผู้ใช้บริการ ภาพรวมแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่องการใช้วิธีการสื่อสาร 2 ทางในการทำความรู้จักกับผู้ใช้บริการ พบว่า นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต มีความคิดเห็นในเรื่องนี้อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อเปรียบเทียบพบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในเรื่องนี้มากกว่าวิทยาเขตอีสาน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.66 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.23

ตารางที่ 4.34 ตารางการเปรียบเทียบด้านการเลือกใช้คำที่มีความหมายเชิงบวกเพื่อเสริมพลัง ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

การใช้คำ	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การเลือกใช้คำที่มีความหมายเชิงบวกเพื่อเสริมพลัง	4.46	0.497	มากที่สุด	4.33	0.791	มากที่สุด	.684	.497	ไม่แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.34 พบว่า การเลือกใช้คำที่มีความหมายเชิงบวกเพื่อเสริมพลัง ภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่อง การเลือกใช้คำที่มีความหมายเชิงบวกเพื่อเสริมพลัง พบว่า นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต มีความคิดเห็นในเรื่องนี้อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบ พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าวิทยาเขตอีสาน คือ 4.46 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.33

ตารางที่ 4.35 ตารางการเปรียบเทียบด้านการเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

ลักษณะ	ส่วนกลาง		การ แปล ผล	วิทยาเขตอีสาน		การ แปล ผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
การเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก	4.49	0.658	มากที่สุด	4.14	0.819	มาก	1.922	.059*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

จากตารางที่ 4.35 พบว่า ด้านการเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกภาพรวมแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรื่องการเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกพบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีความคิดเห็นในเรื่องนี้อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวิทยาเขตอีสานอยู่ในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบพบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยมากกว่าวิทยาเขตอีสาน คือ 4.49 ส่วนวิทยาเขตอีสานมีค่าเฉลี่ย 4.14

ตารางที่ 4.36 สรุปภาพรวมการใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ

หลักพุทธธรรม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
ธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ)	4.42	.538	มากที่สุด
อตถัญญตา (ผู้รู้จักผล/รู้จักมุ่งหมาย)	4.38	.541	มากที่สุด
อตตัญญตา (ผู้รู้จักตน)	4.41	.501	มากที่สุด
มัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ)	4.44	.490	มากที่สุด
กาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล)	4.58	.487	มากที่สุด
ปริสสัญญตา (ผู้รู้จักชุมชน)	4.38	.600	มากที่สุด
บุคคลัญญตา (ผู้รู้จักบุคคล)	4.40	.672	มากที่สุด
รวม	4.43	.486	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.36 พบว่า นักศึกษามีภาพรวมในการใช้หลักพุทธธรรมในทุกด้านในระดับมากที่สุด ดังนี้ ด้านกาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล) ด้านมัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านอตตัญญตา (ผู้รู้จักตน) ด้านบุคคลัญญตา (ผู้รู้จักบุคคล) ด้านอตถัญญตา (ผู้รู้จักผล/รู้จักมุ่งหมาย) และ ด้านปริสสัญญตา (ผู้รู้จักชุมชน) (ค่าเฉลี่ย 4.58, 4.44, 4.42, 4.41, 4.40, 4.38 และ 4.38 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.37 สรุปภาพรวมการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลักพุทธธรรมในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

หลักพุทธธรรม	ส่วนกลาง		การแปลผล	วิทยาเขตอีสาน		การแปลผล	t	Sig.	แปลผล
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.				
ธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุผล)	4.59	0.45	มากที่สุด	4.22	0.57	มากที่สุด	2.913	.005*	แตกต่าง
อรรถัญญตา (ผู้รู้จักผล)	4.48	0.46	มากที่สุด	4.26	0.61	มากที่สุด	1.657	.103	ไม่แตกต่าง
อรรถัญญตา (ผู้รู้จักตน)	4.49	0.47	มากที่สุด	4.31	0.52	มากที่สุด	1.494	.140	ไม่แตกต่าง
มัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ)	4.56	0.44	มากที่สุด	4.29	0.51	มากที่สุด	2.310	.024*	แตกต่าง
กาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล)	4.67	0.37	มากที่สุด	4.48	0.59	มากที่สุด	1.518	.136	ไม่แตกต่าง
ปริสัจญตา (ผู้รู้จักชุมชน)	4.53	0.55	มากที่สุด	4.22	0.62	มากที่สุด	2.149	.035*	แตกต่าง
บุคคัลญตา (ผู้รู้จักบุคคล)	4.55	0.56	มากที่สุด	4.22	0.75	มากที่สุด	2.044	.045*	แตกต่าง
ผลรวม	4.55	0.40	มากที่สุด	4.28	0.54	มากที่สุด	2.292	.025*	แตกต่าง
	N=35			N=30					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.37 จากการเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นการใช้หลักพุทธธรรมในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานในทุกด้าน พบว่านักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขตมีการใช้หลักพุทธธรรมในทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุดแต่เมื่อเปรียบเทียบในแต่ละด้านพบว่านักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยในทุกด้านมากกว่าวิทยาเขตอีสานและพบว่าความคิดเห็นในหัวข้อ ธัมมัญญตา

(ผู้รู้จักเหตุผล) มัตตัญญูตา (ผู้รู้จักประมาณ) ปริสัญญูตา (ผู้รู้จักชุมชน) ปุคฺลัญญูตา (ผู้รู้จักบุคคล) นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขตมีความคิดเห็นด้านการให้หลักพุทธธรรมที่แตกต่างกัน ส่วนหลัก อตถัญญูตา (ผู้รู้จักผล) อตตัญญูตา (ผู้รู้จักตน) กาลัญญูตา (ผู้รู้จักกาล) นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขตมีความคิดเห็นด้านการใช้หลักพุทธธรรมไม่ต่างกัน

4.3 ส่วนที่ 3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์

ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ทศนคติ ทักษะ และ เทคนิค ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 4.38 ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน

ความรู้เกี่ยวกับ การปฏิบัติงานพื้นฐาน	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
ใช้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสังคม	55.4 (36)	38.5 (25)	6.2 (4)	0 (0)	0 (0)	4.49	0.616	มากที่สุด
ใช้ความรู้เกี่ยวกับการตัดสินใจด้วยตนเอง (Self Determination)	53.8 (35)	40.0 (26)	6.2 (4)	0 (0)	0 (0)	4.48	0.615	มากที่สุด
ใช้ความรู้เกี่ยวกับการตระหนักรู้ในตนเอง (Self Awareness)	60.0 (39)	32.3 (21)	7.7 (5)	0 (0)	0 (0)	4.52	0.640	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.49	0.553	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.38 พบว่า นักศึกษามีการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐานภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า นักศึกษามีการใช้ความรู้เกี่ยวกับการตระหนักรู้ในตนเอง (Self Awareness) ใช้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสังคม และใช้ความรู้เกี่ยวกับการตัดสินใจด้วยตนเอง (Self Determination) ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.52, 4.49 และ 4.48 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.39 ทศนคติ

ทศนคติ	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
มีทศนคติต่อตนเอง	52.3 (34)	38.5 (25)	7.7 (5)	1.5 (1)	0 (0)	4.42	0.705	มากที่สุด
มีทศนคติต่อผู้ใช้บริการ	60.0 (39)	29.2 (19)	7.7 (5)	3.1 (2)	0 (0)	4.46	0.772	มากที่สุด
มีทศนคติต่อกลุ่ม/ชุมชน	56.9 (37)	32.3 (21)	7.7 (5)	3.1 (2)	0 (0)	4.44	0.774	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.43	0.694	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.39 พบว่า นักศึกษามีการบูรณาการทศนคติภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่านักศึกษามีทศนคติต่อผู้ใช้บริการ ทศนคติต่อกลุ่ม/ชุมชน และทศนคติต่อตนเอง ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.46, 4.44 และ 4.42 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.40 ทักษะ

ทักษะ	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ทักษะการแสวงหาข้อเท็จจริง	61.5 (40)	27.7 (18)	10.8 (7)	0 (0)	0 (0)	4.51	0.687	มากที่สุด
ทักษะการสังเกต/การสัมภาษณ์	56.9 (37)	29.2 (19)	13.8 (9)	0 (0)	0 (0)	4.43	0.728	มากที่สุด
ทักษะการเยี่ยมบ้าน/ชุมชน	50.8 (33)	36.9 (24)	7.7 (5)	4.6 (3)	0 (0)	4.34	0.815	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.42	0.649	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.40 พบว่า นักศึกษามีการบูรณาการทักษะภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่านักศึกษาใช้ทักษะการแสวงหาข้อเท็จจริง ทักษะการสังเกต/การสัมภาษณ์ และ ทักษะการเยี่ยมบ้าน/ชุมชน ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.51, 4.43 และ 4.34 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.41 เทคนิค

เทคนิค	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
เทคนิคในการสังเคราะห์ข้อมูล	55.4 (36)	35.4 (23)	7.7 (5)	1.5 (1)	0 (0)	4.45	0.708	มากที่สุด
เทคนิคในการวางแผน	53.8 (35)	38.5 (25)	7.7 (5)	0 (0)	0 (0)	4.46	0.639	มากที่สุด
เทคนิคในการให้ความช่วยเหลือ	55.4 (36)	30.8 (20)	13.8 (9)	0 (0)	0 (0)	4.42	0.727	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.44	0.618	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.41 พบว่า นักศึกษามีการบูรณาการเทคนิคภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่านักศึกษาใช้เทคนิคในการวางแผน เทคนิคในการสังเคราะห์ข้อมูล และ เทคนิคในการให้ความช่วยเหลือ ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.46, 4.45 และ 4.42 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.42 หลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์

หลักการให้บริการ ของนักสังคมสงเคราะห์	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
ให้ความสำคัญต่อการ ให้บริการแก่ผู้ใช้บริการ มากกว่าประโยชน์ส่วนตน	60.0 (39)	30.8 (20)	9.2 (6)	0 (0)	0 (0)	4.51	0.664	มากที่สุด
ใช้หลักการลดความขัดแย้ง	53.8 (35)	27.7 (18)	18.5 (12)	0 (0)	0 (0)	4.35	0.779	มากที่สุด
ใช้หลักการไม่เลือกปฏิบัติ	46.2 (30)	44.6 (29)	7.7 (5)	1.5 (1)	0 (0)	4.35	0.694	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.40	0.644	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.42 พบว่า นักศึกษามีการบูรณาการหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญต่อการให้บริการแก่ผู้ใช้บริการมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ใช้หลักการลดความขัดแย้ง และใช้หลักการไม่เลือกปฏิบัติ ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.51, 4.35 และ 4.35 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.43 สรุปภาพรวมการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์

ความคิดเห็น	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน	4.49	0.553	มากที่สุด
เทคนิค	4.44	0.618	มากที่สุด
ทัศนคติ	4.43	0.694	มากที่สุด
ทักษะ	4.42	0.649	มากที่สุด
หลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์	4.40	0.644	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.43 พบว่า นักศึกษามีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนี้ การบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ด้านเทคนิค ด้านทัศนคติ ด้านทักษะ และด้านหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ (ค่าเฉลี่ย 4.49, 4.44, 4.43, 4.42 และ 4.40 ตามลำดับ)

4.4 ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักสูตรสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์

ประกอบด้วย ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อตนเอง อาจารย์ หลักสูตร และหน่วยงานที่ฝึกภาคปฏิบัติ ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 4.44 ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อบทบาทในการบูรณาการหลักสูตร

ความคิดเห็น	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ควรเข้าร่วมอบรมเสริมความรู้ทุกครั้งก่อนออกไปฝึกภาคปฏิบัติ	56.9 (37)	33.8 (22)	9.2 (6)	0 (0)	0 (0)	4.48	0.664	มากที่สุด
ควรค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับหน่วยงาน/ชุมชนก่อนออกฝึกภาคปฏิบัติ	52.3 (34)	38.5 (25)	6.2 (4)	1.5 (1)	1.5 (1)	4.38	0.804	มากที่สุด
ควรร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับอาจารย์/รุ่นพี่/เพื่อนก่อนออกฝึกภาคปฏิบัติ	53.8 (35)	40.0 (26)	6.2 (4)	0 (0)	0 (0)	4.48	0.615	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.44	0.607	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.44 พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักสูตรสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์เกี่ยวกับตนเองในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า ตนเองควรเข้าร่วมอบรมเสริมความรู้ทุกครั้งก่อนออกไปฝึกภาคปฏิบัติ ควรร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับอาจารย์/รุ่นพี่/เพื่อนก่อนออกฝึกภาคปฏิบัติ และ ควรค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับหน่วยงาน/ชุมชนก่อนออกฝึกภาคปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.48, 4.48 และ 4.38 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.45 ความคิดเห็นต่อแนวทางที่อาจารย์ควรบูรณาการหลักพุทธธรรม

ความคิดเห็น	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ประสบการณ์จริงนอกห้องเรียน	58.5 (38)	36.9 (24)	4.6 (3)	0 (0)	0 (0)	4.54	0.588	มากที่สุด
ควรมีตัวอย่างที่ได้จากประสบการณ์นิเทศงานมาสอนในชั้นเรียน	60.0 (39)	29.2 (19)	10.8 (7)	0 (0)	0 (0)	4.49	0.687	มากที่สุด
ควรแทรกเหตุการณ์ในสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ	58.5 (38)	36.9 (24)	4.6 (3)	0 (0)	0 (0)	4.54	0.588	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.52	0.549	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.45 พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่ออาจารย์ในการทำให้เกิดการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า อาจารย์ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ประสบการณ์จริงนอกห้องเรียน ควรแทรกเหตุการณ์ในสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ และ ควรมีตัวอย่างที่ได้จากประสบการณ์นิเทศงานมาสอนในชั้นเรียน (ค่าเฉลี่ย 4.54, 4.54 และ 4.49 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.46 ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อหลักสูตรที่ควรทำให้เกิดการบูรณาการหลักพุทธธรรม

ความคิดเห็น	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ควรพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นการปรับเนื้อหาสังคมสงเคราะห์เข้ากับหลักพุทธธรรม	53.8 (35)	41.5 (27)	4.6 (3)	0 (0)	0 (0)	4.49	0.590	มากที่สุด
ควรมีผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์มาร่วมบรรยาย	47.7 (31)	44.6 (29)	7.7 (5)	0 (0)	0 (0)	4.40	0.632	มากที่สุด
ควรเพิ่มวิชาสัมมนาในลักษณะที่เป็นการบูรณาการให้มากขึ้น	52.3 (34)	40.0 (26)	7.7 (5)	0 (0)	0 (0)	4.45	0.638	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.44	0.524	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.46 พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมของหลักสูตรสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า ควรพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นการปรับเนื้อหาสังคมสงเคราะห์เข้ากับหลักพุทธธรรม ควรเพิ่มวิชาสัมมนาในลักษณะที่เป็นการบูรณาการให้มากขึ้น และควรมีผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์มาร่วมบรรยาย (ค่าเฉลี่ย 4.49, 4.45 และ 4.40 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.47 ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับหน่วยงาน
ฝึกภาคปฏิบัติ

ความคิดเห็น	ระดับการใช้					\bar{X}	S.D.	การแปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ควรเพิ่มความสำคัญในการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการฝึกงาน	60.0 (39)	30.8 (20)	9.2 (6)	0 (0)	0 (0)	4.51	0.664	มากที่สุด
ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร	52.3 (34)	40.0 (26)	6.2 (4)	1.5 (1)	0 (0)	4.42	0.748	มากที่สุด
ควรเข้าร่วมกิจกรรมด้านพุทธธรรมที่สถาบันจัดให้มีขึ้น	52.3 (34)	35.4 (23)	12.3 (8)	0 (0)	0 (0)	4.40	0.703	มากที่สุด
รวม (N=65)						4.44	0.583	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.47 พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ของหน่วยงานในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44) เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่านักศึกษา มีความคิดเห็นว่า หน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติควรเพิ่มความสำคัญในการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการฝึกงาน ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และ ควรเข้าร่วมกิจกรรมด้านพุทธธรรมที่สถาบันจัดให้มีขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.51, 4.42 และ 4.40 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.48 สรุปภาพรวมความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรม สำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์

ความคิดเห็น	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
อาจารย์	4.52	0.549	มากที่สุด
นักศึกษา	4.44	0.607	มากที่สุด
หลักสูตร	4.44	0.524	มากที่สุด
หน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ	4.44	0.583	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.48 พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรม สำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนี้ ด้านอาจารย์ ด้านนักศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.52, 4.44, 4.44 และ 4.44 ตามลำดับ)

การสัมภาษณ์

ผลการสัมภาษณ์นักศึกษาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติทั้ง 3 รายวิชา ประกอบด้วย การฝึกภาคปฏิบัติ 1 จำนวน 2 รูป/คน การฝึกภาคปฏิบัติ 2 จำนวน 2 รูป/คน การฝึกภาคปฏิบัติ 3 จำนวน 2 รูป/คน โดยแบ่งเป็นวิทยาเขตละ 1 รูป/คนต่อรายวิชา ผลการสัมภาษณ์นำเสนอในรายละเอียด ดังนี้

1. การสัมภาษณ์นักศึกษาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติ 6 รูป/คน

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติ 6 รูป/คน ได้ข้อมูลและประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1.1 หลักพุทธธรรมที่เคยเรียน

ผู้ให้ข้อมูลเคยเรียนหลักพุทธธรรมมาแล้วโดยผู้ให้ข้อมูลได้ยกตัวอย่าง ดังนี้

“พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา ความรักใคร่ ประรณาคีกับเพื่อนร่วมสังคม กรุณา ความสงสาร คิดช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ มุทิตา ความยินดี ยินดีด้วยเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 1 ส่วนกลาง)

“หลักพรหมวิหาร 4 ,อคติ 4, หลักธรรมคุ้มครองโลก ,หลักทศพิธราชธรรม, มรรค 8”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสาน)

“อิทธิบาท 4 การเข้มแข็ง มีความอดทน การประสบความสำเร็จในงานที่ตัวเองกำลังทำ / จิตตะ เป็นการทำงานให้ประสบความสำเร็จ การเอาใจใส่ต่อหน้าที่ของตนที่กำลังรับผิดชอบ /สังคหวัตถุ 4 จะเป็นการใช้ ปิยวาจา กับคนในสังคมหรือว่าคนบุคคลอื่น ๆ ให้ความสำคัญกับองค์กร/ ส่วนพรหมวิหาร 4 จะเป็นตอนที่ไปฝึกงานก็จะได้ใช้เพราะต้องมีความเมตตาต่อผู้ใช้บริการ ส่วนวิมังสา เป็นการหมั่นตรองพิจารณาด้วยเหตุผล ขรารวาสธรรม ก่อนไปฝึกงานอาจารย์บอกว่าเราต้องทำตัวให้มีความอ่อนโยน และมีความอ่อนน้อมถ่อมตน”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 ส่วนกลาง)

“มีพรหมวิหาร 4 ฆราวาส 4 อิทธิบาท 4 ในเรื่องของพรหมวิหาร 4 เป็นหลักสำคัญในเรื่องของความเมตตา ประารถนาที่จะช่วยเหลือผู้ใช้บริการ ทุกครั้งที่เรียนจะถูกสอดแทรกอยู่ แต่ว่ารู้สึกว่าจะได้มาเรียนเน้น ๆ ก็ตอนปี 3 ที่เกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์โดยตรง”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสาน)

“หลักพุทธธรรมที่เคยเรียนมา เช่น สังคหวัตถุ 4 ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์ คือ ทาน ปิยวาจา และกัธรรตจริยา สมานัตตตา ธรรมเหล่านี้ คือ ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการเอื้อเฟื้อแก่มนุษย์ ในการได้เรียนก็ได้เรียนเกี่ยวกับธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์สามารถเอามาประยุกต์ใช้กับการเรียนได้ หลักธรรมอื่น เช่น พรหมวิหาร 4 เช่น คือ พระพุทธเจ้าก็สอนให้มนุษย์ว่ามนุษย์ควรมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาในสรรพสัตว์ทั้งหลาย”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 3 ส่วนกลาง)

ตารางที่ 4.49 เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นการเรียนรู้หลักพุทธธรรม

ลักษณะการฝึกภาคปฏิบัติ	เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์		ข้อสังเกตอื่นๆ
	ส่วนกลาง	วิทยาเขตอีสาน	
ฝึกภาคปฏิบัติ 1	พรหมวิหาร 4	หลักพรหมวิหาร 4 อคติ 4 หลักธรรมคุ้มครองโลก หลักทศพิธราชธรรม	นักศึกษาที่ให้สัมภาษณ์ทั้ง 3 รายวิชา ทั้ง 2 วิทยาเขตได้เรียนรู้หลักธรรมทุกคนโดยมีข้อสังเกต คือ หลักธรรมที่
ฝึกภาคปฏิบัติ 2	อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4	พรหมวิหาร 4 ฆราวาส 4 อิทธิบาท 4	นักศึกษาทุกคนได้เรียนรู้ คือ หลักพรหมวิหาร 4 และรองลงมาที่นักศึกษาส่วนกลาง
ฝึกภาคปฏิบัติ 3	สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4	อริยสัจ 4 ศีล 5 อิทธิบาท 4	ฝึกภาคปฏิบัติ 2 และ 3 กล่าวถึงเหมือนกัน คือ สังคหวัตถุ 4 ส่วนวิทยาเขตอีสาน ที่นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 และ 3 กล่าวถึงเหมือนกัน คือ หลักอิทธิบาท 4

1.2 การยกตัวอย่างหลักพุทธธรรมในการเรียนการสอน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

“มีการยกตัวอย่างเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม เช่น เรื่องการเรียนให้ประสบความสำเร็จ หลักธรรมที่นำมา ยกตัวอย่าง เช่น อิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ วิริยะ ความเพียร จิตตะ เอาใจฝึกฝน

วิมังสา หมั่นไตร่ตรอง พิจารณาเหตุผล”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 1 ส่วนกลาง)

“ในการเรียนการสอนอาจารย์ได้ยกตัวอย่างพร้อมกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ เช่น คำสอนที่ไม่ให้คบคนพาลให้คบแต่บัณฑิต อาจารย์

ก็จะยกตัวอย่างข้อดีและข้อเสียให้ทราบ”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสาน)

“จะมีพวกฆราวาสธรรม ที่ได้ใช้จริง ๆ และใช้ในชีวิตประจำวัน ในการไปฝึกงาน ก็จะมีการสุภาพ อ่อนโยนต่อพี่ ๆ ที่ทำการฝึกให้เรา การใช้กิริยาที่สุภาพ การใช้วาจาที่ดีกับพี่ที่ฝึกงาน การอ่อนน้อม ถ่อมตน ไม่แข็งกระด้าง ไปมาลาไหว้ ให้พี่เขารู้สึกว่าเราเป็นเด็กน่ารัก ไม่ทำผิดในสิ่งที่คนอื่นไม่ชอบ เชื่อฟังและรับฟังด้วยเหตุผลแล้วก็ทำด้วยใจจริง มีกาลเทศะต่อสถานที่ ไม่ทำผิด ให้เกียรติของ สถานที่”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 ส่วนกลาง)

“ฆราวาสธรรม 4 ในเรื่องของความแตกต่างและความหลากหลาย เช่น สัจธรรมหรือความจริงใจจะ ยกตัวอย่าง เช่น การที่ผู้สูงอายุบางครั้งก็อารมณ์ไม่คงที่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่มีความ ถดถอย มีความเสื่อมสมรรถภาพในหลาย ๆ อย่าง เพราะฉะนั้น ในฐานะนักสังคมจะต้องเข้าใจถึง ความแตกต่าง และความหลากหลายในสิ่งที่เขาเป็น เรื่องของอิทธิบาท 4 เป็นหลักสำคัญเกือบต้น ๆ ของงานสังคมสงเคราะห์ ในเรื่องของการทำงาน บางครั้งที่เราไปเจอปัญหา หรืออุปสรรคอาจไม่ได้ ราบรื่นเสมอไป เพราะฉะนั้น หลักธรรมจะเข้ามาช่วยในการปฏิบัติ โดยมีทั้งหมด 4 หลัก คือ ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ มีความเพียร จิตตะ คือ มีสติ วิมังสา คือ ใช้สติปัญญาค่ะ”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสาน)

“อาจารย์ได้ยกตัวอย่าง เช่น การฝึกงานต้องมี ชั้นดี คือ ความอดทน โสรัจจะ คือ ความเสถียร อาจารย์จะสอนว่าเวลาไปฝึกงานเราต้องเจออุปสรรค ดังนั้นต้องมีชั้นดี และเมื่อมีชั้นดี ก็ต้องมีความเสถียรมงาม ไม่ใช่ชั้นดีอดทนหน้าบึ้งไปฝึกงาน หน้าบึ้งกับพี่ที่ฝึกงาน หรือกับเคลที่เราไปฝึกไม่ได้ต้องมีชั้นดี และในการรับเคสต้องมีความเมตตา กรุณาต่อเคส นอกจากนี้ยังมี พรหมวิหาร 4 คือ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อาจารย์ก็สอนให้เวลาเราไปฝึกภาคปฏิบัติ เจอเคสเราต้องมี เมตตา รักใคร่ปรารถนาอยากให้เราแบบมีความสุข กรุณา คือ ความรักใคร่อยากให้เราพ้นทุกข์ มุทิตา คือ เมื่อเราช่วยเขา เขาสามารถช่วยเหลือตัวเองได้เราก็ต้องยินดีกับเขา แต่ถ้าเคสไหนที่เราช่วยเหลือเขาแล้ว แต่
ว่าไม่ประสบความสำเร็จเราก็ต้องอุเบกขา คือ ต้องปล่อยวาง”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 3 ส่วนกลาง)

“มี เพราะว่ามหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา การเรียนในทุก ๆ รายวิชาจะมีในเรื่องของหลักพุทธธรรมสอดแทรกในทุก ๆ รายวิชา การเรียนการสอนในทุก ๆ คาบอาจารย์ผู้สอนจะมีการอธิบายเรื่องต่าง ๆ และตามมาด้วยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพิ่มเข้าไปด้วยเพื่อให้ นักศึกษาได้เข้าใจมากขึ้นถึงเรื่องหลักพุทธธรรมว่าเพราะอะไรถึงควรมีอยู่ในการเรียนการสอน ยกตัวอย่างหลักธรรม ที่ใช้บ่อย ๆ คือ อิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา คือ การใช้ในการเรียน เมื่อเราต้องการที่จะเรียนให้ได้อย่างที่ใจต้องการ เราก็จะนำเอา วิริยะ และฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่ง ที่เราจะทำ และการมีความอดทนต่อสิ่งที่เราจะทำเพื่อให้เราได้รับผลที่เราต้องการ เช่น ถ้าเราอยาก จะเรียนให้ได้ดีเราก็จะต้องตั้งใจและอดทนเรียน เพื่อให้ได้เกรดที่ดี”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 3 วิทยาเขตอีสาน)

ตารางที่ 4.50 เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นการยกตัวอย่างหลักพุทธธรรมในการเรียนการสอน

ลักษณะการฝึกภาคปฏิบัติ	เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์		ข้อสังเกตอื่นๆ
	ส่วนกลาง	วิทยาเขตอีสาน	
ฝึกภาคปฏิบัติ 1	อิทธิบาท 4	ไม่ให้คบคนพาลให้คบแต่บัณฑิต	นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขตมีการยกตัวอย่างหลักธรรมในการเรียนการสอนทั้ง 2 วิทยาเขต แต่หลักธรรมที่ นักศึกษา ยกตัวอย่างเหมือนกันในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ คือ หลักอิทธิบาท 4 และหลักฆราวาสธรรม และสังเกตได้ว่าหลักธรรมที่ นักศึกษา ยกตัวอย่างมา นักศึกษาที่ฝึกภาคปฏิบัติ 1 ทั้ง 2 วิทยาเขต จะไม่อธิบายเนื้อหาของหลักธรรมจะพูดเพียงชื่อหลักธรรม ส่วน นักศึกษาที่ฝึกภาคปฏิบัติ 2 และ 3 จะสามารถอธิบายในการประยุกต์ใช้งานได้มากกว่า
ฝึกภาคปฏิบัติ 2	ฆราวาสธรรม	ฆราวาสธรรม 4 อิทธิบาท 4	
ฝึกภาคปฏิบัติ 3	ขันติ โสรัจจะ พรหมวิหาร 4	อิทธิบาท 4	

1.3 การยกตัวอย่างระหว่างการฝึกภาคปฏิบัติที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงหรือการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ของอาจารย์ผู้สอน

ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการยกตัวอย่างของอาจารย์ผู้สอน ดังนี้

“อาจารย์มีการยกตัวอย่างหลักธรรมที่เห็นความเชื่อมโยง เช่น อริยสัจ 4 คือ 1. ทุกข์ เปรียบเสมือนปัญหา 2. สมุทัย เปรียบเสมือนการหาข้อเท็จจริงของผู้ใช้บริการ 3. นิโรธ เปรียบเสมือนการวางแผนให้ความช่วยเหลือ 4. มรรค เปรียบเสมือน การช่วยให้เขาผ่านปัญหานั้นไปได้และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติในสังคม”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 1 ส่วนกลาง)

“อาจารย์ได้ยกตัวอย่างให้นักศึกษาได้มองเห็นภาพได้กว้างขึ้น ทำให้นักศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นจนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับตัวเองในชีวิตประจำวันรวมถึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสาน)

“จะมีหลัก ๆ จะเป็นการทำให้คำปรึกษาที่ถูกต้อง แล้วก็ให้การปฏิบัติให้เห็นเลยว่าทำกันอย่างไร”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 ส่วนกลาง)

“หลักที่อาจารย์จะพูดบ่อย ๆ คือ ชั้นดี ที่มักจะพูดอยู่เสมอว่าการทำงาน หรือไม่ว่าจะทำอะไรทุกอย่าง ต้องมีชั้นดี รวมถึงการมีสติ และนอกจากนี้อาจารย์ยังได้พูดถึงเรื่องการพัฒนาทักษะต่าง ๆ เช่น การสร้างสัมพันธภาพ”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสาน)

“อาจารย์จะยกตัวอย่างให้ฟังตลอด เช่น สัจฉัตถ์ 4 คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์ เป็นหัวใจของการทำงานสังคมสงเคราะห์และชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมนี้ใช้กับการฝึกภาคปฏิบัติอย่างไร เช่น ชั้นดี ความอดทน อาจารย์ก็จะอธิบายว่าเวลาเราเจอเคส หรือว่าเจออุปสรรค เราก็ต้องใช้ความอดทนและต้องเข้าใจความแตกต่างในความเป็นมนุษย์”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 3 ส่วนกลาง)

“ก่อนการฝึกภาคปฏิบัติทุกครั้งอาจารย์ผู้สอนจะมีการพูดคุยกับนักศึกษาก่อนฝึกภาคปฏิบัติ แนะนำเรื่องของสถานที่ฝึกงาน เรื่องที่จำเป็นจะต้องใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติ การให้ข้อมูลความรู้ ทฤษฎี กระบวนการต่าง ๆ ทักษะ ที่จะต้องนำไปใช้ในการฝึก การแนะนำเรื่องการวางตัวต่อพี่ ๆ ในสถานที่ฝึกภาคปฏิบัติ นอกจากนี้อาจารย์จะยกตัวอย่างประสบการณ์ของรุ่นพี่เพื่อให้เห็นภาพบรรยากาศและการปฏิบัติตัวในการฝึกงาน และช่วงเรียนก็จะพาไปศึกษาดูงานตามสถานที่จริงต่าง ๆ เพื่อให้เห็นการปฏิบัติงานจริง”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 3 วิทยาเขตอีสาน)

ตารางที่ 4.51 เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นการยกตัวอย่างระหว่างการฝึกภาคปฏิบัติที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงหรือการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ของอาจารย์ผู้สอน

ลักษณะการฝึกภาคปฏิบัติ	เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์		ข้อสังเกตอื่นๆ
	ส่วนกลาง	วิทยาเขตอีสาน	
ฝึกภาคปฏิบัติ 1	อริยสัจ 4	การยกตัวอย่าง	จากเนื้อหาการให้สัมภาษณ์ประเด็นการยกตัวอย่างของอาจารย์ผู้สอนที่ทำให้ให้นักศึกษาเห็นความเชื่อมโยงกับการฝึกภาคปฏิบัติ พบว่า นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต ให้ข้อมูลว่าอาจารย์ผู้สอนได้ยกตัวอย่างให้เห็นความเชื่อมโยงมีทั้ง การพูดถึงเรื่องหลักธรรมและไม่ได้พูดถึงหลักธรรม
ฝึกภาคปฏิบัติ 2	การให้คำปรึกษาที่ถูกต้อง การลงปฏิบัติให้เห็นเลยว่าเขาทำกันอย่างไร	ชั้นดี สติ	โดยในหัวข้อนี้นักศึกษาส่วนกลางได้พูดถึงเรื่องหลักธรรมทั้งนักศึกษาที่ฝึกปฏิบัติ 1 และฝึกภาคปฏิบัติ 3 แต่วิทยาเขตอีสานมีเพียงนักศึกษาที่ลงฝึกภาคปฏิบัติ 2 เท่านั้นที่มีการพูดถึงเรื่องหลักธรรม แต่มีข้อสังเกตว่านักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขตมีการพูดถึงเรื่องการยกตัวอย่าง
ฝึกภาคปฏิบัติ 3	สังคัตถุ 4 การยกตัวอย่าง	การแนะนำ ยกตัวอย่าง ศึกษาดูงาน	

1.4 การยกตัวอย่างระหว่างการฝึกภาคปฏิบัติที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงหรือการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ของอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม

ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการยกตัวอย่างของอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม ดังนี้

“อาจารย์ภาคสนามอธิบายให้เห็นถึงความแตกต่างของผู้ใช้บริการด้วยการใช้ความเมตตา ความกรุณาในการให้ความช่วยเหลืออย่างเท่าเทียมกันทุกคน”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 1 ส่วนกลาง)

“อาจารย์ภาคสนามได้ยกตัวอย่างการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติเพื่อให้เห็นภาพเชื่อมโยงกัน พร้อมทั้งสอดแทรกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้งานและการใช้ชีวิตเป็นไป

ในทางที่ดี”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสาน)

“มีเยอะเลยคะ ส่วนที่ไปฝึกงานจริง ๆ ก็จะเป็นการทำกิจกรรมกับผู้ใช้บริการที่ถูกต้อง โดยที่ตอนเรียนเราอาจจะไม่ได้เจอผู้ใช้บริการจริง ๆ แต่พอเราไปฝึกงานได้อยู่กับผู้ใช้บริการจริง และเข้าใจว่าผู้ใช้บริการแต่ละคนมีเหตุผลของตัวเองที่ต่างกันไป”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 ส่วนกลาง)

“ยกตัวอย่างคะ ตอนไปฝึกงานจะเน้นในเรื่องของอิทธิบาท 4 กับพรหมวิหาร 4 อาจารย์จะเน้นย้ำพรหมวิหาร 4 เป็นหลักสำคัญ ต้องการให้เรามีความเมตตากรุณาที่จะช่วยเหลือคนอื่น นักศึกษาจะต้องไม่เลือกปฏิบัติ”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสาน)

“มีครับ ทางที่ฝึกภาคปฏิบัติที่ซุกก็แนะนำ เช่น ใช้ทฤษฎี ทักษะทางสังคมสงเคราะห์ และหลักธรรม เช่น ทักษะ ทักษะการฟัง ทักษะการสังเกต และก้ทักษะการสัมภาษณ์ ถ้าเป็นหลักพุทธธรรมก็เช่น พรหมวิหาร 4 มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา กับเคล็ดลับที่เราต้องเจอ พาลงปฏิบัติจริงและยกตัวอย่างให้เห็นความเชื่อมโยง”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 3 ส่วนกลาง)

“ก่อนการฝึกภาคปฏิบัติได้พูดคุยกับอาจารย์ภาคสนามก่อนที่จะไปฝึกจริง อาจารย์ภาคสนามก็จะมีการอธิบายกฎกติกาต่าง ๆ ในสถานที่ฝึกงาน ว่าที่ฝึกงานเป็นอย่างไร มีวัฒนธรรมแบบไหนบ้างที่จะต้องทำ และรุ่นพี่ที่เคยไปฝึกงานมาปฏิบัติตัวอย่างไร อะไรที่เราปฏิบัติได้บ้างไม่ได้บ้าง นอกจากนี้ อาจารย์ภาคสนามได้ถ่ายทอดความรู้ เพื่อสอนนักศึกษาทั้งก่อนไปฝึกงานและตอนฝึกงานว่าสิ่งจำเป็นต่อการฝึกงานมีอะไรบ้าง เช่น เมื่อไปฝึกงานที่โรงพยาบาลต้องมีคำศัพท์เฉพาะ หรือการฝึกงานกับชุมชนจะต้องมีสัมพันธภาพที่ดีกับในชุมชน ต้องมีการทำโครงการให้กับชุมชนนั้น ๆ และแนะนำว่า จะต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง หรือแม้แต่ในตอนฝึกภาคปฏิบัติอาจารย์ภาคสนามก็มียกตัวอย่างและแนะนำว่าต้องเรียนรู้อะไรเพิ่มเติมอีกบ้าง ”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 3 วิทยาเขตอีสาน).

ตารางที่ 4.52 เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นการยกตัวอย่างระหว่างการฝึกภาคปฏิบัติที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงหรือการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ของอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม

ลักษณะการฝึกภาคปฏิบัติ	เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์		ข้อสังเกตอื่นๆ
	ส่วนกลาง	วิทยาเขตอีสาน	
ฝึกภาคปฏิบัติ 1	ทำให้เห็นถึงความแตกต่างของผู้ใช้บริการเมตตากรุณา	การยกตัวอย่าง	จากเนื้อหากการให้สัมภาษณ์ประเด็นการยกตัวอย่างของอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามที่ทำให้ให้นักศึกษาเห็นความเชื่อมโยงกับการฝึกภาคปฏิบัติ พบว่า นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต ให้ข้อมูลว่าอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามได้ยกตัวอย่างให้เห็นความเชื่อมโยง โดยอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ ส่วนกลางฝึกภาคปฏิบัติ 1 และ 3 มีการพูดถึงเรื่องหลักธรรมแต่อาจารย์ที่ปรึกษาภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสานเพียงคนเดียวที่มีการพูดถึงหลักธรรมแต่ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าบทสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามที่พูดถึงหลักธรรมทุกท่านเป็นการกล่าวถึงสั้นๆ แต่ไม่ได้อธิบายหรือขยายความว่าใช้อย่างไร
ฝึกภาคปฏิบัติ 2	การทำกิจกรรมกับผู้ให้บริการ	ยกตัวอย่าง อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4	
ฝึกภาคปฏิบัติ 3	การแนะนำพาลงปฏิบัติพรหมวิหาร 4	การอธิบาย การถ่ายทอดความรู้ การยกตัวอย่าง	

1.5 ความเห็นต่อการมีวิชาเฉพาะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในรายวิชา ต่าง ๆ

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

“ควรมีแต่ไม่ทุกรายวิชา เช่น เรื่องจรรยาบรรณวิชาชีพ ควรมีเรื่องข้อกฎหมายต่าง ๆ ในการ
ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ไม่มีก็ได้”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 1 ส่วนกลาง)

“ควรมีเพราะจะช่วยให้ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ที่จบไปพร้อมจะทำงานให้กับสังคมได้เป็น
คนมีจรรยาบรรณในการทำงาน มีคุณธรรมและจริยธรรม”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสาน)

“ส่วนตัวมองว่าไม่ยากให้มีเท่าไร เพราะว่าเนื่องจากปี 1 ปี 2 ปี 3 ก็เรียนเกี่ยวกับหลักธรรมมาแล้ว
ก็เลยรู้สึกว่ามันก็มีแยกสาขาของเขาอยู่แล้ว ก็เลยอาจจะแบบไม่เห็นด้วย”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 ส่วนกลาง)

“ควรมี เพราะขึ้นชื่อว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์ มีข้อดี คือ ตอนที่ไปฝึกงาน อันนี้ไม่ได้บอกกล่าวมหาลัยไหน
ดีกว่ามหาวิทยาลัยไหนแต่มีข้อดีตรงที่เราได้เปรียบที่เรามีหลักธรรมในการมาปรับใช้กับการทำงาน ถ้า
เทียบกับมหาลัยอื่นที่อาจจะไม่ได้เน้นหรือส่งเสริม”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสาน)

“ควรมีเป็นอย่างยิ่ง เพราะเราเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ แม้แต่งานสังคมสงเคราะห์ต่างประเทศ เขาก็ใช้
หลักพุทธธรรมเหมือนกัน ที่ต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นยุโรปอเมริกาก็นับถือพุทธเหมือนกัน แต่ว่าเป็น
พุทธแบบเซน เขาใช้หลักพุทธในการสงเคราะห์เหมือนกัน”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 3 ส่วนกลาง)

“ปกติในแต่ละรายวิชาจะมีการสอนในเรื่องของการนำเอาหลักพระพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการ
เรียนอยู่แล้วแต่ถ้าการมีรายวิชาเพิ่มก็จะช่วยให้เสริมความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนามากขึ้น อาจจะ
ส่งผลให้มีความรู้ในเรื่องของหลักพระพุทธธรรมมากยิ่งขึ้นจะช่วยเพิ่มพูนความรู้ที่มีอยู่แล้วให้มาก
กว่าเดิม”

(นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 3 วิทยาเขตอีสาน)

ตารางที่ 4.53 เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นการมีวิชาเฉพาะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในรายวิชาต่าง ๆ

ลักษณะการฝึก ภาคปฏิบัติ	เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์		ข้อสังเกตอื่นๆ
	ส่วนกลาง	วิทยาเขตอีสาน	
ฝึกภาคปฏิบัติ 1	ควรมีแต่ไม่ทุกรายวิชา	ควรมี	นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขตมีความคิดเห็นส่วนใหญ่ตรงกันว่าสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์
ฝึกภาคปฏิบัติ 2	ไม่ยากให้มี	ควรมี	ศาสตร์ควรมีวิชาเฉพาะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม
ฝึกภาคปฏิบัติ 3	ควรมี	-	ในรายวิชาต่าง ๆ แต่มีเพียงนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 2 ส่วนกลางเพียงคนเดียวที่ไม่เห็นด้วย และมีนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ 3 วิทยาเขตอีสานที่ไม่แสดงความคิดเห็นว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

2. การสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามจำนวน 6 คน ได้ข้อมูลและประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การได้ยินหรือรับรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

“เคยได้ยิน หลักพุทธธรรมคือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งในฐาณะพุทธศาสนิกชนที่นับถือพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต สามารถนำมาเป็นแนวทางทั้งในการปฏิบัติงานหรือดำเนินชีวิตส่วนตัวได้”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 1 ส่วนกลาง)

“ได้ยินส่วนหนึ่ง จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ในเรื่องของการเรียน การสอน ก็จะมีการสอดแทรกในเรื่องของพุทธธรรม หรือว่าหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ของทางพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะว่าตัวเองจบมาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์จึงค่อนข้างคุ้นเคยและได้ยินในเรื่องหลักธรรมในช่วงที่เรียนอยู่บ่อย ๆ”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสาน)

“ก็เคยเห็นของน้อง ๆ ตอนที่น้อง ๆ มาฝึก จะมีการเขียนบันทึกประจำวัน ทุกวันก็จะมีหลักธรรม คำสอนจากพระพุทธศาสนาใช้ในการเชื่อมโยงกับการทำงานควบคู่กับกระบวนการสังคมสงเคราะห์ ก็จะเน้นในของมหามกุฏที่เดียว ที่อื่นก็จะได้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา”
(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 2 ส่วนกลาง)

“ไม่แน่ใจว่าถูกต้องหรือเปล่า หลักพุทธธรรม ก็คือ หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าใช่ไหมครับ เหมือน หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ใช่ไหมครับ เคยได้ยินมาบ้าง แต่บางที่เราอาจจะรู้ แต่ว่าเราไม่รู้คือ เรียกว่าอะไร”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสาน)

“เคยได้ยินและเคยนำเอาเรื่องนี้ไปสอนนักศึกษาด้วย”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 3 วิทยาเขตอีสาน)

2.2 การใช้หลักพุทธธรรมในการนิเทศงานในการนิเทศงาน

“นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการนิเทศงานเนื่องจากรับนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์และในการฝึกภาคปฏิบัติของมหาวิทยาลัยมีการให้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเขียนบันทึกประจำวัน ซึ่งทำให้เห็นการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ รวมถึงอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามได้นำมาใช้ในการนิเทศงาน เช่น ขณะสอนงานหรืออธิบายงาน จะมีการใช้ปิยวาจา คือคำพูดที่สุภาพไพเราะ การนำขั้นดี คือความอดทนอดกลั้น รวมถึงการมีสติอยู่ทุกขณะ”
(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 1 ส่วนกลาง)

“ถ้าเป็นการนิเทศนักศึกษา ก็มีการใช้หลักธรรมหรือพุทธธรรมก็มีบ้าง เช่น การนิเทศของนักศึกษาที่มา อันนี้จริง ๆ ก็คือ ยึดตามหลักสังคหวัตถุ 4 ข้อแรกของสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน เราสามารถสอนองในส่วนตรงนั้นที่เขาต้องการได้ ทานไม่ได้จำเป็นที่จะให้แค่สิ่งของแต่รวมในเรื่องของการให้ความรู้ การทำให้เห็น เพื่อให้เขาเก็บเป็นประสบการณ์ไปต่อยอด เพื่อพัฒนาทักษะของตัวเอง ในส่วนของปิยวาจา นักศึกษาเข้ามาอันดับแรก การสร้างสัมพันธ์ภาพ รวมไปถึงการพูดคุยว่าวันนี้เป็นอย่างไร ทำอะไรบ้าง ได้อะไรบ้าง ก็คือ ใช้อยู่แล้ว การใช้คำพูดที่ดีต่อกัน เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพของน้องที่เข้ามาในหน่วยงานที่เราให้การดูแลน้องด้วย ส่วนเรื่อง อุตถจริยา ในฐานะของอาจารย์ที่ปรึกษา อันนี้ก็ คือในเรื่องของการประพฤติตัวของเขาให้เป็นแบบอย่างที่ดี อันนั้นก็ถือเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาเอง ว่า นักสังคมสงเคราะห์ในหน่วยงานที่เราเลือกมาฝึกด้วยเขาปฏิบัติตัวอย่างไร เขาต้องวางตัวแบบไหน

ต่อเพื่อนร่วมงาน ต่อสหวิชาชีพ ต่อผู้ใช้บริการ ส่วนเรื่องของสมานัตตา ก็คล้าย ๆ กับอัตถจริยา เมื่อการประพฤติของเราเป็นแบบไหน เราก็ทำให้มันสม่ำเสมอ ไม่ใช่แบบว่าทำแบบนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง อยู่กับคนนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง รวมไปถึงการสม่ำเสมอกับตัวของนักศึกษาเองด้วย ก็ไม่ได้เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่เลือกปฏิบัติต่อใคร”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสาน)

“ได้ยิน ได้รับรู้ เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมจากการที่มีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์มาฝึกงาน เพราะว่าพี่เองก็เข้าวัด ทำบุญอะไร ปกติอยู่แล้ว”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 2 ส่วนกลาง)

“จะพูดเป็นทางการว่าใช้หลักพุทธธรรมมาใหม่ มันก็ตอบไม่ได้บางทีการที่เราใช้อยู่ อย่างเช่น การมีสติ ก็คือหลักพุทธธรรมอยู่แล้วใช้ใหม่ครบเพียงแต่เราไม่รู้ว่าเป็นหลักพุทธธรรมตามที่เขาเรียกกันส่วนใหญ่เราจะรู้หลักการทำงาน เช่น สติ การมีสติ ก็จะสอนการมีสติ การอดทน อดกลั้นต่อเหตุการณ์จะบอกน้อง ๆ ที่ฝึกงานเราจะเจอสภาพหลายอย่าง เช่น ผู้สูงอายุ หรือบุคคลที่อาจจะมีความอ่อนแอ เราก็ต้องอดทน ต้องมีความใจเย็นเจอเหตุการณ์แบบนี้ค่อนข้างจะบ่อย เราก็จะใช้ส่วนใหญ่จะใช้อยู่ เพียงแต่เราไม่ได้เรียกทางพุทธธรรมเท่านั้นเอง”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสาน)

“ใช้แบบไม่รู้ตัว ในการฝึกงาน ในการนิเทศงานแต่ละครั้ง ครั้งแรกเราก็จะดูเรื่องของ การ Diag ว่าเด็กสามารถวิเคราะห์ชุมชนออกใหม่ก็เหมือนกับเราใช้หลักธรรมในการที่เราคิดว่า เหตุแห่งทุกข์มันคืออะไร พี่ว่าพี่ก็ใช้อธิบาย 4 ในการที่จะนิเทศงานเด็กมาตลอด ”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 3 ส่วนกลาง)

“ใช้เพราะนักศึกษาที่มาฝึกงานเขาจะต้องออกหน่วยไปเจอผู้คนใช้หลักคุณธรรม แต่เรื่องของคิติดีทำดี คือในการพบปะผู้คนชาวบ้านในชุมชนเพราะเขามาฝึกงาน เขาต้องไปออกหน่วยต้องไปเจอชาวบ้านอีกเยอะถ้าเขาไม่มีตรงนี้เขาก็จะไม่เข้าใจในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมหรือว่าคุณงามความดีการ ประพฤติตนอย่างไร”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 3 วิทยาเขตอีสาน)

2.3 ข้อจำกัดในการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการนิเทศงานการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษา

“นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติบางรายนับถือศาสนาอื่นจึงอาจขาดความเข้าใจหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้และอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามไม่ได้เข้าใจหลักพุทธธรรมทั้งหมดจึงคิดว่าเป็นข้อจำกัดในการนำมาประยุกต์ใช้”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 1 ส่วนกลาง)

“ก็น่าจะเป็นเรื่องของวิริยะ อุตสาหะ อะไรนะ แล้วก็มีความอดทน มีความเพียรในการทำงาน เพราะว่าในการทำงานส่วนใหญ่ก็ต้องมีการ connect มีการสร้างสัมพันธ์ภาพหรือต้องใช้ความอดทนในเรื่องของการทำงาน การใช้สมาธิ ก็จะมีการนำหลักธรรมมาใช้”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 2 ส่วนกลาง)

“สำหรับตัวเองคิดว่ามี หลักพุทธธรรมเราไม่ได้แยกส่วนว่า วันนี้ฉันจะมาใช้อธิปไตย 4 วันนี้ฉันจะใช้สังคหวัตถุ 4 ข้อจำกัด คือว่ามันไม่ได้แยกเป็นส่วน ๆ อย่างชัดเจน แต่มันต้องรู้จักว่าครูฝึกแต่ละคนหรือสำหรับเราสามารถที่จะประสานผสมกลมกลืนกันได้แค่ไหน แต่ละอย่างเราเข้าใจมันแค่ไหน แล้วเราเอาไปใช้ได้อย่างไร ที่นี้ข้อจำกัด คือ มันแยกเป็นเรื่อง ๆ ไม่ได้”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 3 ส่วนกลาง)

“ถ้าในเรื่องของข้อจำกัด แทบจะไม่มีเลย”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสาน)

“ข้อจำกัดไม่น่ามี แต่ว่ารูปแบบจะขึ้นอยู่กับการทำงานของแต่ละคนว่าเอาเข้ามาใช้มากน้อยไม่เหมือนกัน”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสาน)

“มันไม่จำกัดเลยนะ มันเป็นเรื่องเปิดกว้างแต่เราต้องดูว่าข้อไหนมันควรใช้ในเรื่องอะไรและควรปฏิบัติอย่างไรถ้าไปจำกัดมันมันก็จะอยู่วงแคบเพราะฉะนั้น ต้องให้เขารู้เลยว่าตรงนี้สามารถทำได้ทุกอย่างในเรื่องของหลักต่าง ๆ ของพุทธศาสนา”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 3 วิทยาเขตอีสาน)

2.4 ความจำเป็นต่อการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการฝึกภาคปฏิบัติ

“การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ถือเป็นข้อดีที่จะทำให้นักศึกษาสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมให้สอดคล้องกับงานสังคมสงเคราะห์ทำให้เป็นจุดเด่นของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ตามแนวพุทธจึงคิดว่ามีความจำเป็นอย่างมากในการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามก็จะได้เรียนรู้ร่วมกับนักศึกษาด้วย”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 1 ส่วนกลาง)

“ถือว่ามีความจำเป็นในเรื่องของเอามาบูรณาการ ถ้าเรามีหลักพุทธธรรมที่เป็นแนวทางเรื่องของการปฏิบัติอยู่แล้ว โดยเป็นสิ่งที่ดีที่ชอบ ไม่ได้เป็นสิ่งที่ผิด ก็ถือว่ามีความจำเป็นมาก”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสาน)

“เห็นด้วย เพราะว่าหลักธรรมคำสอนก็จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของเราไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการใช้ชีวิตประจำวันต่าง ๆ รวมถึงประยุกต์ใช้ในการทำงานเพราะว่าด้านสังคมสงเคราะห์ส่วนใหญ่ก็จะเน้นหลักในการช่วยเหลือคน หลักพุทธศาสนาก็เข้ามายึดเหนี่ยวจิตใจ แล้วก็เป็แนวทางในการดำเนินชีวิต จะได้เห็นจากตัวนักศึกษาที่นำมาใช้ในระหว่างการฝึกงานผ่านการเขียนรายงานบันทึกประจำวัน”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 2 ส่วนกลาง)

“มีความจำเป็นมาก เพราะหลักธรรมสอนของพระพุทธศาสนา หลาย ๆ เรื่องอย่างพวกอิทธิบาท 4 เราอาจจะไม่รู้ตัวว่าเขาเรียกว่าอะไร แต่หลักที่เอามาใช้อย่างซันติ ก็เอามาใช้เยอะ สัจจะ ความซื่อตรง ความจำเป็นที่ต้องใช้ คือจำเป็นมากที่ต้องใช้ในการทำงานในสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้หลักพวกนี้เข้ามา”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสาน)

“สำหรับพี่จำเป็นและสำหรับเด็กเองก็จำเป็น ในการที่คูณจะทำงานกับชุมชน ถ้าเราเข้าใจหลักพุทธธรรมจะทำให้การฝึกงานหรือการทำงานของเด็กง่ายขึ้น เพราะฉะนั้นเด็กที่ มมร. น่าจะได้เปรียบกว่าที่อื่นเรารู้จักที่จะเอาหลักมาใช้ก็ทำตามหลักธรรมก็ได้ ก็เป็นสิ่งที่ดี เพียงแต่ว่าเด็กต้องรู้จัก”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 3 ส่วนกลาง)

“มีความจำเป็นมากถ้านักศึกษาฝึกงานแล้วนำหลักธรรมลงมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้เกิดผลดี
ต่อตัวเองและคนในพื้นที่”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 3 วิทยาเขตอีสาน)

2.5 ความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์ทางสังคม สงเคราะห์โดยเฉพาะการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษา

“มองว่าเป็นจุดเด่นของนักศึกษาที่มาฝึกภาคปฏิบัติ ทำให้นักศึกษามีแนวคิดเกี่ยวกับงาน
สังคมสงเคราะห์กับหลักพุทธธรรมซึ่งเป็นข้อได้เปรียบของนักศึกษาและมองว่าหลักพุทธธรรมกับงาน
สังคมสงเคราะห์สามารถนำมาใช้ได้จริงไม่ว่าจะเป็นการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาหรือการปฏิบัติงาน
ของนักสังคมสงเคราะห์เองด้วย”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 1 ส่วนกลาง)

“ถือว่าโอเคเลย แต่ว่าเราจะต้องบูรณาการในเรื่องของความเป็นกลางทางหลักความคิดและความเชื่อ
มากกว่า เช่น จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม ตัวผู้ใช้บริการเองไม่ได้มีแค่
เฉพาะที่เป็นศาสนิกชนชาวพุทธ แต่รวบรวมไปถึงหลักความเชื่อทางศาสนาหรือว่าอื่น ๆ อีก ซึ่งบางครั้ง
ถ้าเราใช้คำว่าพุทธศาสนาหรือคำว่าพุทธธรรมอย่างเดียวเขาอาจจะไม่เกิด แต่เราสามารถเอาคำสอน
ที่เป็นกลางมาประยุกต์ได้”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสาน)

“เป็นเรื่องที่ดีและเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องนำหลักพุทธธรรมมาใช้ เพราะว่าในการทำงานด้านสังคม
สงเคราะห์ อิงหลายอย่างทั้งด้านกฎหมายทั้งศีลธรรม จริยธรรม บางอย่างเราใช้หลักกฎหมายเข้าไป
อย่างเดียวไม่ได้ เพราะทำงานสังคมสงเคราะห์ เราจะเจอความหลากหลายค่อนข้างเยอะ ความขัดแย้ง
ในสังคม โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ค่อนข้างแก่งแย่งกัน คือไปมองที่วัตถุนิยมส่วนใหญ่
ทางด้านคุณธรรม จริยธรรม มันก็จะน้อย ถ้าเป็นไปได้ มีความจำเป็นที่จะต้องให้หลักตัวนี้เข้ามาบูรณาการ
ร่วมกันกับการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ เด็กฝึกงานถ้าจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏ
จะค่อนข้างแตกต่างจากที่อื่นนิดนึงตรงที่ว่าเด็กค่อนข้างจะอ่อนน้อมถ่อมตนการพูดการจา
และการทำงานก็ค่อนข้างจะขยันกว่าในบางสถาบันที่ส่งเข้ามากระตือรือร้นกว่า”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสาน)

“ดี ช่วยทำให้ครูสอนเด็กได้ง่ายขึ้นด้วย แล้วก็เป็นที่ดีนะ ถ้าครูปลูกฝังได้ดีมันเป็นเรื่องของการปลูกฝังแล้วซึ่งช่องให้เด็กได้นำสิ่งที่ดี ๆ มาใช้ในทั้งกับตัวเอง กับชุมชนด้วยเพราะฉะนั้น ก็จะเป็นบทเรียนให้กับทางคณะกับทางมหาวิทยาลัยว่าเด็กได้เอาไปใช้กับตัวเองกับเพื่อนร่วมงาน กับเพื่อนร่วมฝึกงานด้วยกันว่าสถาบันเราให้สิ่งที่ดีนะ เพียงแต่เราอาจจะเพิ่มในเรื่องของการประยุกต์ใช้ถ้าเด็กรู้จักประยุกต์ใช้เองก็โอเค แต่ถ้าในเรื่องของการประยุกต์ใช้ควรมีคนคอยชี้แนะนิดนึง ก็จะเป็นข้อได้เปรียบของมหาวิทยาลัยเรา มันก็จะเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยของ มมร.ว่า ไม่ได้สอนให้เป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่ด้อยอย่างเดียว แต่สอนให้เป็นคนดี รู้จักที่จะนำสิ่งที่ดี ๆ ที่ได้จากมหาวิทยาลัยเอาออกไปปฏิบัติงานไม่ได้สอนเด็กแค่จบออกไปประกอบอาชีพเอาตัวรอดในสังคมได้เท่านั้นแต่สอนให้เด็กเป็นคนดี สอนให้เด็กได้รู้จักใช้หลักธรรมที่ตัวเองได้เรียนรู้มาเอาไปใช้ได้อย่างไร”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 3 ส่วนกลาง)

“พี่เฝ้ามองว่าพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์ จำเป็นต้องมีหลักพุทธธรรม คือ คุณธรรม จริยธรรม ความเมตตาการให้ความช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคมพี่เฝ้ามองว่าเป็นของคู่กัน”

(อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามฝึกภาคปฏิบัติ 3 วิทยาเขตอีสาน)

3. การสัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต 6 รูป/คน

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต 6 รูป/คน ได้ข้อมูลและประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในวิชาที่ท่านสอน

“ในรายวิชาที่ตัวเองรับผิดชอบสอน ก็คือ ในรายวิชาพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งรายวิชานี้จะเป็นการพูดถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในการทำงานช่วยเหลือสังคม หลักธรรมที่ใช้ส่วนใหญ่จะใช้ในหลักของอริยสัจ 4 ถือว่าเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่มีมิติของความเป็นวิทยาศาสตร์มากที่สุด เพราะว่า หลักธรรมในส่วนนี้ถือได้ว่าเป็นการใช้ในเรื่องการค้นหาสภาพของสิ่งที่เราต้องการแก้ไข พูดง่าย ๆ เมื่อมันเกิดปัญหาขึ้นแล้ว เราต้องมาวิเคราะห์ ว่า มันเกิดมาจากสาเหตุอะไรบ้าง แล้วเราจะทำอย่างไรให้ปัญหานั้นมันสงบหรือหายไป จำต้องมีการวางแผน และการดำเนินการตามแผน ซึ่งก็จะสอดคล้องในส่วนของการทำงานสังคมสงเคราะห์ด้วยเหมือนกัน”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 1)

“ก่อนที่จะมีการเรียนการสอนก็จะชวนนักศึกษามาสวดมนต์บทธงาย ๆ ค่ะ เช่น อะระหังสัมมาสัมพุทธโธ ภาคะวา เพราะบทนี้อย่างน้อยก็จะทำให้นักศึกษาเริ่มมีการเตรียมความพร้อม และก็นักศึกษาจะได้มีสติมากขึ้น ส่วนหลังเรียนเราก็จะนำหลักคำสอนหลักธรรมอะไร มาใช้คุยกันพูดคุยกัน ว่าวันนี้ที่เราเรียนไป เราได้ใช้หลักธรรมอะไรไปบ้าง”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 2)

“วิชาที่สอนและวิธีที่นำหลักพุทธธรรมไปใช้ในแต่ละรายวิชา เช่น วิชาพระพุทธศาสนากับผู้สูงอายุ: ในวิชานี้ใช้หลักพุทธธรรมในการสอนให้นักศึกษาเข้าใจถึงความสำคัญของการให้เกียรติ และเคารพผู้สูงอายุ วิชาสังคมสงเคราะห์ชุมชน ผมนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการ เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจและสังเกตปัญหาในสังคมสงเคราะห์ และใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยเน้นการสร้าง ความเข้าใจ และสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชุมชน วิชาการจัดการความขัดแย้งในงานสังคมสงเคราะห์ วิชาฉัน้นำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการสอน เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจถึงความสำคัญของการแก้ไขและจัดการความขัดแย้งในงานสังคมสงเคราะห์ ผมสอนให้นักศึกษาเรียนรู้ทักษะการสื่อสารที่มีสมาธิ และการเห็นคุณค่าของความแตกต่าง และการใช้หลักพุทธธรรมในการพิจารณาแก้ไขปัญหา อย่างมีสมาธิและความอดทน ส่วนวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสืบค้นวิชานี้ผมนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการสอน เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างมีสมาธิและจิตสำนึก ผมเชื่อว่าการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในวิชาที่สอนช่วยให้นักศึกษามีมุมมองที่กว้าง และลึกซึ้ง ต่อเรื่องที่เรียนและเสริมสร้างทักษะและคุณลักษณะที่เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา ในสังคมสงเคราะห์ อย่างเต็มที่”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 3)

“ในรายวิชาที่สอนก็จะสอดแทรกในเรื่องของสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และอริยสัจ 4 ซึ่งงานสังคมสงเคราะห์ก็จะนำไปใช้ในเรื่องของการพัฒนาระหว่างบุคคล กลุ่มชน หรือว่าชุมชนในเรื่องของศักยภาพที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 1)

“ได้ใช้ในรายวิชาที่ตนเองสอนก็พยายามพูดถึงหลักธรรมง่าย ๆ ที่เด็ก ๆ ส่วนใหญ่รู้จักมาประยุกต์หรือ ยกตัวอย่างให้นักศึกษาเห็นภาพ เนื่องจากมหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาจะมีวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยตรงและวิชาของสาขาที่ประยุกต์หลักศาสนาเข้าไปในรายวิชาด้วย ดังนั้นในการเรียนการสอนจึงได้มีการยกตัวอย่างหลักธรรมทั่วไป ง่าย ๆ มาใช้ร่วมในการสอน”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 2)

“การนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการเรียนการสอนมีการบูรณาการในส่วนของหลักธรรมหลายหลักธรรมขึ้นอยู่กับแต่ละวิชานั้นจะมีองค์ประกอบแนวคิดอย่างไรที่จะสอดแทรกในเรื่องของหลักธรรมทางพุทธศาสนานั้นเข้าไปประยุกต์ หรือเข้าไปบูรณาการในการสอนในแต่ละรายวิชา เช่น ในเรื่องของวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาลัทธิ เป็นต้น ก็จะเป็นในลักษณะของการนำหลักพุทธศาสนานั้นเข้ามาใช้โดยการนำหลักเรื่องของอริยสัจ 4 บ้าง มรรค 8 บ้างเข้าไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เห็นถึงการอธิบายหรือการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการนำไปพัฒนาลัทธิเป็นต้น ซึ่งอาจจะมองในลักษณะที่ว่ามีการยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทางพุทธศาสนาในพระไตรปิฎกบ้างที่พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนในเรื่องของการพัฒนาคนทางด้านจิตใจ ”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 3)

3.2 การยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในการสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์

“ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดชัดเจน ก็คือเรื่องของเวลา เด็กจะไปฝึกงานก็ต้องมีการเตรียมในเรื่องของหลักธรรมทางศาสนาเข้าไปด้วย ว่าหลักธรรมที่นักศึกษาเวลาไปเจอเคส หรือว่าไปเจอสถานที่ฝึกงาน ควรจะทำอย่างไร อาจจะต้องในเรื่องของการตั้งสติ ก็คือ หลักธรรมเรื่องของสตินั่นเองว่า ในการทำงานเราจะมีจิตใจเหม่อลอยไป สงสัยไปในที่อื่น หรือว่ามีอาการเหม่อลอย มองนั่นมองนี่ไปก็ไม่ได้ ดังนั้น ในการทำงานจึงจำเป็นต้องมีสติในการทำงาน หรือว่าเจอลิขิตที่เราคาดไม่ถึงก็จำเป็นต้องมีสติ ”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 1)

“บ่อยเลยด้วยรายวิชาที่มีคำอธิบายในหลักสูตรว่าเราจะต้องมีหลักธรรมไปไปใช้ประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน เพราะฉะนั้น ก็จะพยายามยกตัวอย่างเคสแล้วก็ประกอบกับการประยุกต์ใช้หลักธรรม โดยเฉพาะในการทำงานของสังคมสงเคราะห์เอง เราทำงานกับคนที่มีปัญหา ดังนั้น เวลาเรายกเคส ตัวอย่างเราก็สามารถนำหลักธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้กับการเรียนการสอน ”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 2)

“ที่ยกขึ้นมาใช้อย่างชัดเจนก็จะเป็นเรื่องของพรหมวิหาร 4 อย่างเช่น เวลาที่ทำงาน คือ พรหมวิหาร 4 ก็จะมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เพราะงานสังคมสงเคราะห์ ถ้าไม่มีความเมตตาจะไม่สามารถเริ่มต้นงานขึ้นนี้ได้เลยเหมือนกับการทำงานที่ไม่ได้ใส่ใจลงไป ถ้าไม่มีความเมตตา เหมือนกับการมองผ่าน บางคนเห็นความเดือดร้อน ความทุกข์ของคนอื่นก็จะมองผ่านเพราะว่าขาดความเมตตา ที่นี้พอมีอีกข้อก็คือ พรหมวิหาร 4 ก็จะเป็นเรื่องของความกรุณา ความกรุณาจะเป็นเรื่องของการลงมือทำก็จะ

ลึกลงไปอีก ก็คือกรุณา สงสาร สู้ตายหลังจากที่เคลหรือว่างานจบ ก็จะเป็นเรื่องของการอุเบกขา คือ
ก็ต้องจบให้ได้เหมือนกัน”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 1)

“ได้ยกตัวอย่าง เช่น การยกตัวอย่างในการเรียนการสอนในรายวิชาบางครั้งก็จะยกตัวอย่างควบคู่กับ
นำหลักธรรมสอดแทรกเข้าไปด้วย เช่น เรื่องของการมีสติ หลักขันติ”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 2)

“การยกตัวอย่างในเรื่องของการอธิบายถึงหลักธรรมหรือหลักการทางพุทธศาสนาที่ยกขึ้นมาเช่นใน
เรื่องของสติ การระลึกได้ สัมผัสัญญะ เรื่องของการรู้ตัว”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 3)

3.3 การใช้หลักพุทธธรรมในการนิเทศงานนักศึกษา

“การที่ไปนิเทศ ก็จะใช้หลักสังคหวัตถุ 4 คือ การที่เราให้คำปรึกษาให้ ก็ถือว่าเป็นทานเหมือนกัน
เป็นการให้ความรู้ พุดจากกับเขาดี ๆ เอื้อนเอื้อนวาจาที่เหมาะสม ให้คำปรึกษา หรือการทำตัวเสมอต้น
เสมอปลาย เข้างานออกตรงตามเวลา เราก็เอาไปคุยกับนักศึกษา และอีกหลักธรรมหนึ่งที่ค่อนข้าง
จะสำคัญ ก็คือในเรื่องการที่ไม่ว่าจะเป็นคนที่นิเทศหรือคนที่ถูกนิเทศ ก็คือในเรื่องของกัลยาณมิตร
หลักความเป็นกัลยาณมิตร ถือเป็นสิ่งที่สำคัญ นะครับ สามารถที่จะนำไปใช้ในหลาย ๆ ส่วนงานได้
เหมือนกัน”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 1)

“การออกไปนิเทศงานเราก็พกพาหลักธรรมง่าย ๆ เช่น การให้ความเมตตา การทำความเข้าใจ การให้
กำลังใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะทำให้ศึกษามีพลัง เพราะเชื่อมั่นว่าการมีอะไรยึดเหนี่ยวจิตใจ
โดยเฉพาะหลักธรรมก็จะสามารถทำให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่นนะคะก็สามารถจะทำให้
นักศึกษา เขาเรียกว่ามีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำงานมากยิ่งขึ้น”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 2)

“ผมนิเทศให้นักศึกษาเข้าใจถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน และสร้างสรรค์ผลงานที่สร้างประโยชน์ต่อสังคม ในทางที่เป็นธรรม สอนให้นักศึกษาเก็บรักษาจิตใจที่สูง มีสมาธิ และมีการปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีและสร้างผลที่ดีในที่ทำงาน ผมเชื่อว่า การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการนิเทศงานช่วยส่งเสริมการเติบโต และพัฒนาทักษะของนักศึกษาในด้านทักษะการเลี้ยงชีวิตที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 3)

“นิเทศงานจะเป็นเรื่องของการการลงพื้นที่ การลงพื้นที่ก็จะมีเรื่องของความอดทน เรื่องขันติ เรื่องของสติและก็เรื่องของความงาม หมายความว่า ขันติถ้าอยู่ในพื้นที่เจอคน เช่น เจอเคสในแต่ละเคส ถ้าเราไม่มีความอดทนต่อสภาพที่เป็นอยู่ก็จะไม่สามารถลงพื้นที่ในเรื่องของการปฏิบัติที่จะประสบผลสำเร็จในการฝึกได้เลย หรือแม้กระทั่งเรื่องของสตินะครับ ต้องอยู่กับเรื่องที่เราทำอยู่ตลอดเวลา การติดตาม การประเมินผล การสังเกตการณ์และการสรุปผล เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งงานที่เราทำ”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 1)

“ได้ใช้ และใช้เกือบทุกครั้งที่ออกนิเทศงาน เช่น เมื่อออกไปนิเทศงานนักศึกษาและนักศึกษาน่าจะเหนื่อยเพราะต้องตื่นและเดินทางไปฝึกงานแต่เช้า ก็จะแนะนำไปว่า นักศึกษาต้องอดทนเพราะสิ่งเหล่านี้คือความรับผิดชอบและหน้าที่ที่เราต้องปฏิบัติตามกฎของหน่วยงานที่กำหนดไว้ ดังนั้นหลักธรรมที่นักศึกษาต้องนำมาใช้คือ ขันติ”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 2)

“ใช้โดยการที่นำเรื่องหลักอิทธิบาท 4 มีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการนิเทศโดยการให้นักศึกษานั้นมีความอดทน ในการฝึกงาน โดยเฉพาะในการที่เราเข้าไปในหน่วยงานต่างๆให้มีความพอใจในการที่เราฝึกงานโดยตรงโดยกับประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านี้เข้าไปโดยใช้วิธีการที่ว่า ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสาในเรื่องของการใคร่ครวญในเรื่องของการฝึกงาน”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 3)

3.4 ความจำเป็นต่อการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการฝึกภาคปฏิบัติ

“ในการฝึกงาน ในความเป็นจริงแล้วทุกรายวิชาหรือในหลักสูตร จำเป็นต้องมีหลักธรรมทางศาสนา เข้าไปด้วยเพราะว่า อันดับที่ 1 เราต้องคำนึงก่อนว่าเมืองไทยเป็นเมืองที่มีศาสนาพุทธ เป็นเมืองที่มีประชากรนับถือศาสนาพุทธมากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ อันดับที่ 2 ก็คือ มีมหาวิทยาลัยสงฆ์เพียง 2 แห่งเท่านั้นที่เปิดสังฆมสเคราะห์ขึ้นมาในส่วนของมิติทางศาสนา และเป็นมิติทางวิชาชีพด้วย ดังนั้น นักศึกษาที่เข้ามาเรียนในที่นี้ก็จะได้รับความรู้ในทางมิติศาสนาด้วย ในมิติทางวิชาชีพด้วย เพราะว่าถือได้ว่าเป็นในส่วนหนึ่งของภารกิจของทางอัตลักษณ์ เป็นอัตลักษณ์ของบัณฑิตของเรา ของทางสังฆมสเคราะห์ของเรา ”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 1)

“การนำหลักธรรมไปใช้ก็มีความสำคัญและก็จำเป็น สังเกตได้จากในหลาย ๆ รุ่นที่ผ่านมาในหลักสูตรนี้ ได้กำหนดไว้ว่า นักศึกษาได้นำหลักธรรมอะไรไปใช้ในชีวิตประจำวันบ้าง โดยการให้นักศึกษาเขียนในบันทึกประจำวัน แล้วก็รวมถึงรายงานฉบับจริงที่ฝึกงานจบ ก็เห็นว่านักศึกษาได้นำหลักธรรมไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นกับเพื่อนร่วมงานกับตัวผู้ใช้บริการรวมถึงกับตัวเอง ในการฝึกงานด้วย”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 2)

“การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการฝึกภาคปฏิบัติมีความจำเป็นอย่างมาก เนื่องจาก มันช่วยสร้างฐานที่แข็งแกร่งในการพัฒนาตนเองในด้านที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานและสังคม และ ช่วยให้เรา มีความรับผิดชอบ และมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับ การเติบโตและความสำเร็จในทางที่เราต้องการ”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 3)

“ พื้นฐานในด้านงานสังฆมสเคราะห์หลักธรรมมีความจำเป็นมาก เพราะว่าการช่วยเหลือคนจนกระทั่งเขาสามารถช่วยตนเองได้ ในเรื่องของพระพุทธเจ้าที่จะทรงสอน หรือใช้หลักการในการพึ่งตนเอง ให้บุคคลฝึกตนเองเพื่อที่จะพึ่งเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ ไม่คิดหวังพึ่งแต่คนอื่นแต่ต้องช่วยตัวเองด้วย ซึ่งงานสังฆมสเคราะห์เป็นไปในเรื่องของงานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว และมีความสำคัญในเรื่องของจิตใจเป็นใหญ่”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 1)

“คิดว่าจำเป็นถ้าเรารู้จักประยุกต์ใช้และจะเกิดประโยชน์มาก ๆ ในการไปฝึกภาคปฏิบัติหรือแม้กระทั่งในการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของเราเองก็ตาม เพราะบางครั้งการที่นักศึกษาออกฝึกภาคปฏิบัติในหน่วยงานก็คล้าย ๆ กับคนทำงานในหน่วยงานจริง ๆ ไม่เหมือนกับการเรียนในห้องเรียนที่บางครั้งมาเรียนสายหรือหยุดเรียน ตามใจตนเอง โดยเฉพาะดังนั้นการนำหลักธรรมมาบูรณาการจะช่วยให้ นักศึกษามีหลักยึดในการดำรงชีวิตในแต่ละวัน ไม่ให้หลงเดินทางไปในทางที่ไม่ถูกต้อง”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 2)

“อันนี้เป็นเรื่องที่สำคัญเลยนะเพราะว่ามันต้องสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้วยแล้วก็เป็นหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่มีในเรื่องของเขาเรียกว่ามหาวิทยาลัยกลุ่ม 4 ที่ต้องบูรณาการในเรื่องของหลักศาสนาและปัญญาเข้าไปถ้าเราไม่บูรณาการเข้าไปในตรงนี้องค์ประกอบตรงนี้ก็จะมีสมบูรณ์ในเรื่องของการเรียนการสอนในเรื่องเหล่านี้โดยตรงนั้นแล้วก็มีความสำคัญพอสมควร”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 3)

3.5 ความคิดเห็นต่อการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้เกิดการบูรณาการระหว่างหลักสูตรธรรมและงานสังคมสงเคราะห์

“จริง ๆ ในส่วนนี้เราก็กู้กันมาตลอดซึ่งในการที่จะนำหลักธรรมมาใช้ได้ ก็ต้องผ่านในเรื่องของการศึกษา การปฏิบัติ สำหรับในส่วนของหลักสูตรถือว่ามีความจำเป็นอย่างมากสิ่งหนึ่งที่ทางหลักสูตรอยากจะพัฒนา ก็คือการจัดในเรื่องของการนำหลักธรรมทางศาสนาเข้าไปอบรมในส่วนของคนที่ใช้บริการและคนที่ใช้อาจจะมีพื้นที่เวทีเล็ก ๆ ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือมีการจัดปฏิบัติธรรม การจิตสมาธิ ภาวนา โดยที่เป็นการทำให้นักสังคมสงเคราะห์ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทำให้เขาสามารถมีแรงจูงใจ มีกำลังใจขึ้นมา ได้พบปะสังสรรค์กับเพื่อนที่ร่วมอาชีพด้วยกัน หรือว่าต่างอาชีพด้วยกัน เป็นการแบ่งปันความทุกข์ แบ่งปันความสุขร่วมกัน อันนี้ก็คือส่วนหนึ่งของการจัดคอร์ส หรือว่าการจัดอบรมเล็ก ๆ บางอย่างขึ้นมาเพื่อที่จะเป็นการพัฒนาว่าหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ในทางศาสนาพุทธ ศาสนานอกจากจะสามารถใช้ในเรื่องของการสอนนักศึกษาได้แล้ว ก็สามารถที่จะนำไปใช้ในเรื่องของการพัฒนา หรือให้ความรู้กับคนที่ปฏิบัติงานได้เหมือนกัน อีกส่วนหนึ่งก็คือ ในเรื่องของการให้คำปรึกษา นะครับ ในมิติทางศาสนาก็อยากจะมีในเรื่องของการพัฒนาเหมือนกัน เช่น อาจจะเป็นการให้คำปรึกษาเชิงพุทธขึ้นมา เพื่อที่จะดูว่าในมิติทางศาสนาพุทธแล้วนี่จะมีการให้คำปรึกษาอย่างไรบ้าง”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 1)

“มองว่ามันไม่สามารถแยกกันได้ เพราะฉะนั้น ถ้าเกิดเป็นไปได้ก็อยากให้หลักสูตรประยุกต์สอดแทรก
 หลักธรรม อาจารย์ประจำหลักสูตรอาจจะต้องพยายามสอดแทรกหลักธรรมไปใช้ในการวิเคราะห์
 สถานการณ์ หรือว่าวิเคราะห์เคสผู้ใช้บริการ กรณีศึกษาต่าง ๆ แล้วก็พยายามประยุกต์ให้เห็นภาพ
 นักศึกษาก็จะสามารถ สามารถนำไปใช้ได้เวลาที่ไปฝึกงานจริง ๆ ”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 2)

“ผมมีความรู้สึกยินดีมากต่อการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้เกิดการบูรณาการระหว่างหลักพุทธธรรมและ
 งานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งการบูรณาการระหว่างหลักพุทธธรรมและงานสังคมสงเคราะห์ช่วยสร้างความ
 สอดคล้อง ในการแก้ไขปัญหาในสังคมอย่างมีวิสัยทัศน์ หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการพัฒนา
 คุณธรรมและจิตใจ ในขณะที่งานสังคมสงเคราะห์เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาสังคมและการพัฒนาที่
 ยั่งยืน การบูรณาการทั้งสองด้านช่วยให้เรามองปัญหาจากมุมมองทางธรรมชาติและมิมมองที่กว้าง
 และลึกซึ้ง ผมเชื่อว่าการพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการระหว่างหลักพุทธธรรมและงานสังคมสงเคราะห์
 เป็นสิ่งที่สร้างประโยชน์แก่ผู้เรียนและสังคม และสร้างองค์ความรู้ และทักษะที่มีคุณค่าในการแก้ไข
 ปัญหาในสังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งในการสร้างสังคมที่ยั่งยืน และเป็น
 ประโยชน์”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 3)

“คิดว่าจำเป็น เพราะเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏ เพราะว่ามีมหาวิทยาลัยถูกจัดอยู่ในกลุ่ม
 สถาบันการศึกษาที่เป็นสถาบันในการพัฒนาปัญญา โดยเฉพาะเรื่องการเอาหลักพระพุทธศาสนามาใช้
 ก็ถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในหลักสูตรของเราอย่างที่เวลาเด็กไปฝึกภาคปฏิบัติ
 หน่วยงานไม่ได้รับเฉพาะมหาวิทยาลัยเราอย่างเดียวแต่รับสถาบันอื่นด้วยแต่ที่นั่นสิ่งที่เราได้รับกลับมา
 ตลอดเลย ก็คือ เขามองว่าเด็ก มจร.ค่อนข้างจะมีความแตกต่างจากเด็กสถาบันอื่น คือ 1 เด็ก มจร. มี
 ความอ่อนน้อมถ่อมตน อาจจะถูกปลูกฝังด้วยระยะเวลาที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย เพราะว่าสถาบัน
 สงฆ์ค่อนข้างจะให้ความสำคัญในเรื่องของผู้หลักผู้ใหญ่ การวางตัว ทำให้เวลาเราส่งเด็กออกไปฝึก
 ภาคปฏิบัติ มันโชว์ความเป็น มจร. ให้มันโดดเด่นขึ้นมาจากหน่วยงานอื่น โดยเฉพาะเด็กไปฝึกงาน
 แล้ว บางหน่วยงานมีการติดต่อเด็กเลยว่าถ้าเรียนจบแล้วให้มาสมัครที่นี่ เพราะเคยพูดว่าเด็กที่เก่งหาที่
 ไหนก็หาง่าย แต่เด็กที่รู้ความอย่างนี้ บอกได้ สอนได้ มีมารยาท อ่อนน้อมถ่อมตน มันหาค่อนข้างยาก
 เพราะฉะนั้น มองว่ามันเป็นจุดแข็ง ทำให้เราแข่งกับสถาบันอื่นได้”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 2)

“ตรงนี้คิดว่ามันมีความสำคัญโดยตรงแล้วเพราะว่าหลักการสังคัมสงเคราะห์ก็คือการช่วยเหลือคน การช่วยเหลือคนในทางพุทธศาสนาก็มุ่งเน้นในเรื่องของการช่วยเหลือคนเพื่อให้เกิดความพึงพอใจอยู่แล้วฉะนั้นแล้วการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการในการประยุกต์ในหลักสูตรสังคัมสงเคราะห์นั้นถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งเพราะว่าหลักการทางพระพุทธศาสนา นั้นมุ่งเน้นในเรื่องของการพัฒนาทางด้านจิตใจของคนเป็นหลักเพื่อให้ตัวเองนั้นพัฒนาตัวเองได้ไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องของการที่จะต้องให้สิ่งของหรือว่าให้อะไรเป็นหลักอย่างเดียวแต่ให้จิตใจนี้แหละในตัวมันคงในการดำเนินชีวิต”

(อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาเขตอีสานคนที่ 3)

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods) ประกอบด้วยวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์ 2. เพื่อศึกษาวิธีบูรณาการหลักพุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์ 3. เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 70.8 และเป็นเพศชาย ร้อยละ 29.2 ประชากรร้อยละ 69.2 มีสถานภาพเป็นคฤหัสถ์หญิง รองลงมาร้อยละ 16.9 เป็นคฤหัสถ์ชาย เป็นบรรพชิตเพียง ร้อยละ 13.9 ในด้านอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 96.9 มีอายุ 20-24 ปี ร้อยละ 38.5 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 รองลงมาร้อยละ 35.4 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ส่วนใหญ่ ร้อยละ 53.8 เป็นนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ส่วนกลางและร้อยละ 46.2 เป็นนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วิทยาเขตอีสาน

5.1.2 การใช้หลักพุทธธรรม (สัปปริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ

นักศึกษาใช้หลักพุทธธรรม (สัปปริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ ในระดับมากที่สุด ด้านกัลยาณูตา (ผู้รู้จักกาล) ค่าเฉลี่ย 4.58 ด้านมัตตัญญูตา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญูตา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านอตตัญญูตา (ผู้รู้จักตน) ด้านปุคคลัญญูตา (ผู้รู้จักบุคคล) ด้านอตถัญญูตา (ผู้รู้จักผล/รู้จักมุ่งหมาย) และ ด้านปริสัญญูตา (ผู้รู้จักชุมชน) ค่าเฉลี่ย 4.44, 4.42, 4.41, 4.40, 4.38 และ 4.38 ตามลำดับ สามารถจำแนกความสำคัญโดยสรุปแต่ละด้าน ดังนี้

5.1.2.1 ด้านกัลยาณูตา (ผู้รู้จักกาล) นักศึกษาใช้หลักกัลยาณูตามากที่สุด หลักการรักษาความลับเสมอ เคารพและให้เกียรติผู้ร่วมงานด้วยการตรงต่อเวลาทุกครั้งเมื่อมีการนัดหมาย ใช้

จรรยาบรรณทางสังคมสงเคราะห์เพื่อประโยชน์ทางวิชาชีพอื่นอย่างเคร่งครัด และใช้ทักษะการสังเกต
ในระหว่างการเก็บข้อมูลจากผู้ให้บริการ

5.1.2.2 ด้านมัตตัญญาตา (ผู้รู้จักประมาณ) นักศึกษาใช้หลักมัตตัญญาตา (ผู้รู้จักประมาณ)
มากที่สุดในด้านไม่ตัดสินหรือใช้อคติในการทำงานทั้งกับเพื่อนร่วมงานและผู้ให้บริการ ใช้การ
ปรึกษาหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาเมื่อพบว่าปัญหาของผู้ใช้บริการเกินความสามารถของตนเอง ใช้
หลักการส่งต่อเมื่อพบข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำงานกับผู้ให้บริการบางระดับได้ และใช้ความรู้เกี่ยวกับ
แหล่งทรัพยากรในการให้ความช่วยเหลือผู้ให้บริการโดยเข้าใจข้อจำกัดของหน่วยงาน

5.1.2.3 ด้านธัมมัญญาตา (ผู้รู้จักเหตุ) นักศึกษาใช้หลักธัมมัญญาตา (ผู้รู้จักเหตุ) มากที่สุด
ในด้าน การยอมรับว่าแต่ละคน/กลุ่ม/ชุมชน แม้จะมีปัญหาเหมือนกันแต่การแก้ปัญหาต่างกัน การใช้
ทักษะพื้นฐานในการฝึกภาคปฏิบัติ เข้าใจบริบทการฝึกภาคปฏิบัติ การใช้ศิลป์ในการเข้าถึงผู้ให้บริการ
เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี และใช้หลักความคิดแตกต่างในการทำความเข้าใจการฝึกภาคปฏิบัติ

5.1.2.4 ด้านอัตตัญญาตา (ผู้รู้จักตน) นักศึกษาใช้หลักอัตตัญญาตา (ผู้รู้จักตน) มากที่สุด
ใช้หลักการตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การสะท้อนคิด (Reflection) ทั้งกับตนเอง
และกับผู้ให้บริการ ใช้วิธีการประเมินวิเคราะห์ตนเองตลอดเวลาการฝึกภาคปฏิบัติ และใช้หลักการ
สังวรณในตนเองขณะทำงาน

5.1.2.5 ด้านปุคลัญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล) นักศึกษาใช้หลักปุคลัญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล) มาก
ที่สุดในด้านใช้วิธีการสื่อสาร 2 ทางในการทำความรู้จักกับผู้ให้บริการ เลือกใช้คำที่มีความหมายเชิง
บวกเพื่อเสริมพลัง ฟังมากกว่าการตั้งคำถามในระหว่างการสนทนา และเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการแสดง
ความคิดเห็นและความรู้สึก

5.1.2.6 ด้านอัตถัญญาตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) นักศึกษาใช้หลักอัตถัญญาตา (ผู้รู้จัก
ผล/รู้จุดมุ่งหมาย) มากที่สุดในด้าน หลักการมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้บริการคิดเป็นซึ่งนำไปสู่เป้าหมาย
การช่วยตนเองได้ ฝึกงานตามกระบวนการสังคมสงเคราะห์เป็นขั้นตอน ใช้ความรู้ทั้งทางสังคม
สงเคราะห์และพุทธศาสนาในการฝึกภาคปฏิบัติ และใช้วิธีการทำงานที่ตรงกับวัตถุประสงค์การฝึกงาน
ในแต่ละครั้ง

5.1.2.7 ด้านปริสสัญญาตา (ผู้รู้จักชุมชน) นักศึกษาใช้หลักปริสสัญญาตา (ผู้รู้จักชุมชน) มาก
ที่สุดในด้านใช้หลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ใช้ทรัพยากรชุมชน (คน ทุน วัสดุอุปกรณ์) ในการ
ทำงาน ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม และใช้ความรู้เกี่ยวกับการทำแผนที่เดินดินในการฝึก
ภาคปฏิบัติ (การสำรวจชุมชน)

5.1.3 การเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านหลักพุทธธรรมของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

จากการเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านหลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานสามารถสรุปได้ ดังนี้

ด้านกาลัญญาตา (ผู้รู้จักกาล) นักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีความคิดเห็นเรื่องการใช้หลักกาลัญญาตาไม่แตกต่างกัน

ด้านมัตตัญญาตา (ผู้รู้จักประมาณ) นักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีความคิดเห็นเรื่องการใช้หลักมัตตัญญาตาแตกต่างกันโดยนักศึกษามีการใช้หลักมัตตัญญาตามากกว่านักศึกษาวิทยาเขตอีสาน

ด้านธัมมัญญาตา (ผู้รู้จักเหตุ) นักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีความคิดเห็นเรื่องการใช้หลักธัมมัญญาตาแตกต่างกันโดยนักศึกษามีการใช้หลักมัตตัญญาตามากกว่านักศึกษาวิทยาเขตอีสาน

ด้านอัตตัญญาตา (ผู้รู้จักตน) นักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีความคิดเห็นเรื่องการใช้หลักอัตตัญญาตาไม่แตกต่างกัน

ด้านปุคคลัญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล) นักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีความคิดเห็นเรื่องการใช้หลักปุคคลัญญาตาแตกต่างกันโดยนักศึกษามีการใช้หลักมัตตัญญาตามากกว่านักศึกษาวิทยาเขตอีสาน

ด้านอัตถัญญาตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) นักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีความคิดเห็นเรื่องการใช้หลักอัตถัญญาตาไม่แตกต่างกัน

ด้านปริสัจญญาตา (ผู้รู้จักชุมชน) นักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสานมีความคิดเห็นเรื่องการใช้หลักปริสัจญญาตาแตกต่างกันโดยนักศึกษามีการใช้หลักมัตตัญญาตามากกว่านักศึกษาวิทยาเขตอีสาน

5.1.4 การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์

นักศึกษามีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ในระดับมากที่สุด ในเรื่องการบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ด้านเทคนิค ด้านทัศนคติ ด้านทักษะ และด้านหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ ค่าเฉลี่ย 4.49, 4.44, 4.43, 4.42 และ 4.40 ตามลำดับ สามารถจำแนกความสำคัญโดยสรุปแต่ละด้าน ดังนี้

5.1.4.1 ด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน นักศึกษาใช้ความรู้เกี่ยวกับการตระหนักรู้ในตนเอง (Self Awareness) มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสังคม และ ความรู้เกี่ยวกับการตัดสินใจด้วยตนเอง

5.1.4.2 ด้านเทคนิค นักศึกษาใช้เทคนิคในการวางแผน มากที่สุด รองลงมาได้แก่ เทคนิคในการสังเคราะห์ข้อมูล และ เทคนิคในการให้ความช่วยเหลือ

5.1.4.3 ด้านทัศนคติ นักศึกษามีทัศนคติต่อผู้ใช้บริการ มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ทัศนคติต่อกลุ่ม/ชุมชน และทัศนคติต่อตนเอง

5.1.4.4 ด้านทักษะ นักศึกษาใช้ทักษะด้านการแสวงหาข้อเท็จจริง มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ทักษะการสังเกต/การสัมภาษณ์ และ ทักษะการเยี่ยมบ้าน/ชุมชน ในระดับมากที่สุด

5.1.4.5 ด้านหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ นักศึกษาให้ความสำคัญแก่ผู้ใช้บริการมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ใช้หลักการลดความขัดแย้ง และ ใช้หลักการไม่เลือกปฏิบัติ ในระดับมากที่สุด

5.1.5 ความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์

นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ด้านอาจารย์ มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.52 รองลงมา ด้านนักศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ ค่าเฉลี่ย 4.44, 4.44 และ 4.44 ตามลำดับ สามารถจำแนกความสำคัญโดยสรุปแต่ละด้าน ดังนี้

5.1.5.1 ความคิดเห็นต่ออาจารย์ นักศึกษามีความเห็นว่าเป็นที่ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ประสบการณ์จริงนอกห้องเรียน มากที่สุด รองลงมา ควรแทรกเหตุการณ์ในสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ และควรมีตัวอย่างที่ได้จากประสบการณ์นิเทศงานมาสอนในชั้นเรียน

5.1.5.2 ความคิดเห็นต่อนักศึกษา โดยเห็นว่านักศึกษาควรเข้าร่วมอบรมเสริมความรู้ทุกครั้งก่อนออกไปฝึกภาคปฏิบัติ มากที่สุด รองลงมา ควรร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับอาจารย์/รุ่นพี่/เพื่อนก่อนออกฝึกภาคปฏิบัติ และ ควรค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับหน่วยงาน/ชุมชนก่อนออกฝึกภาคปฏิบัติ

5.1.5.3 ความคิดเห็นต่อหลักสูตร นักศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นการปรับเนื้อหาสังคมสงเคราะห์เข้ากับหลักพุทธธรรม มากที่สุด รองลงมา ควรเพิ่มวิชาสัมมนา

ในลักษณะที่เป็นการบูรณาการให้มากขึ้น และควรมีผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์ มาร่วมบรรยาย

5.1.5.4 ความคิดเห็นต่อหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ นักศึกษามีความคิดเห็นว่า หน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติควรเพิ่มความสำคัญในการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการฝึกงาน มากที่สุด รองลงมา ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และควรเข้าร่วมกิจกรรมด้านพุทธธรรมที่สถาบันจัดให้มีขึ้น

สรุปความคิดเห็นด้านการบูรณาการจากการสัมภาษณ์

นักศึกษา

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ที่ลงทะเบียนฝึกภาคปฏิบัติทั้ง 3 รายวิชา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ในระหว่างเรียนอาจารย์ผู้สอนมีการยกตัวอย่างหลักธรรมควบคู่ไปกับการสอนอยู่เสมอ ส่วนมากจะเป็นหลักธรรมง่าย ๆ ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในชีวิตประจำวัน การเรียนการสอนและ การฝึกภาคปฏิบัติ นักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทั้ง 2 วิทยาเขตค่อนข้างจะคุ้นชินกับเรื่องของหลักธรรมแต่อาจเป็นหลักธรรมที่ง่าย ๆ เนื่องจากมหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์มีการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างบรรพชิตและฆราวาสและเมื่อไปฝึกภาคปฏิบัตินักศึกษาสามารถนำหลักธรรมง่าย ๆ ไปประยุกต์ใช้ได้ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามคอยให้คำแนะนำและดูแลอย่างใกล้ชิด

อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามที่ดูแลนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติทั้ง 3 รายวิชา และทั้ง 2 วิทยาเขต พบว่า อาจารย์ที่ปรึกษาส่วนใหญ่มองว่าเป็นเรื่องดีที่มีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการฝึกภาคปฏิบัติ เพราะเป็นการปลูกฝังและชี้แนะในสิ่งที่ดี ๆ ให้นักศึกษานำมาใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและการฝึกภาคปฏิบัติและอาจารย์ภาคสนามส่วนใหญ่มองว่าการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนเป็นจุดเด่นของมหาวิทยาลัยที่มหาวิทยาลัยอื่นไม่มีซึ่งหลักธรรมคำสอนส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่อยู่ในชีวิตประจำวันอยู่แล้วเพียงแต่ไม่รู้เรียกว่าหลักธรรมอะไรหรือในบางครั้งได้ใช้หลักธรรมอยู่แล้วแต่ไม่รู้ตัว

อาจารย์ประจำหลักสูตร

การสัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ทั้ง 2 วิทยาเขต พบว่า อาจารย์ประจำหลักสูตรทุกคนมองว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์มากเนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ การเรียนการสอนจะสอดแทรกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในแต่ละรายวิชาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยที่มีการบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ที่เป็นสากลและอาจารย์ทุกคนมองว่าเป็นเรื่องที่ดีที่มีการ

นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและในการเรียนการสอน และหากนักศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้จะเกิดประโยชน์กับทุกภาคส่วน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย เรื่อง พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติสังคมสงเคราะห์

มีการใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ทุกด้านในระดับมากที่สุดในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษา ดังนี้ ด้านกาลัญญุตตา (ผู้รู้จักกาล) มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านมัตตัญญุตตา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญุตตา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านอัตตัญญุตตา (ผู้รู้จักตน) ด้านบุคคลัญญุตตา (ผู้รู้จักบุคคล) ด้านอรรถัญญุตตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) และ ด้านปริสัญญุตตา (ผู้รู้จักชุมชน) ค่าเฉลี่ย 4.58, 4.43, 4.41, 4.40, 4.40, 4.39 และ 4.38 ตามลำดับสอดคล้องกับการศึกษาของ หยาตผน เดชโสภาส (2565, น. 108) ที่ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นองค์กรแห่งความสุขของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แต่ผลการศึกษาคั้งนี้แตกต่างกับการศึกษาของ พระมหาวิรุฑ วิโรจโน (นิลเพ็ชร)และคณะ (2564, น. 98) เรื่อง การเสริมสร้างสุขภาพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับกลุ่มเด็กแว้นในจังหวัดขอนแก่น ที่พบว่า การใช้รูปแบบสัปปุริสธรรม 7 ในการเสริมสร้างสุขภาพสำหรับเด็กแว้นในจังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ 1. การเสริมสร้างสุขภาพทางกาย 2. การเสริมสร้างสุขภาพทางจิต 3. การเสริมสร้างสุขภาพทางปัญญา และ 4. การเสริมสร้างสุขภาพทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางและแตกต่างกับการศึกษาของ ธนวัฒน์ ชาวโพธิ์ (2565, น. 63) ที่ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ที่พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกันและจากผลการวิจัยในครั้งนี้จะเห็นได้ว่านักศึกษาได้นำหลักกาลัญญุตตา (ผู้รู้จักกาล) ไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติมากที่สุด สอดคล้องกับ พิเชษฐ์ โปตาพลและปรมัตต์ โปตาพล (2563, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลด้านที่มีการประยุกต์ใช้สูงสุด คือ กาลัญญุตตา (รู้จักกาล) และสอดคล้องกับการศึกษาของณัด

ไชยพันธ์ (2560, น. 184) ที่ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมประสิทธิผลในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี ในส่วนของข้อมูลคุณภาพ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รู้จักเวลา รู้คุณค่าของเวลา มีขั้นตอนในการทำงานในการทำงาน ให้บริการประชาชนตามหลักกาลัญญา คือ การเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสมส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะระยะเวลาที่ต้องใช้ในการบริหารงานหรือการปฏิบัติงาน เช่น การแบ่งเวลา ทำให้ถูกจังหวะ ทำให้ตรงเวลา ให้ทันเวลา ให้เหมาะสมเวลา โดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ เป้าหมายและมาตรฐาน การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง คุณลักษณะของนักการเมืองท้องถิ่นที่พึงประสงค์ของประชาชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ของ พระพรหมวิหาร อติธมโม (แดนดงยิ่ง) (2564, น. 116) ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า นักการเมืองท้องถิ่นควรทำงานให้ตรงต่อเวลา จัดลำดับความสำคัญของงานก่อนและหลัง แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันต่อเหตุการณ์และเวลาที่เหมาะสม จัดเวลาให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและประชาชน มีการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการรับฟังปัญหาจากประชาชน มีการกำหนดว่าต้องปฏิบัติงานตามวัน เวลา ที่กำหนดทั้งในสถานที่และนอกสถานที่และต้องทันต่อข่าวสารบ้านเมือง ให้มีความสำคัญกับกรอบเวลาของการทำงาน เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่ตั้งไว้ แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของ หยาตฝน เดโชโอกาส (2565, น. 108) เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งความสุขของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2 ผลการวิจัยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านการรู้จักชุมชน ด้านการรู้จักตน ด้านการรู้จักบุคคล ด้านการรู้หลักการ ด้านการรู้จักประมาณ ด้านการรู้ความมุ่งหมาย และด้านการรู้จักเวลา ตามลำดับ และเมื่อศึกษาในรายละเอียด พบว่า นักศึกษาใช้หลักการรักษาความลับในการฝึกภาคปฏิบัติมากที่สุดซึ่งตรงกับประกาศสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เรื่อง มาตรฐานการให้บริการของผู้ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. 2564 มาตรฐานจรรยาบรรณ องค์กรประกอบที่ 3 จรรยาบรรณต่อผู้ใช้บริการ ได้แก่ ยึดประโยชน์สูงสุดของผู้ใช้บริการ โดยเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความแตกต่างหลากหลาย สิทธิความเป็นส่วนตัว รักษาความลับของผู้ใช้บริการ ยึดหลักการมีส่วนร่วมและสัมพันธ์ภาพทางวิชาชีพ รวมทั้งให้ความสำคัญต่อผู้ที่มีความต้องการพิเศษและพิทักษ์คุ้มครองและพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล ครอบครัว กลุ่มคนหรือชุมชน (ประกาศสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เรื่อง มาตรฐานการให้บริการของผู้ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. 2564 (2564, มิถุนายน 30) ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 138 ตอนพิเศษ 144 ง) และสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของอาจารย์ประจำหลักสูตรส่วนกลางคนที่ 1 ที่กล่าวไว้ว่า “ในการฝึก

ภาคปฏิบัติของนักศึกษาในเรื่องการรักษาความลับของผู้ใช้บริการ บางอย่างก็ต้องปรึกษากับที่ปรึกษากับคนที่คอยดูแลเราว่า อันนี้ทำได้ไหม อันนั้นทำได้ไหม เพื่อที่จะเป็นการเรียนรู้ว่าอะไรควรทำ ไม่ควรทำ” และสอดคล้องกับ ระเบียบพรณ คำหอม (2556, น. 48) ที่อธิบายว่า การเก็บรักษาข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้บริการโดยไม่นำข้อมูลไปเปิดเผยแก่ผู้อื่น ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ให้บริการและครอบครัว การรักษาความลับของผู้ให้บริการยังรวมถึงหน่วยงาน เพื่อนร่วมงานระหว่างหน่วยงานที่ต้องมีการกำหนดกฎ ระเบียบ ขององค์กรในการรักษาความลับ ส่วนหลักปรัชญา (ผู้รู้จักชุมชน) ถึงแม้ว่าจะมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดแต่เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในหัวข้อนี้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พระมหาปกรณ์ จัดโธสงและพระมหาไพฑูริย์ เหลาเคน (พระครูสุตศาสนการ) (2562, น. 86) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบุคลากรตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 1 ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาบุคลากรสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านมากที่สุด คือ อดิธัญญา รองลงมา คือ อุตัญญา และน้อยที่สุด คือ ปริญญา และเช่นเดียวกับการศึกษาของ ธีระศักดิ์ บึงมูมและพรพิพัฒน์ เพิ่มผล (2560, น. 49) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบุคลากรตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 4 ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาบุคลากรตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อดิธัญญา อยู่ในระดับมากที่สุด และน้อยที่สุด คือ ปริญญา และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ถนัด ไชยพันธ์ (2560, น. 187) ที่ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมประสิทธิผลในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า หลักสัปปุริสธรรม 7 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ หลักอดิธัญญา (รู้ตน รู้ว่าตนเองมีคุณสมบัติ มีความรู้อย่างไร) รองลงมาหลักอดิธัญญา (รู้ความมุ่งหมาย รู้จักผล) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ หลักปริญญา (รู้จักชุมชน รู้สังคม สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้) แต่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ หยาดฝน เดชโอภาส (2565, น. 108) เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งความสุขของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต 2 ผลการวิจัย พบว่า การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการรู้จักชุมชน ด้านการรู้จักตน ด้านการรู้จักบุคคล ด้านการรู้หลักการ ด้านการรู้จักประมาณ ด้านการรู้ความ

มุ่งหมายและด้านการรู้จักเวลาตามลำดับ แต่ทั้งนี้เมื่อทำการเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านหลักพุทธธรรมของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน พบว่า มีหลักธรรม 4 ข้อที่นักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขตมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน คือ ด้านมัตตัญญูตา (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านธัมมัญญูตา (ผู้รู้จักเหตุ) ด้านบุคคลัญญูตา (ผู้รู้จักบุคคล) และด้านปริสัจญูตา (ผู้รู้จักชุมชน) โดยผลการศึกษา พบว่า นักศึกษาส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในทุกด้านสูงกว่าวิทยาเขตอีสาน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาวิธีบูรณาการหลักพุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษามีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน ทั้งด้านการบูรณาการด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน ด้านเทคนิค ด้านทัศนคติ ด้านทักษะ และด้านหลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ ค่าเฉลี่ย 4.49, 4.44, 4.43, 4.42 และ 4.40 ตามลำดับ จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่านักศึกษาได้บูรณาการหลักพุทธธรรมกับความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐานมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปุณณภา ปริเมธาชัย (2565, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม ผลการวิจัย พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการทรัพยากรมนุษย์ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านความรู้ ต้องมีความรู้เรื่อง ศิลปะร่วมสมัยเป็นอย่างดี 2. ด้านทักษะ ต้องมีทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ ทักษะในการประสานงาน ทักษะในการแก้ปัญหา 3. ด้านความสามารถ ต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม การสื่อสารภายในองค์กร การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ และเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของ บุญทัน ดอกไธสงและคณะ (2560, น. 81) ที่ศึกษาเรื่อง การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารงานภาครัฐอย่างลุ่มลึก ในการศึกษาาระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน ผลการศึกษา เรื่องการบูรณาการการประยุกต์ใช้พุทธธรรมในวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พบว่า จะช่วยให้การบริหารงานภาครัฐมีความโปร่งใสมากขึ้น เนื่องจากหลักพุทธธรรมเป็นเรื่องของอุดมการณ์ที่ยิ่งใหญ่ที่ต้องการให้มนุษย์หันทุกซ์ การบริหารงานภาครัฐมีฐานคติพุทธธรรมรองรับจะทำให้การบริหารงานภาครัฐมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กล่าวคือ การบริหารงานภาครัฐมีอุดมการณ์พุทธธรรม เพื่อความผาสุกของประชาชน สร้างความเป็นธรรมให้กับสังคม และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ศรีไพโร จันทร์เขียว (2559, น.22) เรื่อง การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ พบว่า ในภาพรวมนักเรียนมีความคิดเห็นระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ในเรื่องการใช้นิทานชาดกประกอบการเรียนรู้พุทธวิธีบูรณาการ ทำให้เกิดการคิดอย่างมีเหตุผลและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปใช้

แก้ปัญหาในชีวิตและสังคมได้ด้วยการประยุกต์หลักธรรมนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2552, น. 22-23) ที่กล่าวว่า การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ มี 2 รูปแบบ คือ การปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา และการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ คือ เป็นการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์สมัยใหม่ คือ ใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้งแล้วนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นส่วนเสริม เพื่อช่วยให้เกิดความสมบูรณ์ด้วยมิติทางศีลธรรมของศาสนา และสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติรายวิชา SO1236 การฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสานที่ให้สัมภาษณ์ว่า “อาจารย์ภาคสนามได้ยกตัวอย่างการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติเพื่อให้เห็นภาพเชื่อมโยงกันพร้อมทั้งสอดแทรกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การทำงานและการใช้ชีวิตเป็นไปในทางที่ดี” และเป็นไปในทิศทางเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติรายวิชา SO1237 การฝึกภาคปฏิบัติ 2 วิทยาเขตอีสานที่ให้สัมภาษณ์ว่า “ตอนไปฝึกงานจะเน้นในเรื่องของอิทธิบาทกับพรหมวิหาร 4 เป็นหลักสำคัญจะต้องมี ต้องการให้เรา มีความเมตตากรุณาที่จะช่วยเหลือคน นักศึกษาจะต้องไม่เลือกปฏิบัติ” และเช่นเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติรายวิชา SO1237 การฝึกภาคปฏิบัติ 2 ส่วนกลาง ที่อธิบายว่า “ส่วนมากที่ได้ใช้จริง ๆ และใช้ในชีวิตประจำวันในการไปฝึกงาน ก็จะมีการสุภาพอ่อนโยนต่อพี่ ๆ ที่ทำการฝึกให้ การใช้กิริยาที่สุภาพ การใช้วาจา การอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่แข็งกระด้าง ไปมาลาไหว้ ให้พี่เขารู้สึกว่าเราเป็นเด็กน่ารัก แล้วก็อย่าทำผิดในสิ่งที่คนอื่นไม่ชอบค่ะ การเชื่อฟังก็คือให้เชื่อฟังพี่ ๆ แล้วเป็นการรับฟังด้วยเหตุผล แล้วก็ทำด้วยใจจริง” นอกจากนี้เป็นการรู้จักสถานที่ มีกาลเทศะต่อสถานที่ที่ไม่ทำผิดในสถานที่ของเขา ให้เกียรติของสถานที่ เมื่อศึกษาในรายข้อพบว่า นักศึกษาใช้ความรู้เกี่ยวกับการตระหนักรู้ในตนเอง (Self Awareness) มากที่สุดสอดคล้องกับการศึกษาของเบญจวรรณ บุญยะประพันธ์ (2563, น. 83) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคู่มือเพื่อสร้างการตระหนักรู้ในตนเองของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ผลการศึกษา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีการตระหนักรู้ในตนเองสูง ค่าเฉลี่ย 3.45 ถือเป็นผลที่ดี สามารถอธิบายได้ว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ของมหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือมีการพัฒนาและทำความเข้าใจตนเองในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านการตระหนักในเป้าหมายชีวิตของตนเอง การรับรู้และเข้าใจอารมณ์ของตนเอง นอกจากนี้ผลการศึกษายังเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของ กันต์ ปันนุ (2560, น. 76) ที่ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการศึกษา พบว่า การตระหนักรู้ของนิสิตระดับปริญญาตรี ภาพรวมอยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ย 3.94 ซึ่ง Ackerman (2019)

ได้กล่าวว่า การตระหนักรู้ในตนเอง เป็นความสามารถในการรับรู้และเข้าใจ ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก รวมถึงสิ่งที่ตนเองให้คุณค่าและเข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อตนเองและพฤติกรรมของตนเองอย่างไร สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้มนุษย์สามารถประเมินจุดเด่น จุดด้อย หรือจุดบกพร่องของตนเองและนำไปพัฒนาตนเองต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง การพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองของนักศึกษา ของ ภาคภูมิ ธีรสันติกุล และเกษตรชัย และหิม (2565, น. 597) ที่กล่าวว่า แนวทางในการพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองโดยใช้พื้นฐานจากการศึกษาวิเคราะห์ตนเองสามารถกระทำได้ 3 วิธี ดังนี้ 1. การศึกษาตนเองด้วยตนเอง เป็นการศึกษาสงเกตผลจากการกระทำ ความคิด ความรู้สึกด้วยตัวของเราเอง 2. การศึกษาตนเองโดยการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 3. การสำรวจตนเองโดยใช้แบบทดสอบและแบบสำรวจ เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งช่วยให้การวิเคราะห์ตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ แบบทดสอบช่วยให้สำรวจตนเองในแง่มุมต่าง ๆ ได้อย่างละเอียดลึกซึ้งซึ่งบางลักษณะที่เกี่ยวกับตนเองไม่สามารถสำรวจได้ด้วยวิธีอื่นจำเป็นต้องอาศัยแบบทดสอบมาตรฐานที่มีการสร้างขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งในด้านอาจารย์ ด้านนักศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ ค่าเฉลี่ย 4.52, 4.44, 4.44 และ 4.44 ตามลำดับ เมื่อศึกษารายละเอียดรายข้อ พบว่า นักศึกษามีความเห็นว่าการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ประสบการณ์จริงนอกห้องเรียนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อัญชลี สุขในสิทธิ์ (2564, น. 92) เรื่องการจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการประเมินโครงการสำหรับนิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางสังคมวิทยาเพื่อการพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการประเมินโครงการ ซึ่งเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยมีการวางแผนอย่างรอบคอบในการเลือกประสบการณ์ หรือกิจกรรมให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาการวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ การเรียนโดยนำประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการในทุก ๆ ด้านรวมถึงพัฒนาการทางสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนมีการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้น รู้จักเข้าใจตนเอง มีการตรวจสอบค่านิยม เจตคติของตนมากขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างกระตือรือร้น มีส่วนร่วมในการลงมือกระทำ ได้ฝึกทักษะการสังเกต การตั้งคำถาม การคิดวิเคราะห์และการค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 24 (3) ความว่า ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่าง

ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้แบบบูรณาการ (สิริพัทธ์ เจษฎาวิโรจน์, 2546, น. 25-30) ไม่
 ว่าจะเป็นการบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ การบูรณาการกับกระบวนการเรียนรู้ การบูรณาการเชิง
 วิธีการ ที่เป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้ามา ร่วมกับการสอน เพื่อให้การสอนมี
 หลากหลายวิธี เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างสัมพันธ์กัน เช่น การสนทนา การอภิปราย การ
 บรรยาย การค้นคว้า การศึกษานอกห้องเรียน เป็นต้น และเป็นไปในทิศทางเดียวกับคำกล่าวของ
 Priest (1990) ที่ได้อธิบายว่า การศึกษานอกห้องเรียนเป็นวิธีการที่ผู้เรียนเรียนจากประสบการณ์ตรง
 เน้นการลงมือปฏิบัตินอกห้องเรียนและเช่นเดียวกับ Lappin (2000) ที่อธิบายว่า การศึกษานอก
 ห้องเรียนทำให้หลักสูตรสมบูรณ์และครอบคลุมมากขึ้น โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งภายใน
 และนอกห้องเรียน ซึ่ง Association of Experiential Education (AEE) (2003, น. 9-10) ได้สรุป
 หลักการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่เน้นประสบการณ์ ประกอบด้วย 1. เกิดจากผู้สอนวางแผนในการเลือก
 ประสบการณ์หรือกิจกรรมให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์
 สังเคราะห์ สร้างสรรค์อย่างมีวิจารณญาณ 2. เรียนโดยนำประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน
 ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ ช่วยให้นักเรียนมีการสื่อสารปฏิสัมพันธ์
 กับผู้อื่นและเข้าใจตนเองมากขึ้น 3. ช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น มีส่วนร่วม และลงมือทำรวมถึง
 ได้ฝึกทักษะด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การตั้งคำถาม การสังเกต การค้นคว้าด้วยตนเอง นอกจากนี้
 ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงของ ทิศนา ขัมมณี (2550,
 น. 133-137) ที่อธิบายว่า การให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเข้าไปเจอปัญหาในสภาพที่แท้จริง
 โดยร่วมกันศึกษาเรียนรู้ แสวงหาข้อมูล วิธีการที่จะแก้ปัญหา ทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้
 ประสบการณ์เดิมซึ่งกันและกันมาสร้างเป็นประสบการณ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความรู้ใหม่และสอดคล้อง
 กับการให้สัมภาษณ์นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติรายวิชา SO1238 การฝึกภาคปฏิบัติ 3 วิทยาเขตอีสาน ที่
 ให้สัมภาษณ์ว่า “ช่วงเรียนอาจารย์จะพาไปศึกษาดูงานตามสถานที่จริง ว่าพี่ ๆ ที่อยู่ในที่ปฏิบัติงาน
 ต้องทำอะไรบ้าง มีกระบวนการในการทำงานอย่างไร เวลาที่เราจะต้องไปพบผู้ใช้บริการจะต้องวางตัว
 อย่างไร หรืออยู่ต่อหน้าหัวหน้างานจะอย่างไร แล้วเราจะนำความรู้ที่ได้เรียนมาจากในห้องเรียนมา
 ประยุกต์ใช้อย่างไร” ส่วนความเห็นของนักศึกษาต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการ
 ฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ต่อตนเอง ถึงแม้จะอยู่ในลำดับที่สอง แต่เป็นเรื่องที่น่าสนใจเพราะ
 เป็นเรื่องความคิดเห็นของนักศึกษาซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน เมื่อศึกษารายละเอียดรายข้อ
 พบว่า ควรเข้าร่วมอบรมเสริมความรู้ทุกครั้งก่อนออกไปฝึกภาคปฏิบัติ มากที่สุด ซึ่งเป็นไปในทิศทาง
 เดียวกับการศึกษาของ ปวีณา เมืองมูลและคณะ (2561, น. 85) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาพฤติกรรม
 การสอนของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพรูสาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์ ผลการวิจัยด้านความคิดเห็นของอาจารย์นิเทศและครูพี่เลี้ยงที่ให้
 ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการจัดการอบรมเพื่อให้นักศึกษาได้มีความรู้และทักษะอย่างพอเพียงก่อนจะ

ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และสอดคล้องกับการศึกษาของ กาญจนา สาณกุลและคณะ (2560, น.522) เรื่องความพร้อมของนักศึกษาฝึกงานหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาขารัฐศาสตร์ (เทคนิคเกษตรกรรม) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผลการสำรวจความพร้อมของนักศึกษาฝึกงาน ทั้งด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติงาน และมนุษยสัมพันธ์ อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่านักศึกษายังขาดทักษะที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพจำเป็นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องพิจารณาถึงประสิทธิภาพของการเรียนการสอน รวมถึงการมีการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาก่อนออกฝึกงาน อีกทั้งการจัดอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมทางด้านความรู้และทักษะให้กับนักศึกษาและเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของ ศิริวรรณ มุรินทร์วงศ์ (2565, น. 185) เรื่อง คุณลักษณะและทักษะที่สำคัญเพื่อการเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกงาน: กรณีศึกษานักศึกษาฝึกงานสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการเตรียมความพร้อมของนักศึกษาฝึกงานที่หลักสูตรใช้อยู่ปัจจุบันน่าจะส่งผลดีต่อการฝึกงานของนักศึกษา ดังนั้น จึงควรคงรูปแบบการจัดกิจกรรมบังคับ บังคับเลือก และเลือกเสรีไว้ อีกทั้งยังควรวางแผนอบรมโดยอ้างอิงงานวิจัยหรือผลการฝึกงานในอดีต แต่ควรเพิ่มกิจกรรมฝึกทักษะวิชาชีพให้มีความหลากหลายและควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนา Soft skill ของนักศึกษาให้เต็มประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และในส่วนด้านหน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติถึงแม้ว่าจะมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในหมวดนี้ แต่ยังมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยนักศึกษามีความคิดเห็นว่าหน่วยงานควรเพิ่มความสำคัญในการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการฝึกงาน ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม รายวิชา SO1236 การฝึกภาคปฏิบัติ 1 ส่วนกลาง ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ถือเป็นข้อดีที่จะทำให้ นักศึกษาสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมให้สอดคล้องกับงานสังคมสงเคราะห์ทำให้เป็นจุดเด่นของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ตามแนวพุทธจึงคิดว่ามีความจำเป็นอย่างมากในการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนามก็จะได้เรียนรู้ร่วมกับนักศึกษาด้วย” นอกจากนี้ยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของ สุวรรณ แก้วนะ (2564, น. 297-298) เรื่อง การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร ผลการศึกษาพบว่า หลักพุทธธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้ที่เป็หัวหน้าคนหรือผู้นำ ควรมีความเป็นธรรมให้ความช่วยเหลือและแนะนำสิ่งที่ดีแก่ส่วนรวม ดังนั้น การทำงานร่วมกันในเชิงบริหารยุคใหม่ คือ กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทุกคนย่อมมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำงานให้เกิดสัมฤทธิ์ผลเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร มีตัวชี้วัด และต้องมีหลักธรรมเข้ามาใช้ในการบริหาร โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ได้แก่ ทาน (การโอบอ้อมอารี) การเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปิยวาจา (วจีไพเราะ) ได้แก่ คำชม มนุษยสัมพันธ์ในองค์กร การพูดคำสุภาพอ่อนหวาน อตถจริยา (สงเคราะห์ผู้คน) ได้แก่ การมีจิตสาธารณะ ทำประโยชน์ต่อองค์กร สมานัตตตา (วางตนสม่ำเสมอ) ได้แก่ การให้เกียรติกันในองค์กร การวางตนให้เหมาะสมและ

สอดคล้องกับการศึกษาของ พระธนิษฐ์ ศรีสมบัติและคณะ (2566, น. 7-8) เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการครองตน ครองคน ครองงาน ของบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการครองตน สัปปุริสธรรม 7 ของบุคลากรในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ บุคลากรประพฤติตนตามกฎระเบียบของหน่วยงานและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการครองตน ได้แก่สังคหวัตถุ 4 ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ บุคลากรมีความห่วงใยเพื่อนร่วมงานอยู่เสมอ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ส่วนการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการครองงาน ได้แก่ อิทธิบาท 4 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ บุคลากรมีข้อผิดพลาดที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ถูกลำมาตรวจสอบและพิจารณาร่วมกัน เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปรับปรุงให้ได้อยู่เสมอ แต่ทั้งนี้ยังมีความคิดเห็นอีกด้านของอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม รายวิชา SO1236 การฝึกภาคปฏิบัติ 1 วิทยาเขตอีสาน ให้ความคิดเห็นว่า “ตัวผู้ใช้บริการเอง ไม่ได้มีแค่เฉพาะที่เป็นศาสนิกชนชาวพุทธ แต่váรวมไปถึงหลักความเชื่อศาสนาหรือว่าอื่น ๆ อีก ซึ่งบางครั้งถ้าเราใช้คำว่าพุทธศาสนาอย่างเดียว หรือคำว่าพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเขาอาจจะไม่เข้าใจ แต่เราสามารถเอาคำสอนที่เป็นกลางมาประยุกต์ได้”

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ควรผลักดัน ส่งเสริม สนับสนุน ให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาบรรจุรายวิชาเกี่ยวกับ หลักการทางศาสนาเข้าไว้ในทุกหลักสูตร เนื่องจากผลการวิจัยในส่วนของ การสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาภายนอกที่ดูแลนักศึกษาในการฝึกภาคปฏิบัติได้ให้ความคิดเห็นในเรื่องการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมไว้ว่าเป็นสิ่งที่ดีที่จะช่วยปลูกฝังและชี้แนะสิ่งดี ๆ ให้กับนักศึกษาที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตรประจำวันและในการฝึกภาคปฏิบัติได้จึงนำมาสู่การเสนอแนะในข้อนี้

2. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรจัดหลักสูตรอบรมระยะสั้น ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เนื่องจากผลการวิจัยในส่วนของ การสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาภายนอก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักสังคมสงเคราะห์ในเรื่องของการใช้หลักพุทธธรรมในการนิเทศงานนักศึกษาพบว่าอาจารย์ที่ปรึกษาภายนอกได้ใช้หลักธรรมในการนิเทศงานนักศึกษาแต่บางครั้งก็ใช้โดยไม่รู้ตัวหรือไม่รู้เรียกว่าหลักธรรมอะไร และมองว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์จึงนำมาสู่การเสนอแนะในข้อนี้

3. มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ควรมีการพัฒนาหลักสูตรร่วมกัน เพื่อส่งเสริมการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าอาจารย์ที่

ปรึกษาภายนอกที่เป็นนักสังคมสงเคราะห์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เป็น เรื่องที่ดีและมีประโยชน์จึงนำมาสู่การเสนอแนะในข้อนี้

4. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรจัดให้มีการอบรมหลักสูตรระยะสั้นเรื่องการ ประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในกลุ่มอาจารย์ผู้สอนสังคมสงเคราะห์ทุกวิทยาเขต เนื่องจากผลการวิจัยใน ส่วนของการเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านหลักพุทธธรรมของนักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขต มีความคิดเห็น ที่แตกต่างกันในบางด้านจึงนำมาสู่การเสนอแนะในข้อนี้

5. ควรมีการกำหนดนโยบายการจัดทำเอกสารประกอบการสอนในทุกรายวิชาให้เป็นไป ในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากผลการวิจัยในส่วนของเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านหลักพุทธธรรม ของนักศึกษาทั้ง 2 วิทยาเขตมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในบางด้านจึงนำมาสู่การเสนอแนะในครั้งนี้

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

1. อาจารย์ผู้สอนควรสอดแทรกหลักธรรมในการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา ร่วมกับการเรียนการสอนในศาสตร์ปัจจุบัน

2. ควรจัดทำคู่มือเกี่ยวกับหลักธรรมพื้นฐานสำหรับการเรียนการสอน สำหรับ ผู้ปฏิบัติงานและผู้สนใจ

3. วิทยาเขตที่เปิดการเรียนการสอนเหมือนกันควรมีการประชุมและวางแผนการสอน ร่วมกัน เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษาหลักธรรมอื่น ๆ ในการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทาง สังคมสงเคราะห์

2. ควรศึกษาการเปรียบเทียบผลการประยุกต์ใช้หลักธรรมก่อนและหลังการประยุกต์ใช้ หลักธรรม

3. ควรศึกษาเรื่องกรณีศึกษาโดยใช้หลักธรรมร่วมกับหลักการสังคมสงเคราะห์เชิง เปรียบเทียบ

สรุปงานวิจัย

เรื่อง พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์

พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์

วิธีการเก็บข้อมูล

- การสัมภาษณ์
- แบบสอบถาม

นักศึกษาลिंगคัมสงเคราะห์ศาสตร์ ส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

อาจารย์ที่ปรึกษาในคณะ

อาจารย์ที่ปรึกษาคณะสหาม

กลุ่มเป้าหมาย

ด้านมิติสัญญา
ด้านธัมมสัญญา

ด้านคาสัญญา
ด้านอิตตสัญญา
ด้านอิตถสัญญา

ด้านปคสัญญญา
ด้านปริสัญญญา

การใช้หลักพุทธธรรม (สี่ปรัธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ

คาสัญญา	High
หลักธรรมอื่นๆ	Medium
ปริสัญญญา	Low

การเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านหลักพุทธธรรมของนักศึกษาส่วนกลางและวิทยาเขตอีสาน

สรุปความคิดเห็นด้านการบูรณาการการสัมภาษณ์

- อาจารย์ผู้สอนมีการยกตัวอย่างหลักธรรมควบคู่ไปกับการสอนอยู่เสมอ
- เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์มาก
- เป็นเรื่องที่ดีที่มีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับ การฝึกภาคปฏิบัติ

อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสหาม

แนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์

“หลักพุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์ที่สามารถนำมาใช้ได้จริง”

“เป็นเรื่องที่ดีและเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องนำหลักพุทธธรรมมาใช้”

“เป็นของคุณ์น”

บรรณานุกรม

หนังสือ

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2549). *การคิดเชิงบูรณาการ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ชัคเชส มีเดีย จำกัด.
- กรมพัฒนาชุมชน. (2556). *แนวทางการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบลสำหรับ คอช.ต.*. กรุงเทพมหานคร: สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กุลิสรา จิตรชญาวณิช. (2562). *การจัดการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนาธิป พรกุล. (2561). *กระบวนการสร้างความรู้ของครู กรณีการสอนบูรณาการ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณัฐหทัย นีรัตศัย. (2563). *เอกสารประกอบการสอนสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น SO1201*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมณี. (2548). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บริษัทด้านสุขภาพการพิมพ์.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2555). *ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2541). *พุทธธรรมกับสังคม*. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.
- พระธรรมปิฎก. (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สหธรรมมิก.
- พระธรรมโกศาจารย์. (2552). *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์.
- พระเทพเวที. (2531). *อารยธรรมไทย : ทางเลือกจากยุคพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ.
- พระเปลี่ยน ปณญาปทีโป. (2552). *สัปติศธรรม 7 อย่าง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุภา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2518). *สัญญาตา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2523). *เขวชนกับศีลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด.
- ระพีพรธณ คำหอม. (2556). *หลักการและกระบวนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์จุลภาค* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วันทนีย์ วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วศินารมณ และกิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2553). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒผล. (2562). *การบูรณาการเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2549). *เอกสารประกอบการสอน วิชานวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 32). งานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน (บุญอัฐฐะ) อุทิศให้ นายกอง ศรีสมุทร และนางพุลศรีสมุทร.
- สิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์. (2546). *การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บุ๊ค พอยท์ จำกัด.
- สุรางค์รัตน์ วศินารมณ. (2553). *การบูรณาการในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุเชาว์น พลอยชุม. (2529). *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2532). *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2563) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ภาษาต่างประเทศ

Ackerman, C. E. (2019). *My pocket gratitude: Anytime exercises for awareness, appreciation, and joy*. Adams Media.

Association of Experiential Education (AEE). 2003. *Definition of experiential education*. Accessed February 5, 2016. Available from www.aee.org/ndef.html.

Lappin, E. (2000). *Outdoor education for behavior disturbed student*. ERIC Digest.

Priest, S. (1990). The semantics of adventure education. In *Adventure education*. 113 – 117. State College, PA: Venture.

คำสั่ง/ประกาศ

ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง *การกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาสังกัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2566*.

ประกาศสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เรื่อง *มาตรฐานการให้บริการของผู้ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. 2564*. (2564, มิถุนายน 30). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 138 ตอนพิเศษ 144.

รายงานการวิจัย

วิไลลักษณ์ กาประสิทธิ์. (2560). *ระบบการจัดการการฝึกงาน คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. (รายงานผลการวิจัย). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ประเด่น แบนปิง. (2561). *การบูรณาการหลักการเรียนรู้และวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธในการป้องกันการฆ่าตัวตายของเยาวชนในจังหวัดลำพูน*. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศิริพร เจริญศวีริยะกุล. (2559). *การศึกษาปัจจัยในการตัดสินใจเลือกสถานประกอบการในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*. (รายงานผลการวิจัย). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

วิทยานิพนธ์

กันต์ ปันภู. (2560). ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

โชคทวีร์ อันถาวร. (2561). รูปแบบการพัฒนาแบบบูรณาการเพื่อความเป็นเลิศของตำบลเขาหินอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา (ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์, ฉะเชิงเทรา.

ณัฐนันท์พล โปรเกียรติ์. (2561). รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักสัปปุริสธรรม 7 โรงเรียนสอนดนตรี กลุ่มภาคเหนือตอนล่าง (ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

ถนัด ไชยพันธ์. (2560). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมประสิทธิผลในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี (ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

ทวีศักดิ์ สุขกมล. (2560). การใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารงานเชิงบูรณาการของผู้บริหารเทศบาลตำบลป่าไผ่ อำเภอพริว จังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

พงศ์พัฒน์ จิตตานารักษ์. (2558). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาตัวแบบจริยธรรมของข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย (ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

พระครูโกศพัฒนาภรณ์ (รัชพล ปกสฺสโร). (2560). การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนประถมศึกษา (ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

พระพรหมวิหาร อติธมโม (แดนตงยิ่ง). (2564). คุณลักษณะของนักการเมืองท้องถิ่นที่พึงประสงค์ของประชาชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

พระพิบูลสิน ญาณวฑฺฒโน (เฉลิมรัตน์). (2561). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

- ณัฐนันท์ พล โปรเทียรณ์. (2561). *รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักสัปปุริสธรรม 7 โรงเรียนสอนดนตรีกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง* (ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- ปุกณภา ปริเมธาชัย. (2565). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม* (ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- ศิลป์ชัย พูลคล้าย. (2562). *การพัฒนาระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักศึกษาครุศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา* (ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- สุวรรณ มีเดช. (2556). *การบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษาอำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- สุธาวิ กลิ่นอุบล. (2562). *การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวเขาจีน ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ .
- หยาดฝน เดชโอภาส. (2565). *การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งความสุขของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาพะเยา เขต 2* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, จันทบุรี.
- อภิรักษ์ เขียวประเสริฐ. (2557). *การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการตำรวจในกองกำกับการอารักขา 1* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

บทความ

- ชนวัฒน์ ชาวโพธิ์. (2565). *ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง. วารสารวิจัยศรีล้านช้าง, 2(4), 57-65.*
- ธัญญาสิริ ฉันทสวัสดิ์, เขียวลักษณ์ โพธิ์ดารา, ลลิตา ปักเขมา ยัง, ญาธิดา วุฒิสาสตร์กุลและนภารินทร์ นวลไธสง. (2565). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล. วารสารการพยาบาลและสุขภาพ สสอท, 4(2), 1-13.*

- ธีระศักดิ์ บึงมุนและพรพิพัฒน์ เพิ่มผล. (2560). การพัฒนาบุคลากรตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 6(1), 49-60.
- นำพล พรหมการ์ตัน. (2563). รูปแบบพุทธบูรณาการเสริมสร้างจริยธรรมข้าราชการตำรวจในสังกัดตำรวจภูธร จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการธรรมทรรคน์*, 20(1), 33-41.
- เบญจวรรณ บุญยะประพันธ์. (2563). การพัฒนาคู่มือเพื่อสร้างการตระหนักรู้ในตนเองของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี. *วารสารศิลปศาสตร์ประยุกต์*, 13(1), 74-85.
- บุญทัน ดอกไธสง, สุริยา รักษาเมืองและประเวศน์ มหารัตน์สกุล. (2560). การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารงานภาครัฐอย่างลุ่มลึกในการศึกษาระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2), 69-84.
- ปิติณัช ราชภักดี. (2560). ความต้องการของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ขณะฝึกปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยวิกฤติ. *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 2 “การวิจัย 4.0 เพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน”*, 119-129.
- ปวีณา เมืองมูล, นพรัตน์ สรวัยสุวรรณและเทพนคร ทาคง. (2561). การศึกษาพฤติกรรมการสอนของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย*, 11(1), 85-97.
- พระธนิษฐ์ ศรีสมบัติ, จิราภรณ์ ผันสว่างและสุเทพ เมยไธสง. (2566). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการครองตน ครองคน ครองงาน ของบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต1. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 7(1), 1-11.
- พระมหาวิรุฬ วิโรจโน (นิลเพ็ชร), สุทธินันท์ พรหมพันธุ์ใจ, ชนาธิป ศรีโทและจักรี ศรีจารุเมธีญาณ. (2564). การเสริมสร้างสุขภาพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับกลุ่มเด็กแว้นในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการธรรมทรรคน์*, 21(1), 91-102.
- พระศตวรรษ กิตติปาโลและจักวาล สุขไมตรี. (2562). การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการส่งเสริมการปกครองของพระสังฆาธิการในเขตจังหวัดนนทบุรี. *บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์ นครสวรรค์*, 7(2 ฉบับวิสาขบูชา), 313-328.

- พระสมุห์เจษฎา แดงบำรุงและเสนห์ บุญกำเนิด. (2564). การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร. *วารสารมหาจุฬานาครทรรคนันท์*, 8(12), 72-88.
- พระมหาปกรณ์ จัดไธสงและพระมหาไพฑูริย์ เหลาเคน (พระครูสุตศาสนการ) (2562) การพัฒนาบุคลากรตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคามเขต. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 7(2), 82.
- พัชราวดี อักษรพิมพ์, ชิตฐิตา สีนรักษาและสลีลา วงศ์กระจ่าง. (2562). ความพึงพอใจของสถานประกอบการต่อนักศึกษาฝึกงานก่อนฝึกประสบการณ์วิชาชีพจริง สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. *การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 2. มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นวัตกรรมสร้างสรรค์สังคม วันที่ 5-6 สิงหาคม ณ หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550*. 359-371.
- พิเชษฐ์ โปตาพลและปรมัตถ์ โปตาพล. (2563). การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารศรีล้านช้างปริทรรศน์*, 6(2), 83-93.
- ภาคภูมิ ชีร์สันติกุล และเกษตรชัย และหิม. (2565) .การพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองของนักศึกษา. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 12(3), 588-600.
- ยุวนิดา อารามรมย์, กิตติพร เนาว์สุวรรณ, ธิติรัตน์ รัตน์สิงห์ศรีและกนกวรรณ ศิลปกรรมพิเศษ. (2559). ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การฝึกภาคปฏิบัติและประสบการณ์การจัดกิจกรรมสโมสรรของนักศึกษาที่มีผลต่อความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สงขลา. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*, 3(2), 117-132.
- เรวดี ศิริภาพ. (2020). รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการของพนักงานบริษัท. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 13(2), 99-110.
- วิชัย ธรรมชอบ. (2560). พุทธบูรณาการบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์ จังหวัดนครสวรรค์ : วิเคราะห์ในเชิงกระบวนการและผลสัมฤทธิ์. *วารสารร่วมพฤษ์ มหาวิทยาลัยเกริก*, 35(1), 116-137.

- ศรีไพโร จันท์เขียว. (2559). การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ. *วารสาร
พิเศษเนศวร์วารสาร วารสารสาขามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*,
12(1), 15-27.
- ศุภรัตน์ แจ่มแจ่ม, วิรดา อรรถเมธากุลและดวงแข พิทักษ์ศิลป์. (2561). ผลของการเตรียมความพร้อม
ในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยอย่างมีแบบแผนสำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์
บัณฑิต ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 20(3), 147-163.
- ศิริวรรณ มุรินทร์วงศ์. (2561). ปัญหาการฝึกงานและทักษะในการทำงานของนักศึกษาสาขาวิชา
ภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา ฉบับพิเศษ*, 8(3), 206-
218.
- สมใจ ตันติวัฒน์. (2560). การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการให้การศึกษาแก่นักเรียนเพื่อการ
พัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารมหาจุฬาริชาการ*, 4(2), 170-184.
- สุวรรณ์ แก้วนะ. (2564). การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร.
วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 10(1), 290-299.
- อัญชลี สุขในสิทธิ์. (2564). การจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการประเมินโครงการ
สำหรับนิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางสังคมวิทยาเพื่อการพัฒนา.
วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, 3(2), 84-95.

การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ

- กาญจนา สานุกุล, กาญจนา จิตุพันธ์และภัทรินทร์ หอมปลี้ม. (2560). ความพร้อมของนักศึกษา
ฝึกงานหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาธาณสุขศาสตร์ (เทคนิคเภสัชกรรม)
วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น. ใน *การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติ
และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 8. 22 มิถุนายน 2560* (หน้า 513-523). สงขลา. มหาวิทยาลัย
หาดใหญ่.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เอกสารรับรองการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน

ที่ จว. ๓๕๑/๒๕๖๖

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง : พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์

TITLE : BUDDHISH INTERGRATION WITH SOCIAL WORK PRACTICE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

ณัฐหทัย นีรัตศัย

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๖๖ วันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๖ มติที่ ๔๙๙/๒๕๖๖ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการทำวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรี ในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗

ออกให้ ณ วันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๖

ลงนาม

(พระมหามหวินทร์ ปุริสูตโตโม, ผศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

เอกสารคำสั่งแต่งตั้งที่ปรึกษา หัวหน้าโครงการ นักวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ที่ ๑๑๖ /๒๕๖๖
เรื่อง แต่งตั้งที่ปรึกษา หัวหน้าโครงการ นักวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย
โครงการวิจัย เรื่อง พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์

เพื่อให้การดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์”
ประจําปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ ของโครงการ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๔๐ และมติการประชุมคณะกรรมการวิจัยของสถาบันวิจัยญาณสังวร ในการประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๖๕
เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕ มติที่ ๒๔๖/๒๕๖๕ จึงแต่งตั้งให้ผู้มีรายนามต่อไปนี้ เป็นที่ปรึกษา หัวหน้า
โครงการ นักวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย ดังนี้

๑. รศ.สุรางค์รัตน์ วศินารมณ	ที่ปรึกษาโครงการวิจัย
๒. นางสาวณัฐหทัย นิรัติศัย	หัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย
๓. พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ	นักวิจัย
๔. นางสาวณัฐชยา กำแพงแก้ว	นักวิจัย
๕. นายธนวิทย์ จะแจ้ง	ผู้ช่วยนักวิจัย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๖

(พระเทพวัชรเมธี, ผศ.ดร.)

อธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

เอกสารขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ โทร. ๑๑๕๗, ๑๑๕๘

ที่ อว ๓๙๐๘/ว ๐๖๙๗

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

นมัสการ/เรียน พระครูสังฆรักษ์ ทวี อภโย, ผศ.ดร.

ด้วย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เพื่อดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง "พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์" โดยมี นางสาวณัฐหทัย นีรัตติย์ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยดังกล่าวสำเร็จตามแผนที่ได้กำหนดไว้ ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย จึงนมัสการ/เรียนมาเพื่อขออนุมัติคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงนมัสการ/เรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติคราะห์

พระครูสังฆรักษ์ ทวี อภโย, ผศ.ดร.

นางสาวณัฐหทัย นีรัตติย์

(นางสาวณัฐหทัย นีรัตติย์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

(พระครูสังฆรักษ์ ทวี อภโย, ผศ.ดร.)

15 เม.ย. 66

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ โทร. ๑๑๕๗, ๑๑๔๘

ที่ อว ๗๙๐๘/ว ๐๖๙๗

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

นมัสการ/เรียน ดร.เกษภา ผาทอง

ด้วย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เพื่อดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์” โดยมี นางสาวณัฐหทัย นีรัตศัย เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยดังกล่าวสำเร็จตามแผนที่ได้กำหนดไว้ ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย จึงนมัสการ/เรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงนมัสการ/เรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

(นางสาวณัฐหทัย นีรัตศัย)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ดร.เกษภา ผาทอง
๑๖ พ.ค. ๖๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ โทร. ๑๑๕๗, ๑๑๔๘

ที่ อว ๗๙๐๘/ว ๐๖๙๗

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

นมัสการ/เรียน ผศ.กฤติกา ชนะกุล

ด้วย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เพื่อดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์” โดยมี นางสาวณัฐหทัย นีรัตศัย เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยดังกล่าวสำเร็จตามแผนที่ได้กำหนดไว้ ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย จึงนมัสการ/เรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงนมัสการ/เรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ณัฐหทัย นีรัตศัย

(นางสาวณัฐหทัย นีรัตศัย)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ณัฐหทัย นีรัตศัย
กฤติกา ชนะกุล

นางสาว
ณัฐหทัย นีรัตศัย

น.ก. กฤติกา ชนะกุล
17 พ.ค. ๖๖

ภาคผนวก ง
เอกสารขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

คณะสังคมศาสตร์ มจร.	
รับที่	00828 / 2566
วันที่	21 / กรกฎาคม / 2566
ผู้รับ	1502 โทร: 15.10.15.

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ โทร. ๑๑๕๗, ๑๑๔๘

ที่ อว ๗๙๐๘/๑๐๓๖

วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ตามที่ คณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ในการประชุมคณะกรรมการวิจัยของสถาบันวิจัยญาณสังวร ครั้งที่ ๖/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ได้มีมติอนุมัติให้ดำเนินการโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์” นางสาวณัฐหทัย นีรัตศัย หัวหน้าโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ นั้น

ในการนี้ เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จตามที่กำหนดไว้ ดิฉันในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย จึงขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ในส่วนงานคณะสังคมศาสตร์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นอาจารย์สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จำนวน ๓ รูป/คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ที่ลงฝึกภาคปฏิบัติในรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ ๑ รายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ ๒ และรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ ๓

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาต

- อรุณมาศ

- มจร. เลขที่ ๗๙๐๘/๑๐๓๖
/แจ้ง นส. ณัฐหทัย นีรัตศัย
/เพื่อทราบ/และ ดำเนินการ

อรุณ นีรัตศัย
(นางสาวณัฐหทัย นีรัตศัย)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ดร. วิมล วิชาญ
พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖

ที่ อว ๗๙๐๘/๑๐๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน

๒. แบบสอบถาม

ด้วย คณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ดำเนินการโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์” จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ โดยมี นางสาวณัฐหทัย นิรัตติย์ หัวหน้าโครงการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ คณะนักวิจัย มีความประสงค์ที่จะขอเข้าเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เพื่อทดสอบแบบสอบถาม (Pre-test) ด้วยระบบออนไลน์

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยดังกล่าวสำเร็จตามแผนที่ได้กำหนดไว้ จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้คณะนักวิจัยเข้าเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย จากนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

กรรพรมัติสาร/เรียน... Solvio โปบส เห็นควรอนุมัติ เพื่อโปรดทราบ เห็นควร... เพื่อโปรดพิจารณา

นางสาว ณัฐหทัย นิรัตติย์
(นางสงกรานต์ ปาตา)
ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร
๗ ก.ค. ๖๖

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ
(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
กราบเรียน รองอธิการบดี เห็นควรอนุมัติ เพื่อโปรดทราบ เห็นควร... เพื่อโปรดพิจารณา

สำนักงานคณบดีคณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน. อาจารย์ณัฐหทัย นิรัตติย์

โทรศัพท์. ๐๘๐-๕๔๔-๙๖๕๕

พระครูพิสุทธิญาณสาส์ก
ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตเชียงใหม่

งานสารบรรณ 8022 สำนักงานวิทยาเขต
วิทยาเขตเชียงใหม่
สำนักงานวิทยาเขตเชียงใหม่
เลขที่รับ ๐๕๗๑
วันที่ ๗ ก.ค. ๖๖ เวลา ๑๕.๑๕
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วจ.จ.ม.

กทพ
สมคม ว.ค. แจ่ม แฉ็กคูตร
ด.ล.ม. พิเชษฐสิริภัก
(พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่
๗ ก.ค. ๖๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
 ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
 โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
 www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/๑๐๓๘

อว ๘๐๐๕/๑๓๐

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖ เลขที่รับ: ๐๐๘

แผนกสารบรรณ คณะสังคมศาสตร์
 วันที่ ๒๗ ก.ค. ๒๕๖๖ เวลา ๑๗:๓๒
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
 ๒. แบบสอบถาม

ด้วย คณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ดำเนินการโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์” จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ โดยมี นางสาวณัฐหทัย นริตติชัย หัวหน้าโครงการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ คณะนักวิจัย มีความประสงค์ที่จะขอเข้าเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เพื่อทดสอบแบบสอบถาม (Pre-test) ด้วยระบบออนไลน์

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยดังกล่าวสำเร็จตามแผนที่ได้กำหนดไว้ จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้คณะนักวิจัยเข้าเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย จากนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ยินดีให้สัมภาษณ์

พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร.

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

สำนักงานคณบดีคณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน. อาจารย์ณัฐหทัย นริตติชัย

โทรศัพท์. ๐๘๐-๕๔๔-๙๖๕๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
เลขที่รับ <u>๒๐๕๑</u>
วันที่ <u>๒๑ ก.ค. ๖๖</u>
ผู้รับ <u>อ.อ.อ.</u>

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ โทร. ๑๑๕๗, ๑๑๔๘

ที่ อว ๗๙๐๘/๑๐๓๙

วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน รองอธิการบดี วิทยาเขตอีสาน

ด้วย คณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยฐานสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ดำเนินการโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์” จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ โดยมี นางสาวณัฐหทัย นีรติศัย หัวหน้าโครงการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้โครงการวิจัยดังกล่าวสำเร็จตามแผนที่ได้กำหนดไว้ คณะสังคมศาสตร์ จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้คณะนักวิจัยเข้าเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นอาจารย์สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จำนวน ๓ รูป/คน และนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ที่ลงฝึกภาคปฏิบัติในรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ ๑ รายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ ๒ และรายวิชาการฝึกภาคปฏิบัติ ๓ ทั้งนี้ ขอความอนุเคราะห์ให้ พระครูสังฆรักษ์ ทวี อกโย, ผศ.ดร. เป็นผู้ช่วยนักวิจัยในการเก็บข้อมูล มีรายละเอียดเอกสาร ดังนี้

๑. เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
๒. แบบสอบถาม
๓. แบบสัมภาษณ์

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

กราบเรียนรองอธิการบดี

เพื่อ โปรดทราบและมอบ ๒๑-๐๗-๖๖

ผอ.สำนักงานวิทยาเขต

ผอ.วิทยาลัยศาสนศาสตร์

ผอ.ศูนย์บริการวิชาการ

ผู้ช่วยอธิการบดี

อื่น อ.ทอ.อ.อ., ผศ.ดร.

ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตอีสาน
- ๕ ส.ค. ๒๕๖๖

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

รองอธิการบดี

- ๕ ส.ค. ๒๕๖๖

ภาคผนวก จ

เอกสารแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์”

คำชี้แจง

การวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์ และเพื่อเสนอแนะแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการฝึกภาคปฏิบัติของหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยแบบสอบถามฉบับนี้ประกอบด้วยคำถาม 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 การใช้หลักพุทธธรรม (สัปปริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ

ส่วนที่ 3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์

ส่วนที่ 4 แนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์

คำตอบของท่านจะเก็บไว้เป็นความลับ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์เพื่อการวิจัยโดยนำเสนอในภาพรวมซึ่งจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใดและขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

นางสาวณัฐหทัย นีรัตติย์

หัวหน้าโครงการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	() หญิง	() ชาย	
สถานภาพ	() บรรพชิต () คฤหัสถ์ชาย	() แม่ชี () คฤหัสถ์หญิง	
อายุ	() 15-19 ปี () 25-29 ปี	() 20-24 ปี () 30 ปีขึ้นไป	
ชั้นปีที่ศึกษา	() ชั้นปีที่ 2	() ชั้นปีที่ 3	() ชั้นปีที่ 4
สังกัด	() ส่วนกลาง	() วิทยาเขตอีสาน	

ส่วนที่ 2 การใช้หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7) ในการฝึกภาคปฏิบัติ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลของท่านมากที่สุด

หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7)	ระดับการใช้				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
อัมมัญญาตา (ผู้รู้จักเหตุ) 1. ท่านใช้หลักความแตกต่างในการทำความเข้าใจการฝึกภาคปฏิบัติ					
2. ท่านยอมรับว่าแต่ละคน/กลุ่ม/ชุมชน แม้จะมีปัญหาเหมือนกันแต่การแก้ปัญหาอาจต่างกัน					
3. ท่านใช้ทักษะพื้นฐานในการฝึกภาคปฏิบัติ เข้าใจบริบทการฝึกภาคปฏิบัติ					
4. ท่านใช้ศิลป์ในการเข้าถึงผู้ใช้บริการเพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี					
อรรถัญญาตา (ผู้รู้จักผล/รู้จุดมุ่งหมาย) 5. ท่านใช้ความรู้ทั้งทางสังคมสงเคราะห์และพุทธศาสนาในการฝึกภาคปฏิบัติ					

6. ท่านใช้วิธีการทำงานที่ตรงกับวัตถุประสงค์การฝึกงานในแต่ละครั้ง					
7. ท่านฝึกงานตามกระบวนการสังคมนาสงเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอน					
8. ท่านใช้หลักการมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้ใช้บริการคิดเป็นซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายการช่วยตนเองได้					
หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7)	ระดับการใช้				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
อัตถัญญตา (ผู้รู้จักตน)					
9. ท่านใช้หลักการตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์					
10. ท่านใช้วิธีการประเมินวิเคราะห์ตนเองตลอดเวลาการฝึกภาคปฏิบัติ					
11. ท่านใช้การสะท้อนคิด (Reflection) ทั้งกับตนเองและกับผู้ใช้บริการ					
12. ท่านใช้หลักการสังวรณในตนเองขณะทำงาน					
มัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ)					
13. ท่านใช้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรในการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการโดยเข้าใจข้อจำกัดของหน่วยงาน					
14. ท่านใช้การปรึกษาหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาเมื่อพบปัญหาของผู้ใช้บริการเกินความสามารถของตนเอง					
15. ท่านใช้หลักการส่งต่อเมื่อพบข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำงานกับผู้ใช้บริการบางระดับได้					
16. ท่านไม่ใช้หลักตัดสินหรือใช้อคติในการทำงานทั้งกับเพื่อนร่วมงานและผู้ใช้บริการ					

กาศัญญาตา (ผู้รู้จักกาล)					
17. ท่านใช้ทักษะการสังเกตในระหว่างการเก็บข้อมูลจากผู้ให้บริการ					
18. ท่านเคารพในการให้เกียรติผู้ร่วมงานด้วยการตรงต่อเวลาทุกครั้งเมื่อมีการนัดหมาย					
19. ท่านใช้หลักการรักษาความลับเสมอ					
20. ท่านใช้จรรยาบรรณทางสังคมสงเคราะห์เพื่อประโยชน์ทางวิชาชีพเป็นอย่างดี					
ปรีชญญาตา (ผู้รู้จักชุมชน)					
21. ท่านใช้ความรู้เกี่ยวกับการทำแผนที่เดินดินในการฝึกภาคปฏิบัติ (การสำรวจชุมชน)					
หลักพุทธธรรม (สัปปุริสธรรม 7)	ระดับการใช้				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
22. ท่านใช้หลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน					
23. ท่านใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม					
24. ท่านใช้ทรัพยากรชุมชน (คน ทุน วัสดุ อุปกรณ์) ในการทำงาน					
ปุคคัญญาตา (ผู้รู้จักบุคคล)					
25. ท่านฟังมากกว่าการตั้งคำถามในระหว่างการสนทนา					
26. ท่านใช้วิธีการสื่อสาร 2 ทางในการทำความรู้จักกับผู้ให้บริการ					
27. ท่านเลือกใช้คำที่มีความหมายเชิงบวกเพื่อเสริมพลัง					
28. ท่านเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก					

ส่วนที่ 3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสังคมสงเคราะห์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลของท่านมากที่สุด

การบูรณาการ	ระดับการบูรณาการ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานพื้นฐาน					
29. ท่านใช้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสังคม					
30. ท่านใช้ความรู้เกี่ยวกับการตัดสินใจด้วยตนเอง (Self Determination)					
31. ท่านใช้ความรู้เกี่ยวกับการตระหนักรู้ในตนเอง (Self Awareness)					
ทัศนคติ					
32. ท่านมีทัศนคติต่อตนเอง					
33. ท่านมีทัศนคติต่อผู้ใช้บริการ					
34. ท่านมีทัศนคติต่อกลุ่ม/ชุมชน					
ทักษะ					
35. ท่านใช้ทักษะการแสวงหาข้อเท็จจริง					
การบูรณาการ	ระดับการบูรณาการ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
36. ท่านใช้ทักษะการสังเกต/การสัมภาษณ์					
37. ท่านใช้ทักษะการเยี่ยมบ้าน/ชุมชน					
เทคนิค					
38. ท่านใช้เทคนิคในการสังเคราะห์ข้อมูล					
39. ท่านใช้เทคนิคในการวางแผน					
40. ท่านใช้เทคนิคในการให้ความช่วยเหลือ					
หลักการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์					
41. ท่านให้ความสำคัญต่อการให้บริการแก่ผู้ใช้บริการมากกว่าประโยชน์ส่วนตน					
42. ท่านใช้หลักการลดความขัดแย้ง					
43. ท่านใช้หลักการไม่เลือกปฏิบัติ					

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติทาง

สังคมสงเคราะห์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลของท่านมากที่สุด

ความคิดเห็นต่อแนวทาง	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
นักศึกษา					
44. ควรเข้าร่วมอบรมเสริมความรู้ทุกครั้งก่อนออกไปฝึกภาคปฏิบัติ					
45. ควรค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับหน่วยงาน/ชุมชนก่อนออกฝึกภาคปฏิบัติ					
46. ควรร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับอาจารย์/รุ่นพี่/เพื่อนก่อนออกฝึกภาคปฏิบัติ					
อาจารย์					
47. ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ประสบการณ์จริงนอกห้องเรียน					
48. ควรมีตัวอย่างที่ได้จากประสบการณ์นิเทศงานมาสอนในชั้นเรียน					
49. ควรแทรกเหตุการณ์ในสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ					
ความคิดเห็นต่อแนวทาง	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
หลักสูตร					
50. ควรพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นการปรับเนื้อหาสังคมสงเคราะห์เข้ากับหลักพุทธธรรม					
51. ควรมีผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนาและสังคมสงเคราะห์มาร่วมบรรยาย					
52. ควรเพิ่มวิชาสัมมนาในลักษณะที่เป็นการบูรณาการให้มากขึ้น					

หน่วยงานฝึกภาคปฏิบัติ					
53. ควรเพิ่มความสำคัญในการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการฝึกงาน					
54. ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร					
55. ควรเข้าร่วมกิจกรรมด้านพุทธธรรมที่สถาบันจัดให้มีขึ้น					

แบบสัมภาษณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม
เรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์”

1. ท่านเคยได้ยินหรือรับรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมหรือไม่

.....

.....

.....

.....

2. ในการนิเทศงานท่านใช้หลักพุทธธรรมบ้างหรือไม่ อย่างไรและเมื่อใด

.....

.....

.....

.....

3. มีข้อจำกัดใดบ้างหรือไม่ในการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการนิเทศงานการฝึกภาคปฏิบัติ
ของนักศึกษา

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่ามีความจำเป็นมากน้อยเพียงใดต่อการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการฝึก
ภาคปฏิบัติ

.....

.....

.....

.....

5. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์ทางสังคม
สงเคราะห์โดยเฉพาะการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษา

.....
.....
.....
.....
.....

นางสาวณัฐหทัย นีรัตศัย
หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสัมภาษณ์นักศึกษา

เรื่อง “พุทธบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์”

1. หลักพุทธธรรมที่ท่านเคยเรียนมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

2. ในการเรียนการสอนอาจารย์ผู้สอนเคยยกตัวอย่างเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมบ้างหรือไม่

.....

.....

.....

.....

3. อาจารย์ผู้สอนได้ยกตัวอย่างระหว่างการฝึกภาคปฏิบัติที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงหรือการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์บ้างหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. อาจารย์ภาคสนามได้ยกตัวอย่างระหว่างการฝึกภาคปฏิบัติที่ทำให้เห็นความเชื่อมโยงหรือการบูรณาการกับการฝึกภาคปฏิบัติทางสังคมสงเคราะห์บ้างหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ - สกุล : นางสาวณัฐหทัย นิรัตติศัย (หัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย)
 ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 ประวัติการศึกษา
 พ.ศ. 2548 : รบ.บ. (รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
 พ.ศ. 2553 : สส.ม. (สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 ประวัติการทำงาน : 2557-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา

ผลงานทางวิชาการ

พระครูธรรมคุต, พระปริยัติวัชรกวี, พระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย, พระมหาพิเชต คำงาม และณัฐหทัย นิรัตติศัย. (2566). NEXT NORMAL : แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงวิถีทางสังคมไทย,วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2566) หน้า 137-158
 ณัฐหทัย นิรัตติศัย, พระครูธรรมคุต (สุทธิพนธ์ สุทธิวจโน) และณัฐชยา กำแพงแก้ว. (2564). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในภาวะการผันผวนไฟในการทำงาน, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564) หน้า 136-148.
 ณัฐหทัย นิรัตติศัยและณัฐชยา กำแพงแก้ว. (2564). ระบบสาธารณสุขไทย:ความท้าทายในสถานะวิกฤติ, วารสาร มจร การพัฒนาสังคม ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2564 หน้า 174-188.
 พระครูธรรมคุต (สุทธิพนธ์ สุทธิวจโน), ณัฐหทัย นิรัตติศัย และณัฐชยา กำแพงแก้ว. (2564). การดำรงชีวิต วิถีใหม่ตามแนวพระพุทธศาสนา, วารสารศึกษาศาสตร์ มมร ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม-มิถุนายน 2564) ปีที่ 9 หน้า 199-211.
 ณัฐชยา กำแพงแก้ว, พระครูธรรมคุต (สุทธิพนธ์ สุทธิวจโน) และณัฐหทัย นิรัตติศัย. (2565). หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการรับมือปัญหาการรังแกบนโลกโซเชียลในสังคมไทย, วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, ปีที่ 7 (ฉบับที่ 1), (มกราคม-เมษายน 2565)

ผลงานวิจัย

ณัฐหทัย นิรัตติศัยและคณะ. (2562). แนวทางการพัฒนาดตนเองของนักศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ในการเข้าสู่การได้รับใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยศาลายา. เป็นนักวิจัยหลัก
 นฤมล เจริญใจและคณะ. (2564). การบริหารจัดการศาสนสมบัติในพุทธศาสนาของประเทศไทย. เป็นนักวิจัยร่วม

กฤติกา ชนะกุลและคณะ. (2560). การประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการฝึกภาคปฏิบัติในรายวิชา SO1059 กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. เป็นนักวิจัยร่วม

สถานที่ทำงานปัจจุบัน : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248 หมู่ที่ 1
ถนนศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170